

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE BASIN SİYASET İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan :
ASLAN SEKMEN
11447

Danışman :
Doç.Edibe SÖZEN

İSTANBUL 1998

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

KONU: TÜRKİYE'DE BASIN VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİLERİ

I. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ GELİŞİMİ

1- GENEL OLARAK KİTLE İLETİŞİMİNDEKİ GELİŞMELER

- a. Kitle İletişiminin Doğuşu 1
- b. Kitle İletişimindeki Teknolojik Gelişme 3
- c. Kitle İletişiminin Bugünü ve Dünya Basını 3

2- TÜRKİYE'DE KİTLE İLETİŞİMİNİN GELİŞMESİ

- a. Yazılı Basının Doğuşu ve Gelişme Süreci 5
- b. Yakın Zamanda Çıkan Günlük Gazetelerimiz 18

II. BÖLÜM

TÜRK BASININ TOPLUMA ETKİSİ VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ

1- BASININ SİYASİ VE TOPLUMSAL ETKİSİ

- a. Siyasi Etkisi..... 21
- b. Toplumsal Etkisi..... 26

2- BASININ GÖREV VE SORUMLULUKLARI

a. Haber alma ve Yayma Hürriyeti.....	30
b. Basının Görev ve Sorumlulukları Açısından Basın Ahlakı ve Uygulamalar	31

3- TÜRK BASINI VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİLERİ

a. Basının İdeolojik ve Siyasi Yönü.....	34
b. Türkiye'de Basın ve Siyasi İktidar İlişkisi	37

III. BÖLÜM

GÜNLÜK 4 GAZETENİN MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

1- GÜNLÜK YAYINLANAN 4 BÜYÜK GAZETEMİZİN 1991 - 1995 YILLARI ARASI HER GÜN ATTIKLARI MANŞETLERİN DEĞERLENDİRMESİ

a. Milliyet Gazetesi	52
b. Sabah Gazetesi	62
c. Hürriyet Gazetesi.....	72
d. Cumhuriyet Gazetesi	83

SONUÇ

GİRİŞ

Medya, dünya toplumlarını etkileyen en önemli iletişim araçlarının başında yer alıyor. 1800'lü yıllarda gerçekleşen teknolojik gelişmelerin uzantısı sonucu, uzaydaki yörüngeye yerleştirilen uydular sayesinde iletişim imkanları arttı, insanlar için dünya adeta küçüldü. Kilometrelerce ötedeki bir şehre veya ülkeye gitmeyi hayaline dahi getiremeyen insanoğlu, şimdi oturdukları yerden kısa süre içerisinde dünyadaki olayları izleme ve okuma imkanına kavuştu. Haberciliğin özü belki korunurken, iletişim biçimi değişti. Olaylar birkaç dakika sonra muhabir tarafından haber merkezine aktarılırken, yine kısa süre içerisinde de topluma aktarılıyor. Habercilikte, görüntü imkanını kullanan televizyon avantajlı olsa da, kalıcılığı ve etki gücü sebebiyle yazılı basın hala gücünü koruyor. Yazılı basın son teknolojinin ürünleri olan bilgisayar bağlantılı baskı makineleri sayesinde kısa sürede binlerce gazeteyi basabilmekte artık. Yine uydu bağlantılı bilgisayarlı haberleşme cihazlarının kullanılması sonucu gazete okuyucuya sabahın ilk ışıklarıyla ulaşıyor. Günümüzde güçlü yazılı basın organlarının dünyanın bütün ülkelerinde, önemli şehirler de birer muhabiri bulunabiliyor. Her ülkenin insanı dünyada olup bitenden kısa sürede haberdar olabiliyor, hem de ayrıntısıyla...

Tez konusu olarak yazılı medya üzerinde duruldu. Bugünkü teknolojik gelişimin sebeplerinden birisi olan yazılı basın, televizyon haberciliğinin ortaya çıkması ile birlikte bazı değişikliklere başvurmak zorunda kaldı. Gazete veya dergi okuyucusuna sahip çıkabilmek için abone sistemi geliştirdi, promosyon yaptı, okurunu bedava tatile çıkardı vs.. Bütün bu yöntemlere rağmen dünya basını bir kriz yaşıyor. Fakat ciddi habercilik prensibini disiplinli bir şekilde yıllarca sürdüren The Independent, El Pais, La Republica gibi gazeteler geniş okuyucu kitlesine hala hitap ederek, kamuoyunu yönlendirme gücünü elinde tutuyorlar. Belki, bu kriz basının geleceğini tehlikeye sokmayacak güçte ancak uzun süreli yeniliklere ve atılımlara darbe indirecek gibi görünüyor. Bilindiği gibi, 1851 yılındaki Kırım Savaşı'nda İngiliz Morning Post ve Times gazeteleri muhabirleri aracılığıyla okuyucusuna haber ulaştırırken okuyucu sayısını arttırmış ve büyük ilgi toplamışlardı. Fakat günümüzde artık haberin yerine ulaşması veya resmin basılması yeterli olmuyor. Okuyucu daha değişik ve daha ayrıntı istiyor. Okuyucuya cevap verebilmek için çabalayan basın sektörü de sürekli gelişim ve değişim arayışlarını sürdürüyor.

Artık araştırmacı gazetecilik ön plana çıktı. Haberi okuyucuya iletmek yeterli olmuyor. Hizmete sokulan teknolojik imkanlar okuyucunun gazeteciden çok şey istemesine de sebep oldu. Nasıl ki, İngiltere'deki endüstri devrimi basını kamçıladi ise, günümüz iletişim teknolojisi de yine aynı görevi yerine getirmektedir. Diğer bir deyişle, günümüz gazetecileri ellerindeki teknolojik imkanları da kullanarak habere yorum katıp, kaynağına inerek elde edilen dökümanlar yardımıyla kafalardaki soru işaretlerine cevap arıyorlar. Gelişen teknoloji, değişen toplum yapısı sebebiyle gazeteci hep ön planda kalmaya çabalarken, uydu teknolojisi sayesinde insanlar için zaman kısaldı, dünya ise küçüldü. Eskiden olduğu gibi yine basın toplumun nabzını tutan en önemli iletişim aracı olarak hayatını sürdürmeye devam ediyor.

Basının gelişme döneminde geniş bir kitleye ulaşmak isteyen muhalif kesim gazete çıkartırken, iktidarlar ise kendi kontrollerinde gazete çıkartılmasına izin vermişlerdir, veya tamamen kapatarak, yaptırımlara başvurmışlardır. Bu yüzyıllarca sürdü. Bilgisayar teknolojisinin basın alanına girdiği günümüzde ise dünyaya hükmeden çok uluslu şirketlerin adeta hükümranlılığı söz konusu. Dünya savaşları sonrası meydana gelen siyasi ve toplumsal değişiklikler sebebiyle bazı devletler fakir, bazı devletler ise zengin olarak yeni yüzyıla girdiler. Bu süreç içerisinde iletişim teknolojisini eline geçiren kalkınmış ülkeler, çok uluslu şirketleri aracılığıyla enformasyon silahını sömürge altında tuttıkları ülkeler üzerine doğrultmaya başladılar. Uluslararası basın kuruluşları ve gazete patronları dünya basınıni yönlendirebilmek için Reuters, Havas, Wolf, AP, UPI gibi ajanslarını kurdular. Her ne kadar serbest iletişim rakımı dünya ülkeleri için geçerli olsa da, kuşkusuz teknolojik imkanlara sahip ülkeler tek yönlü haber akışını yönlendirmeyi çok iyi kullanmaktadırlar. Yani dünya medyası için şimdi aslolan tek yönlü haber akışıdır. Bu enformasyon akışının sağlanması ve yönlendirilmesi ülkelerin iç haber akışı için de geçerli olmaktadır. Ülkemizde ise iç haber akışında sadece iki haber ajansı var. Bunlardan birisi Anadolu Ajansı diğeri ise İhlas Holding'in sahibi olduğu İhlas Haber Ajansı.

Master Tezi'nin konusu Türkiye'de Basın ve Siyasi İktidar İlişkisi... Basın dünyasında Bütün dünya ülkeleri ile sıkı bir ilişki içerisine girilmesi gerektiği için, kendi halinde bir basından söz etmek mümkün değil. Artık dünya ülkelerinin problemleri, sevinçleri, üzüntüleri vs. bütün insanları ilgilendiriyor. Nerede bir millet gözyaşı döküyor ise bütün dünya dikkat kesiliyor, ilgisiz kalamıyor. Dünya

televizyon kanalı TRT, devletin resmi ideoloji anlayışını, hakim kılmaya çalıştı. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın reklamını yaparak açtığı özel televizyon kanalı ve diğer kanalların ise yine TRT'den transfer ettikleri kişilerle yayınlarına başladıklarını kaydeden Duran, devletin güdümünde yayın politikasının devam ettirildiği düşüncesinde. Ragıp Duran, daha da eskilere giderek, güdümlü basının kaynağının Osmanlı dönemi olduğunu belirtiyor. Osmanlı döneminde Babıali'nin yanıbaşında padişah 2. Mahmut tarafından kurulan gazeteler ile Cumhuriyet döneminde Ankara'da kurulan ve yönlendirilen basın örnek veren Ragıp Duran, günümüzde de İktisadi basının teknik cihazlara ve süratli baskı yapan matbaaya sahip olmasına rağmen haberlerde etkisi bulunduğunu ileri sürdüğü Genel Kurmay Başkanı için ise Genel Yayın Başkanı yakıştırmasını yapıyor. Medyanın kendi başına bağımsız bir odak olmadığını ve iktidarın iletişim alanındaki topu, tankı, tüfeği haline geldiğini belirten Duran, medyanın iktidar dışındaki her hedefe saldırdığını yazıyor. Gerçekten de toplumsal açıdan basının bu yönü ele alındığı zaman ise yönlendirilmiş veya gerçeği yansıtmayan enformasyon ile karşı karşıya kalan, sindirilen insanların daha tehlikeli olacağı gerçeği de ünlü yazarlar ve düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Bunlardan birisi olan medya ile toplum üzerine önemli araştırmalarda bulunan Brian Groombridge, korkak, nihilist ve sinik toplumlarda terör ve anarşinin daha süratle çıkacağını belirtmektedir. Master Tezi'nde, ayrıca Ragıp Duran'ın basının bazı yönlerini ele alan fikirlerinden ve tespitlerinden faydalandık. Basın çalışanlarının olağanüstü haller ile sıkı yönetimlerin başa geçtiği günlerde ortaya çıkan psikolojik yapılarını teşhis bakımında verilebilecek örnekler çoğaltılabilir. Bunlardan birisi de, 12 Eylül darbesi sonrasında 1982 Anayasa'nın oylanmasında yapılan sayımlar sırasında, İstanbul'daki basın camiasının oturduğu sitedeki sandıktan sanılanın aksine, az sayıda 'red' oyuna karşılık 'evet' oyunun daha çok çıkması dikkat çekmişti.

Ayrıca, basın sektöründe söz sahibi kişilerin de medyanın günümüzdeki durumundan şikayetçi olduklarını belirledik. Ülkemizde basın sektörünün gelişimi, kuruluşları, patronları, siyasi olarak yayın çizgilerinin ele alındığı Türkiye'de Basın ve Siyasi İktidar ilişkisi konulu Master Tezi'nin birinci bölümünde Genel Olarak Kitle İletişiminde Gelişmeler başlığı altında, Kitle İletişiminin Doğuşu, Kitle İletişimindeki Teknolojik Gelişme, Kitle İletişiminin Bugünü ve Dünya Basını konuları işlendi. Yine aynı bölümde Türkiye'de Kitle İletişiminin

Gelişimi başlığı altında, Yazılı Basının Doğuşu ve Gelişme Süreci, Günlük Çıkan Gazetelerimiz konusuna değinildi. Türk Basınının Topluma Etkisi ve Siyasi İktidar ilişkisi başlığı altındaki ikinci bölümde ise Siyasi Etkisi, Toplumsal Etkisi ele alındı. Basının Görev ve Sorumlulukları adı altında ise Haber Alma ve Yayma Hürriyeti, Basının Görev ve Sorumlulukları Açısından Basın Ahlakı ve Uygulamalar konuları işlendi. Yine bu bölümde Türk Basını ve Siyasi İktidar İlişkileri başlığı adı altında Basının Siyasi ve İdeolojik Yönü ile Türkiye'de Basın ve Siyasal İktidar İlişkileri özellikle 12 Eylül 1980 ihtilalinde sonraki dönem ağırlıklı olarak işlendi. Üçüncü bölümde 1991 ve 1995 yılları arasında Türk basınının önemli gazeteleri olarak halen daha yayınlarını sürdüren Milliyet, Sabah, Hürriyet, Cumhuriyet gazetelerinin her gün attıkları manşetler değerlendirildi. O yıllarda siyasi iktidarda bulunan parti hakkında gazetelerin attıkları manşetler, olumlu, ilgili değil veya olumsuz diye ayrıldı. 'Olumlu manşet', iktidarın icraatlarını öven ve destekleyen, 'olumsuz manşet' iktidarı eleştiren ve icraatlarını beğenmeyen, 'ilgili olmayan manşet' ise siyasi iktidarı değil de güncel polisiye olayları veya dış ülkelerde gelişen olayları değerlendiren manşetler olarak ayrıldı.

TÜRKİYE'DE BASIN VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ

I. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ GELİŞİMİ

1- GENEL OLARAK KİTLE İLETİŞİMİNDEKİ GELİŞMELER

a. Kitle İletişiminin Doğuşu

İletişim ve iletişim araçları insanların mesaj iletme ve bilgi alabilme ihtiyaçlarına cevap verebilmek için geçen zaman içerisinde gelişmiştir. İletişim basit anlamıyla, insanın düşüncelerini, isteklerini karşı tarafa aktarabilmek için gösterdiği bir tür faaliyettir. Bu faaliyet, tarihin ilk dönemlerinde insanların ilkel yollarla birbirleri ile haberleşmeleri ile kendisini göstermiştir. İnsanların toplumsallaşması ve sosyal birer grup haline gelmesi ile birlikte iletişim teknolojisinin ilk adımları da atılmış oldu. Gutenberg'in matbaayı bulmasıyla birlikte enformasyon ve kültürel etkileşim faaliyetleri birbirleri ile sıkı bir ilişki içerisine girmişlerdir.

Duman, davul vs. gibi ilkel haberleşmenin yerini yavaş yavaş daha süratli ve daha kullanışlı araçlar alırken, iletişim, artık Avrupa'da bazı ayrıcalıklı kesimin ticari faaliyetlerinin bir aracı haline geldi. (1) Bunun yanı sıra yine tarihsel gelişim içerisinde Roma, Mısır, İspanya, İngiltere kurdukları haberleşme örgütleri ile daha pratik yöntemleri bulmuşlardır. Bilginin üretimi dolaşımı artık yazının bulunmasıyla değişik bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, Gordon Childe, "Sümer rahipleri büyü ve batıl inançların temsilcisi olarak değil, dünyasal bir varlığın yöneticileri olarak yazıyı bulmuş ve geliştirmişlerdir. " demiştir. (2) Sümerler yazıyı ilk önceleri mal alış verişinde kullanmışlardır. O tarihlerde zengin kesim tarafından kullanılan yazı, büyük önem kazanmıştır. İnsanlar arasında mesaj alış verişinde bazı gelişmeler yaşanırken, iktidarlar tarafından kısıtlamalar da gündeme gelmiştir. Yine Avrupa'da yaşanan savaşlar sırasında da 14. yüzyılda krallıklar karşı taraflardaki gelişmeleri öğrenebilmek için İtalyan tüccarlarından haber topladılar. (3) Günümüzde iletişim artık sadece insanların haber alıp verme aracı olmaktan çıkmıştır. Önemli bir sektör haline gelmiştir. İletişim konusunda değişik görüşler sunulmuştur. Bazı uzmanlar, iletişimin bir cevap almayı sağlayacak enformasyon olduğunu bazıları ise bir kişi ile dinleyicileri arasında anlam ihtiva eden etkileşimin ortaya konulması tarifini yapmışlardır. (4)

¹(1) Korkmaz Alemdar. Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Kökenleri, AİTİA Yayınları, Ankara, 1981 sy.4

(2) G. Child; Kendini Yaratan İnsan, Ç.F.Ofluğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, 198, sy. 118

(3) İdris Adil; Haberde Dışa Bağımlılık Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1991, sy. 24

(4) Emir Turan; Medyanın Siyasi Hayata Etkisi, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1994, sy. 18

Kitle iletişiminin bilim dünyasına girmesi, bilginin evrenselleşmesiyle oluşmuştur. 1454 yılında seyyar baskı makinesinin bulunması kuşkusuz yazılı basının doğuşunun temelini teşkil etmiştir. (5) İngiltere'de matbaanın zorunlu eğitim alanına sokulması insanların yazılı haber akımına ilgi göstermesini de sağlamıştır. Kuşkusuz bu gelişmeler sonucu Almanya'da Luther, İskoçya'da Konx insanları aydınlatıcı fikirlerini yazılı metinlerle sağlamış ve geniş bir çevreye yayılmasına ön ayak olmuşlardır.

Yazılı iletişim alanında gerçekleştirilen bütün gelişmeler ürünlerini kısa sürede vermiştir. 1600'lü yıllar İngiltere'de yazılı basının ilklerinden olan Coranto çıkartıldı. 1625 yılında Mercurius Britannicus haftalık olarak yayınlanmaya başlandı. İnsanları bilgilendirme vazifesi yapan basına 'kamuoyu oluşturması ve diktatör rejimi eleştirilmesi' sebebiyle yaptırımlar da başlamıştır. John Lock mücadelesi sonucu basına sansürü kaldırtırken, John Milton ise düşünceleri ile yığınları aydınlatmıştır. (6) Fransa'da ise 1762 yılında La Gazette yayınlandı. İlk günlük gazete olan Jornal de Paris 1777 yılında yayın hayatına girdi. Fransa'da da Danton, Mirabeau, Robespierre gibi düşünür yazarlar idam sehпасına yazı³ları yüzünde gitmişlerdir. (7) 1700'lü yıllarda ise Fransa'da Le Constituint, Le Jornal de Debats gibi gazeteler geniş okuyucu kitlesine ulaşmışlardır. Fakat 3. Napolyon zamanın da basına yaptırımlar uygulanmıştır. Dünyadaki ilk haber ajansı olan Havas, 1835 yılında Fransa'da kuruldu. Reuters Haber Ajansı ise Londra'da Julius Reuter tarafından kuruldu. (8)

Basın sektörünün günümüz aşamasına gelmesinde önemli rolü olan ABD'de ise Boston News Letter adlı gazete ilk olarak çıktı. ABD basını kuşkusuz ilk dönemlerinde Avrupa basınına taklit ediyordu. İkinci gazete Boston Gazette ise 1719 yılında çıktı. James Franklin'in çabaları sonucu New England ve Le Courier de La Nouvelle adlı 2 haftalık gazete daha çıkartıldı. Bütün bu faaliyetleri paralel olarak ABD'de okuyucu sayısı da her geçen yıl arttı. İlk günlük gazetenin (Pennsylvania Packet) 1784 yılında çıktığı ABD'de ilk haber ajansı olan Associated Press* 1857 yılında kuruldu. Telgraf hattın kullanan ajans, Filipinler, Güney ve Orta Amerika ülkeleri ile kısa sürede haber bağlantısı kurtu. * Associated Press Haber Ajansı, New York'ta çıkan gazetelerin patronlarının biraraya gelerek anlaşmaları sonucu kuruldu. Almanya'da 1816 yılında basın özgürlüğünün verilmesiyle birlikte basın mesafe katetti. 1798 yılında Allgemeine Zeitung Jhann Friedrich Cotta tarafından yayın hayatına sokuldu. Daha sonra ise siyasi

(5) J.A.C. Brown, Siyasal Propaganda, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992, sy. 20

(6) Nuri İnügür, Basın Yayın Tarihi, AİTİA Yayınları, İstanbul, 1982, sy. 76

(7) Server Tanilli, Fransız Devriminden Portreler, Say Yayınları, İstanbul, 1989, sy. 137

(8) Oya Tokgöz : Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, sy. 109

hareketlere yer veren Berliner Tageblatt 1871 yılında kuruldu. Almanya'da ilk kurulan haber ajansı olan Wolf ise 1855 tarihinde kuruldu. Rus basını Çar 3. Aleksandre döneminde büyük baskılara maruz kaldı. Rus işçileri İzvestia ve Pravda adlı gazeteleri 1900'lü yıllarda yayın hayatına soktular.

b. Kitle İletişimindeki Teknolojik Gelişme

Dünyadaki kitle iletişiminde gelişme, ülkelerin hakimiyet kurma çabaları sebebiyle genel olarak devlet tekelinde gerçekleşmiştir. Bu sebeple iletişim teknolojisinin çıkış yeri olan ABD'de buluş çalışmaları 1830 yılında başlamıştır. Dünya pazarını elinde tutmaya çabalayan ABD, 1865 yılında okyanuslar ötesi telgraf iletişimini sağlamıştır. İletişim teknolojisinin üç metası olan yörengeli iletişim uydusu, denizaltı iletişim kablosu ve bilgisayar diğer iş sahalarında olduğu gibi, belki de en fazla basın sektörünü rahatlatmış ve önemli kılmıştır. Samuel Morse, 1838 yılında telgrafı ilk defa insanlara tanıttı. Bu gelişmeye paralel olarak, yazar Mc Luhan ise iletişim çağının kapandığını ve elektronik medya çağının başladığını yazmıştır.(9) Ayrıca radyo dalgalarının İtalyan bilim adamı Guglielmo Marconi tarafından bulunmasıyla birlikte sesli haberleşmenin de ilk adımları atılmış oldu. (10) Kuşkusuz basın teknolojik yenilikler sayesinde insanlara haberi daha kısa sürede ve doğru olarak aktarabilme imkanına ulaşırken, aynı zamanda belki de dünyayı gerçekleşmesi muhtemel facialardan da kurtarmaktadır. Gizli kalmış gelişmeleri teknolojik imkanları sayesinde aktaran gazeteci, aynı zamanda kamuoyu oluşturan bir kişidir. Bu bakımdan Marconi'nin , 1907 yılında gerçekleştirdiği radyo dalgalarının aktarılması buluşu, iletişime yeni boyutlar kazandırmıştır. Günümüzde ise uydu ve bilgisayar teknolojisini kullanan basın sektörü gücüne güç katmıştır, önemli bir iş sahası haline de gelmiştir. Yörüngeye oturtulan bir uydu aracılığıyla iletişim sağlanabileceğini 1945 yılında söyleyen bilim adamı Arthur Clarke, ise günümüz medyasının ulaştığı noktada önemli bir pay sahibi olmuştur (11) Günümüzde uzaya fırlatılan, Clarke kuşağında yerini alan, dünyanın etrafından dönen ve bizi gözetleyen binlerce uydu herkes tarafından bilinmektedir. (12)

c. Kitle İletişiminin Bugünü ve Dünya Basını

Kitle iletişimi 20. yüzyılda uydu bağlantılı bilgisayar sistemini kullanarak, hem etki alanını genişletti, hem de daha süratli haber ulaştırabilme yeteneğine ulaştı. Görüntü, haber anında en uzak mesafedeki editöre veya muhabire bilgisayar

(9) Nurdoğan Rigel; Kağıt Kaplanlar, DER Yayınları, İstanbul, 1993, sy. 137

(10) Emir Turam; Medyanın Siyasi Hayata Etkisi, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1994, sy. 22

(11) Nurdoğan Rigel, Medya Ninnileri, Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık San. ve Tic. Anonim Şirketi, İstanbul,

1993, sy. 41

(12) Feyzullah Akben; Dünya Küçülüyor, Vural Matbaacılık, A.Ş. Ankara, 1988, sy. 4

aracılığıyla ulaştırılabilmektedir. Tirajları milyonları aşan gazete ve dergiler faaliyete geçti. Basın sektöründe magazin ve ciddi (siyasi-ekonomik) türden gazete ve dergiler çıkmaya başladı. İngiltere'de Times ile birlikte Daily Mail, Daily Mirror, Sunday Pictorial gibi gazeteler belirli şahısların ellerinde tekelleşti. Times ve Daily Express dünya çapında gazeteler oldular. İngiliz milliyetçiliğini ön plana çıkartan Today, Mirror, Sun gibi gazetelerin tirajı 10 milyona ulaştı. The Sun yalnız başına 5 milyon okuyucuya kavuştu. İngiliz basınında teknolojik gelişmeye paralel, skandal gazetecilik te ön plana çıktı. Özellikle krallık ailesi ile ilgili haberler yoğun ilgi topluyor. (13) Ciddi gazeteler ise ciddi haberleri, yorumları aynı sahifede yayınladılar. Okuyucu mektupları ve sosyal, kültürel konulara da yer veriliyor. Tirajları oldukça yüksek olan The Times ile The Daily Telegraph gazeteleri ekonomik-siyasi konulara ağırlık vermeye başladılar. The Times özellikle ABD'ye yönelik haberleri ön planda tutma politikasını izliyor. Sosyal ve Kültürel haberlerin ağırlıkta yer aldığı The Independent gazetesi ciddi yayın politikası izlemekte. Günümüz basınına örnek teşkil eden Independent gazetesinin yayın ciddiyeti ve mizampajı ülkemizde Sabah Grubu tarafından çıkartılan Yeni Yüzyıl gazetesi tarafından örnek alınmıştır. (14)

Yeni iletişim araçları, yeni teknikler sayesinde basın, değişik amaçlara da hizmet etme görevini yüklenmiştir. Ülkeler arasında gizli kültürel savaşın baş silahı olarak görülen basın, kimi zaman da ezilen ülkenin veya kesimin sesi görevini yüklenildiği de olmaktadır. Bu konuda bazı uzmanlar, günümüzdeki kitle iletişim araçlarının grup telkin metodunu izlediğini, bazılarıyla beyin yıkama sonucu politik, gerçek ve sürekli değişikliklere yol açacağını ileri sürmüşlerdir. (15) Basının bu yönünün yoğun olarak kendisini hissettirdiği ABD'de USA Today, The Wall Street Journal önemli mali güce sahip gazetelerdir. International Herald Tribune gazetesi daha çok ekonomik ağırlıklı haberlere yer verirken, USA Today ise güzel göze çarpıcı resimler, sosyal kültürel, eğlence tipi haberlere ağırlık vermekte. 1991 yılında basın hayatını etkileyen International Herald Tribune, Financial Times, USA Today, The Wall Street Journal dünya çapında başarıya imza atmışlardır. ABD medyasına yönelik dünya ülkelerinin yoğun eleştirileri yer almıştır. Özellikle kalkınmasını gerçekleştiremeyen ülkelerde bu daha sık dile getirilir. Ünlü bilim adamı ve yazar Noam Chomsky, özellikle ABD basınına Güney Amerika ülkelerine yönelik politikaları yüzünden ağır şekilde eleştirmiştir. Chomsky, medyanın devlet denetimi ve şirket tekeli etkisinde hayatını sürdürdüğünü belirtmiştir. (16) Günümüz Fransız basını ise Le Figaro, Liberation

(13) Sabah gazetesi 18 Ağustos. 1996, İstanbul, sy. 5

(14) Yeni Yüzyıl Gazetesi, İstanbul, 1996

(15) J.A.C Brown: Siyasal Propaganda, Çeviri Yusuf Yazar, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992, sy. 10

(16) Noam Chomsky: Medya Gerçeği Tüm Zaman Yayıncılık, İstanbul, 1994, sy. 43

ve Le Monde gibi dünyada söz sahibi olan gazetelere sahip. Fransız basını dünyada okunma bakımından 31. sırada yer almaktadır. Öte yandan dergi sayısı ve tirajı bakımından ise önemli bir yere sahiptir. Özellikle Jeyce, Vogue, Harpers Bazaar dünya çapında okunan dergilerdir. Bayard daha çok gençlere yönelik yayınlar yapmakta. Haber dergiciliği dalında 1. sırada yer alan Fransa'nın Le Nouvel Observateur ve L'evenement de Jeudi arasında rekabet yaşanmakta. Bu da yüksek rakamlara ulaşan reklam harcamalarına sahne oluyor. (17) Devlet Başkanı'nın yalan söylemesi, başkalarını kayırması gibi suçların basında önemli yer tuttuğu Fransa'da, kişilik haklarına dokunan aile skandalına yer veren gazeteler okuyucunun tepkisini toplamakta. 3 Kasım 1994 tarihli Match dergisinde eski Cumhurbaşkanı Mitterand'ın evlilik dışı kızının resminin basılması tepki toplamıştı. (18) Weimar Anayasası'nın verdiği hakları çok iyi kullanan Alman basını işadamları Stinnes'in toplam 140 gazeteyi satın almasıyla tröstleşmeye yöneldi. Almanya'da şu an 5 milyon tiraja ulaşan Bild gazetesi önemli konuma sahip. Güvenilir haber kaynaklarına dayanan haberleri kullanan Alman basını, ciddi gazeteciliğe önem vermekte. Bunlardan Frankfurter Rundschau ciddi ve aktüel haberlerin yer aldığı bir gazetedir. Die Welt ise parasal konulara ağırlık veren eğitim, kültür haberleri yeralan bir gazete olarak okuyucuya hitap ediyor. Frankfurter Rundschau ve Süddeutsche Zeitung adlı gazeteler sosyal demokrat fikri savunmaktadırlar. Hristiyan-demokrat görüşe sahip Frankfurter Allgemeine Zeitung ve Die Welt ciddi gazeteler olarak tanınmaktadırlar.

2- TÜRKİYE'DE KİTLE İLETİŞİMİNİN GELİŞİMİ

a. Yazılı Basının Doğuşu ve Gelişme Süreci

Ülkemizde yazılı basının gelişmesinde Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa ve Ali Suavi'nin önemli etkileri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu Lale Devri'nde İbrahim Müteferrika'nın çabası sonucu 1727 yılında basım sektörü faaliyete geçti. İlk olarak İmam Ebu Nasr Cevheri'nin Sihah İl Cevheri adlı eseri basıldı. İkinci olarak ise Katip Çelebi'nin Tufe'tül-Kibar fi Esfar ül Bihar adlı denizcilik hakkında bilgi veren eseri basıldı. Türk basın tarihinin ilk örneği, 1831 yılında yayınlanan Takvim-i Vekayi'dir. Basın tarihimizin ilk makalesi bu gazetede basıldı. 1840 yılında ise Ceride-i Havadis çıkmaya başladı. İlk Türkçe gazete ise 1860 yılında yayın hayatına başlayan Tercüman-ı Ahval'dir. Sahibi Agah Efendi, başyazarı ise Tanzimat edebiyatının kurucusu sayılan Şinasi'ydi. Daha sonra Şinasi ve Namık Kemal, ün kazandıkları Tasvir-i Efkâr gazetesini yayınlamaya başladılar. (19) Tercüman-ı Ahval'i çıkartan Agah Efendi daha sonra ise 1862 yılında Tasvir-i

6 (17) Türkiye Gazetesi : Bilgi Bankası, Dünyanın tanınmış dergileri üzerine araştırma, İstanbul, 1996

(18) Babıali Magazin Dergisi, Aralık 1994 sayısı, İstanbul, sy. 13

(19) Tarih ve Medeniyet Dergisi, İstanbul, Haziran 1994, sayı 4, sy. 11

Efkar gazetesini çıkarttı. (20) O dönemlerde padişah tarafından kovuşturulan Şinasi 1871 yılında evinde ölü bulundu. Ünlü gazeteci Ali Suavi ise 1866 yılında Muhbir'i çıkarttı. O dönemin ünlü gazetecileriyle Genç Osmanlılar Cemiyeti'ni kurdu. Yazıları ve fiili olarak padişaha yönelik hareketleriyle dikkat çeken Ali Suavi ülkemizde öldürülen ilk gazeteciler arasında yer aldı. (21) Ali Bey tarafından yayın hayatına 1869 yılında sokulan Basiret Alman-Fransız savaşında Alman tarafını tuttuğu için Bismark tarafından ödüllendirildi. Ağır yazılar yayınlanması sebebiyle Sultan Abdülaziz tarafından ise 1878 yılında gazete kapatıldı. Ülkemizin basın tarihi de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi çalkantılı olaylara sahne olmuştur. Ünlü gazeteciler sürgüne gönderilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise devletin kanunlarına muhalif yazılar yazdıkları gerekçesiyle Tanin Gazetesi sahibi Hüseyin Cahit, Tevhid-i Efkar gazetesi sahibi Velid Bey idam talebiyle yargılanmışlardır. Daha sonra da suçsuz bulunup tahliye olmuşlardır. (22)

Günümüzde Sabah, Hürriyet, Türkiye, Zaman, Milliyet, Takvim, Posta, Meydan, Akşam, Yeni Şafak, Spor, Fotomaç, Bugün, Vakit, Ortadoğu, Yeni Asya, Milli Gazete, Vakit, Bugün, Yeni Yüzyıl, Cumhuriyet, Fotospor, Günaydın günlük gazeteler olarak yayın hayatında bulunmaktadır. Gazeteler tarafından düzenlenen bütün promosyon çalışmalarına rağmen tirajlarda önemli bir kıpırdanma olmadığı gözlenmektedir. Gazete sayısının artmasına ve yoğun promosyon kampanyasına rağmen toplam gazete tirajı 6-7 milyonu dahi bulmuyor. (23) Bunun sebeplerinin başında ülkemizde okuma alışkanlığının bulunmaması ve gazete okuyucusunun sık sık gazetesini değiştirmesi geliyor. Ülkemizde dergi satışında gelişme yaşanıyor. Toplam 5 bin dergi satışına rağmen 5 bin adet ise kitap satışı yapılıyor.* Basın sektöründe yaşanan bazı sıkıntılar, gazete patronları ve yayın yönetmenleri tarafından çeşitli yorumlarla karşılanıyor. Örneğin Sabah Gazetesi Genel Yayın Müdürü Zafer Mutlu, Türk basının kullandığı teknolojinin hiçbir batı ülkesinden geri olmadığını, gazetecinin eğitim görevini yapmadıklarını ancak, kendisini yetiştiren öne çıkan gazetecilere bünyelerinde yer verdiğini belirtiyor. (24)

Gazetelerimizdeki teknolojik değişimlere paralel olarak patronlar da değişti. Örneğin Hürriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi patronu Aydın Doğan tarafından satın alındı. Sağ kesimin yıllarca güçlü gazetesi olarak bilinen Tercüman Gazetesi ise Kemal Ilıcak'ın hayatını kaybetmesinden sonra Şubat 1995'te yayın hayatına son verdi. Haldun Simavi'nin sahibi olduğu ve 1987-1991 yılları arasında Asil Nadir'in olan ise Bekir Kutmangil tarafından satın alındı. Kutmangil'in öldürülmesinden

(20) Sabah Gazetesi; Genel Kültür Ansiklopedisi, 1. Cilt, İstanbul, sy. 80

(21) Nuri İnügür; Basın Yayın Tarihi, Çağlayan Yayınevi, İstanbul, 1991, sy. 211

(22) Tarih ve Medeniyet Dergisi, Haziran 1994, İstanbul, sy. 18,

(23) Türkiye Gazetesi Yay-Sat Raporu, 31 Ocak 1995, İstanbul, sy. 3

(24) Babıali Magazin Dergisi; Kasım 1994, İstanbul sy. 13

sonra, gazete 1995 yılında Mehmet Saruhan tarafından satın alındı. Asil Nadir'in sahibi olduğu Güneş Gazetesi ise 1989-1990'lı yıllarda yüksek tirajlara ulaşmasına rağmen, sahibinin sıkıntıya girmesi sebebiyle kapandı. Öte yandan Sabah Grubu tarafından Bugün, Takvim, Yeni Yüzyıl, Fotomaç ve bir çok dergi yayın hayatına sokuldu. Doğan Holding'in bünyesinde ise halen Milliyet, Hürriyet Gazetesi yayınıni sürdürüyor. Meydan Gazetesi ise 10 Ağustos 1996 tarihinde yayınına son verdi. Ayrıca İhlas Holding bünyesinde Türkiye Gazetesi yayın hayatını sürdürüyor.

Tarihi süreç içerisinde gazetelerimizin isimleri ve aldıkları veya kaybettikleri tirajlara baktığımızda ise belirli isim yapan gazetelerin istikrarlı çizgi takip ettikleri görülecektir. 1989 yılında Hürriyet, Sabah, Milliyet, Türkiye, Cumhuriyet, Tercüman gazeteleri 500 liradan satılıyordu. Gazetelerin satış rakamları ise şöyle: Hürriyet 468.322, Sabah 437.287, Milliyet 308.014, Cumhuriyet 118.233, Tercüman 118.686. O tarihte 400 liradan satılan Güneş Gazetesi 844.522 adet, 250 lira olan Gazete Gazetesi 112.923 adet satıyordu. Günaydın Gazetesi ise 300 liradan satılmasına rağmen satış rakamı 390.391'di. 200 liradan satılan TAN Gazetesi 288.700, 400 lira olan Bugün 397.457, Yeni Asır 43.166 adet satıyordu. (25) Görüldüğü gibi Sabah Gazetesi Rahmi Turan yönetiminde çıktıktan kısa bir süre sonra yüksek bir tiraja ulaştı.

1 Mayıs 1948 yılında yayın hayatına giren Hürriyet Gazetesi avrupalı bir tarzı takip etti. Uluslararası haberleri takip eden muhabirler yetiştiren Hürriyet Gazetesi'nde Haldun Simavi'nin olumlu etkisi görüldü. Kore Savaşı ile ilgili resimlerin basılması ve haberlerin aktarılması vatandaşlar tarafından büyük ilgi topladı. Yine 1950 yılında Ali Naci Karacan tarafından yayın hayatına sokulan Milliyet Gazetesi de halkın demokratik isteklerini yansıtmayı başardı. 1950 ve 1960 yılları arasında Cumhuriyet, Akşam, Tanin ve Günaydın Gazeteleri'nde günlük yazı yazan ünlü yazarlar Yakup Kadri, Necip Fazıl, Çetin Altan, İlhami Soysal, Aziz Nesin sık sık hakim karşısına çıkartılırlarken, hapis cezalarını da çektiler. İsmail Cem, Doğu Perinçek ise Aydınlık gazetesinde 1975 yılında fikirlerini yazarlarken, halkın desteğini de arkalarına aldılar. Bugün, Sabah, Bab-ı Ali, Yeni Asya, Hakikat, Yeni Devir*, gibi gazeteler de tiraj alan gazetelerdi.

Cumhuriyet döneminin önemli gazeteleri ve gazetecileri tarihi süreç içerisinde birbirlerini izlemişlerdir. Günümüze kadar gelen gazetelerimiz özellikle 12 Eylül ihtilali sırasında sıkıntılı günler yaşamışlardır. (26) Bir çok ünlü gazeteci hapislerde dahi yattı. Tercüman Gazetesi yazarı Nazlı Ilıcak, ihtilal sonrası yazdığı

⁸(25) Babıali Magazin Dergisi, Haziran sayısı 1989 İstanbul, sy. 35

(26) Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını, 1984, İstanbul, sy. 197

sivri yazılar sebebiyle cezaevine kondu. Yazar, hapiste yattığı süre zarfında kendi yaşadıklarını da yazı dizisi olarak yayınladı. İhtilal sonrası yapılan düzenlemelerle, grev hakkı, toplu sözleşme hakkı törpülenmiştir. Bu süreçte Tercüman Gazetesi kapandı, bazıları ise sahip değiştirerek, ayakta kalmayı başardı. İhtilal sonrası uygulanan yaptırımlara direnen bazı gazetelere kapatma cezası verildi. Aydınlık, Demokrat, Hergün adlı gazeteler kapatıldı. Günlük çıkan⁹ büyük gazetelere ise kapatma cezası verildi. (27) Kapatma cezası alan gazetelerimiz ve süreleri şöyle:

Cumhuriyet Gazetesi; 4 kez ve 41 gün, Günaydın Gazetesi; 2 kez ve 17 gün, Güneş Gazetesi; 1 kez ve 10 gün, Milliyet Gazetesi; 2 kez ve 7 gün, Milli Gazete; 4 kez ve 72 gün, Tercüman Gazetesi; 2 kez ve 29 gün.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi, ihtilal basına yönelik önemli kısıtlamalarda bulunurken aynı zamanda yeni yeni oluşumların da ilk adımlarının atılmasına sebep olmuştur. Yakın tarihimizde basın dünyamızda yaşanan gelişmelere ışık olması açısından günlük gazetelerimizin tiraj değişimlerine göz attığımızda günümüze kadar ulaşan bir kaç büyük gazetemizin belirli bir istikrar çizgisini yakaladığını göreceğiz.(28) Öte yandan değişik olumsuz gelişmeler sebebiyle istikbali parlak gözükken, basın kuruluşlarımız ise kapandılar. Şimdi belirli yıllara göre bazı basın kuruluşlarımızın tirajlarındaki değişikliklere göz atalım:

⁹(27) Ahmet Oktay; Toplumsal Değişme ve Basın, Bilim- Felsefe- Sanat Yayınları, Ankara, 1987 , sy. 137

(28) Milliyet Gazetesi ve Türkiye Gazetesi YAY-SAT Raporları- İstanbul, 1996

ŞUBAT

1978

CUMHURİYET	GAZETESİ	97.000
HÜRRIYET	GAZETESİ	494.000
MİLLİYET	GAZETESİ	256.000
TERCÜMAN	GAZETESİ	383.000
GÜNAYDIN	GAZETESİ	539.000

1983 YILI(AYLIK SATIŞ RAKAMI)

CUMHURİYET	GAZETESİ	87.800
GÜNAYDIN	GAZETESİ	300.500
GÜNEŞ	GAZETESİ	350.600
HÜRRİYET	GAZETESİ	759.400
MİLLİYET	GAZETESİ	116.500
TERCÜMAN	GAZETESİ	222.800

AĞUSTOS 1984

CUMHURİYET	GAZETESİ	91.500
GÜNAYDIN	GAZETESİ	163.900
GÜNEŞ	GAZETESİ	146.100
HÜRRİYET	GAZETESİ	691.700
MİLLİYET	GAZETESİ	173.600
TERCÜMAN	GAZETESİ	151.600

AĞUSTOS 1986

CUMHURİYET	GAZETESİ	114.600
GÜNAYDIN	GAZETESİ	223.300
GÜNEŞ	GAZETESİ	142.000
HÜRRİYET	GAZETESİ	654.800
MİLLİYET	GAZETESİ	232.600
TERCÜMAN	GAZETESİ	146.000
TOPLAM	SATIŞ:	1.513.300

MAYIS 1989

HÜRRİYET	GAZETESİ	486.322
SABAH	GAZETESİ	437.287
MİLLİYET	GAZETESİ	308.014
TÜRKİYE	GAZETESİ	160.205
CUMHURİYET	GAZETESİ	118.686
TERCÜMAN	GAZETESİ	118.239
GÜNEŞ	GAZETESİ	84.522
GÜNAYDIN	GAZETESİ	390.391
GAZETE	GAZETESİ	112.924

EYLÜL 1994

SABAH	GAZETESİ	656.987
GÜN	GAZETESİ	109.642
BUGÜN	GAZETESİ	71.302
FOTOMAÇ	GAZETESİ	216.854
YENİ ASIR	GAZETESİ	53.739
Y.GÜNAYDIN	GAZETESİ	15.408
SÜPER TAN	GAZETESİ	35.408
FOTOSPOR	GAZETESİ	31.998
ZAMAN	GAZETESİ	265.117
YENİ ASYA	GAZETESİ	5.567
ÖZGÜR ÜLKE	GAZETESİ	13.816
HÜRRİYET	GAZETESİ	502.627
MİLLİYET	GAZETESİ	314.401
TÜRKİYE	GAZETESİ	320.738
MEYDAN	GAZETESİ	103.987
CUMHURİYET	GAZETESİ	60.824

EYLÜL 1995

SABAH	GAZETESİ	604.334
HÜRRİYET	GAZETESİ	532.429
MİLLİYET	GAZETESİ	333.979
TÜRKİYE	GAZETESİ	318.603
ZAMAN	GAZETESİ	261.301
FOTOMAÇ	GAZETESİ	190.311
SPOR	GAZETESİ	175.270
MEYDAN	GAZETESİ	100.378
BUGÜN	GAZETESİ	72.968
CUMHURİYET	GAZETESİ	59.592
AKŞAM	GAZETESİ	52.427
YENİ ASIR	GAZETESİ	50.107
SÜPER TAN	GAZETESİ	36.729
FOTOSPOR	GAZETESİ	33.843
MİLLİ	GAZETE	22.412
YENİ GÜNAYDIN		15.225

	HAZİRAN	1996
MİLLİYET	GAZETESİ	592.914
HÜRRİYET	GAZETESİ	576.495
SABAH	GAZETESİ	569.241
GÖZCÜ	GAZETESİ	346.255
ZAMAN	GAZETESİ	245.112
FOTOMAÇ		158.403
POSTA		148.228
TAKVİM		138.234
DOST		132.679
AKŞAM		88.634
YENİ YÜZYIL		81.667
CUMHURİYET	GAZETESİ	49.370
MEYDAN	GAZETESİ	33.603
Y.GÜNAYDIN	GAZETESİ	21.210

b. Yakın Zamanda Günlük Çıkan Gazetelerimiz

Tablolara dikkatli bir şekilde baktığımızda Günaydın Gazetesi'nin 1978'li yıllarda Haldun Simavi'nin yönetiminde 539 bin tiraja ulaştığı görülecektir. Asil Nadir'in sahibi olduğu dönemde ise okuyucu sayısında azalma meydana geldi. Öte yandan Tercüman Gazetesi'nden ayrılan Güneri Civaoglu ve ekibi tarafından çıkartılan ilk önce Mehmet Ali Yılmaz'ın daha sonra da Asil Nadir'in sahibi olduğu Güneş Gazetesi ise iyi bir okuyucu kitlesini elinde tutmayı başardı. Güneş Gazetesi Asil Nadir'in Londra'da tutuklanmasından sonra krize girdi, sonunda da kapandı. Kemal Ilıcak'ın sahibi olduğu Tercüman Gazetesi'nin de son yıllarında kurtarıcı olarak başa getirdiği Mehmet Barlas'a rağmen, düşüşe geçmekten kurtulamadığı görülüyor. Zaten Taha Akyol'un Genel Yayın Yönetmenliği yaptığı 1988-89 yıllarında kan kaybı yine durmadı. Tercüman Gazetesi de kötü sonu engelleyemeyerek, kapandı.

Hürriyet Gazetesi'nin eski patronu Sedat Simavi'nin kardeşi Haldun Simavi tarafından 1968 yılında yayın hayatına başlayan Günaydın Gazetesi ise ünlü gazeteci Rahmi Turan'ın başarılı çalışmaları sonucu büyük bir tırmanış gösterdi. Yazılı basın da yeniliğe de imzasını atan Günaydın Gazetesi'nde Rahmi Turan'ın çizdiği çizgi romanlar yayınlanmaya başlayınca okuyucunun beğenisini topladı. Patronu yıllara göre değişen Günaydın Gazetesi özellikle 12 Eylül ihtilalinden sonra tiraj kaybına uğradı. Halen küçük bir okuyucu kitlesiyle yayını sürdürüyor. Yıllara göre, kurumlaşmayı başarıyla uygulayan Hürriyet ve Milliyet gazeteleri ise başarılı yayın politikalarıyla ülke gündeminde söz sahibi olmayı ve okuyucu kitlesini ellerinde tutmayı başardılar. Çalkantılı kısa bir dönem geçiren Hürriyet Gazetesi'nin bir kısım hissesini 1994 yılında Erol Aksoy aldı. Gazete daha sonra 1994 yılın sonları Aydın Doğan'a satıldı. Aydın Doğan'ın patronu olduğu iki gazetede yine eski günlerde ki, güçlerini devam ettiriyorlar. Tiraj raporlarından bu daha açık anlaşıyor. "

Tarihi çok eskilere dayanan Atatürk ve İnönü tarafından da desteklenen Nadir Nadi'nin sahibi olduğu Cumhuriyet Gazetesi özellikle 1992 ve 1995 tarihleri arasında sıkıntılı günler yaşadı. Ali Sirmen, Hasan Cemal Okay Gönensin gibi ünlü gazetecileri ayrılan Cumhuriyet Gazetesi'nin en büyük kaybı ise 1993 yılı Şubat ayında suikast sonucu öldürülen başyazar Uğur Mumcu idi. Berrin Nadi'nin sahibi olduğu gazete, tiraj raporundan da görüleceği gibi 110 binden 49 binlere kadar düştü. Tirajını arttıran gazetelerden birisi de sağ kesimin büyük gazetesi Türkiye. 1975 yılında Hakikat adı altında çıkan gazete, ismini

Türkiye diye değiştirdikten sonra büyük atılım yaparak, 30 bin tirajlardan 650 bin tiraja ulaştı. Kısa bir geçmişi olan Sabah Gazetesi ise ülke basınına bazı yenilikler getirdi. Gazetenin patronu Dinç Bilgin'in gazeteyi sadece İstanbul içerisine çıkartmak istemesine karşı çıkan Rahmi Turan Sabah'ın Türkiye genelinde yayınlanmasında etkisi oldu. Dinç Bilgin, aslında Sabah Gazetesi'ni İzmir'deki Yeni Asır gibi sadece bir şehir için çıkartmak istiyordu. İlk medya plazayı kuran Sabah grubu, özellikle ucuz gazete çıkartmayı alışkanlık haline getirdi. Sabah Gazetesi yine hatırı sayılır bir okuyucu kitlesiyle yayın hayatını sürdürüyor.

Ülkemizde son yıllarda günlük olarak 30 adet gazete şu an yayını sürdürmekte. 1980'li yılların başında 6 adet günlük gazetenin okuyucuya ulaştığı ülkemizde, şimdi ise gazete çıkartma furyası başladı. Özellikle ucuz ve masrafsız gazetecilik yaygınlaştı. Gazete sayısının artmasına rağmen tiraj raporuna baktığımızda ise 4 milyon 733 bin 16 olduğunu görüyoruz. (29) Demek ki, gazete sayısının artması hiçbir şeyi değiştirmiyor. Sadece okuyucunun gazetesini değiştirmesinden ve ucuz gazeteye yönelmesinden başka...

II. BÖLÜM

TÜRK BASINININ TOPLUMA ETKİSİ VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ

1- BASININ SİYASİ VE TOPLUMSAL ETKİSİ

a. Siyasi Etkisi

Basının günümüzde en fazla tartışılan yönü gazetelerde yer alan sansasyonel haberler, resimler ve yorumlar. Günlerce hatta haftalarca basında yer alan tek bir fotoğraf kamuoyunun konuştuğu konu olur. Bir ileti aracı olan basının çıkış sebebi üzerinde nedense hiç durulmaz. Basının ne yapmak için ortaya çıktığı konusundaki sorulara yazarlar hep cevap aramışlardır. Haber iletişim aracı olarak ortaya çıkan basın, zamanla haber ve fikir iletişim aracı haline gelmiştir. Günümüzde Basın'ın demokrasinin vazgeçilmez bir parçası olduğu inancı yaygındır. Basın üzerine yıllardır bir çok kesimden değişik yorumlar yapılmıştır. Kimi "Basın, toplumun bir fazilet ve ideal kurumudur", derken, kimisi ise "Basın, bir şantaj kurumudur." demiştir. Bütün bu tartışmalara rağmen Basın'ın 4. kuvvet olduğu da bir gerçek. Basın, kamuoyu oluşturan, ulusal ve uluslararası haberleşme ağı kuran, toplumu ve devleti her konuda uyarma görevini yerine getiren bir kurumdur. Kamuoyu oluşturma araçlarından birisi olan basın devlet sistemi içerisinde de büyük öneme sahiptir. Toplumsal gelişmede önemli bir role sahiptir. Bu önemi gözönüne alan demokratik ülkelerde bütün vatandaşlar, gazete veya dergi çıkarılma hakkına sahiptirler. Bu çıkarılan dergi ve gazetelerin de vatandaşlar tarafından satın alınması ve tercih edilmesi mecburiyeti de getirilmiştir. (30) Dünya basının gelişmesinde önemli örnekler sunan İngiltere'de basın ve sanayinin gelişmesi birbirine paralellik arz etmiştir. İngiliz düşünürü John Locke, danışmanlığını yaptığı İngiliz Başvekili Shaftesbury'e "İngiltere'yi idare etmek istiyorsan, elinde parası olanı idare etmekten vazgeç. Çünkü elinde parası olan adam, senden daha çok kendini, yani İngiltere'yi düşünür. Yoksulun elinden hiç bir şey gelmez; ama varlıklı her şeyi yapabilir. İngiliz Donanmasını, kaleler savunmak için değil, İngiliz tüccarlarını korumak için kullan. İşte o zaman büyük İngiltere doğacaktır." demiştir. (31) Bu yıllarda gazete ile siyasi iktidar ve sanayiciler arasında sıkı ilişkiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Gazeteler siyasi iktidarlar tarafından vergiye bağlanırken, buna karşın halk tarafından gazetelere büyük talep gösteriliyordu. Fakat savaş dönemlerinde ise tam tersi hükümetler tarafından siyasi iktidarlar tarafından gazetelere konulan vergiler ve haberlere uygulanan sansür kaldırılmıştı. Siyasi iktidarla, basının bu kadar içli dışlı olmaya başladığı 1600'lü yıllarda fikir

(30) İsmet Bozdağ, Dünya'da ve Türkiye'de Basın İstibdadı, Emre Yayınları, İstanbul, 1994, sy.19

(31) İsmet Bozdağ, İnsanlığın Son Çerçevesi Üçüncü Çözüm, Emre Yayınları, İstanbul, 1991 sy.104

II. BÖLÜM

TÜRK BASINININ TOPLUMA ETKİSİ VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİSİ

1- BASININ SİYASİ VE TOPLUMSAL ETKİSİ

a. Siyasi Etkisi

Basının günümüzde en fazla tartışılan yönü gazetelerde yeralan sansasyonel haberler, resimler ve yorumlar. Günlerce hatta haftalarca basında yeralan tek bir fotoğraf kamuoyunun konuştuğu konu olur. Bir ileti aracı olan basının çıkış sebebi üzerinde nedense hiç durulmaz. Basının ne yapmak için ortaya çıktığı konusundaki sorulara yazarlar hep cevap aramışlardır. Haber iletişim aracı olarak ortaya çıkan basın, zamanla haber ve fikir iletişim aracı haline gelmiştir. Günümüzde Basın'ın demokrasinin vazgeçilmez bir parçası olduğu inancı yaygındır. Basın üzerine yıllardır bir çok kesimden değişik yorumlar yapılmıştır. Kimi "Basın, toplumun bir fazilet ve ideal kurumudur", derken, kimisi ise "Basın, bir şantaj kurumudur." demiştir. Bütün bu tartışmalara rağmen Basın'ın 4. kuvvet olduğu da bir gerçek. Basın, kamuoyu oluşturan, ulusal ve uluslararası haberleşme ağı kuran, toplumu ve devleti her konuda uyarma görevini yerine getiren bir kurumdur. Kamuoya oluşturma araçlarından birisi olan basın devlet sistemi içerisinde de büyük öneme sahiptir. Toplumsal gelişmede önemli bir role sahiptir. Bu önemi gözönüne alan demokratik ülkelerde bütün vatandaşlar, gazete veya dergi çıkarabilme hakkına sahiptirler. Bu çıkarılan dergi ve gazetelerin de vatandaşlar tarafından satın alınması ve tercih edilmesi mecburiyeti de getirilmiştir. (30) Dünya basının gelişmesinde önemli örnekler sunan İngiltere'de basın ve sanayinin gelişmesi birbirine paralellik arz etmiştir. İngiliz düşünürü John Locke, danışmanlığını yaptığı İngiliz Başvekili Shaftesbury'e "İngiltere'yi idare etmek istiyorsan, elinde parası olanı idare etmekten vazgeç. Çünkü elinde parası olan adam, senden daha çok kendini, yani İngiltere'yi düşünür. Yoksulun elinden hiç bir şey gelmez; ama varlıklı her şeyi yapabilir. İngiliz Donanmasını, kaleler savunmak için değil, İngiliz tüccarlarını korumak için kullan. İşte o zaman büyük İngiltere doğacaktır." demiştir. (31) Bu yıllarda gazete ile siyasi iktidar ve sanayiciler arasında sıkı ilişkiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Gazeteler siyasi iktidarlar tarafından vergiye bağlanırken, buna karşın halk tarafından gazetelere büyük talep gösteriliyordu. Fakat savaş dönemlerinde ise tam tersi hükümetler tarafından siyasi iktidarlar tarafından gazetelere konulan vergiler ve haberlere uygulanan sansür kaldırılmıştı. Siyasi iktidarla, basının bu kadar içli dışlı olmaya başladığı 1600'lü yıllarda fikir

(30) İsmet Bozdağ., Dünya'da ve Türkiye'de Basın İstibdadı, Emre Yayınları, İstanbul, 1994, sy.19

(31) İsmet Bozdağ., İnsanlığın Son Çerçevesi Üçüncü Çözüm, Emre Yayınları, İstanbul, 1991 sy.104

gazeteciliği de yeni yeni ortaya çıkmaya başladı. Basın ile siyasi iktidar arasındaki ilişkilerin dünya basınında örnekleri tarih boyunca çok görülmüştür. Özellikle 18. yüzyıl başlarında Avrupa'nın bir çok ülkesinde ve ABD'de çıkan gazete sayısı artarken, denetimler de artmıştır. Gazetecilik İngiltere'deki endüstri devrimiyle birlikte önemli gelişmeler sağlamıştır. Örneğin, bir meslek haline dönüşmesi, okuyucu sayısının artması ve topluma yönelik etkisi ortaya çıkmıştır. Endüstri devrimi ile birlikte ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin sağladığı kolaylık basın sektörünü geliştirirken, gazeteciliğe de yeni bir boyut kazandırmıştır. İnsanların duygusal yönlerini ele alan gazeteler, artık yalnız zengin kesimlerin okuduğu değil, geniş halk kitlelerinin okuduğu gazeteler haline gelmişlerdir. Doğru ve güvenilir haber vermek, okuyucunun güvenini kazanmak geniş kitleleri kazanmada etkili olmuştur. (32) Kitle gazeteciliğine geçiş sebebiyle siyasi iktidar ile basın arasında artık büyük bir etkileşim ortaya çıkmıştır. Halkın ilgi ile okuduğu haberlerde siyasi güçlerin adı da geçmektedir. Yeni gazetecilik anlayışı 20. yüzyılda bilgisayar teknolojisinin kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. İdeolojinin etkili olduğu bu yüzyılda siyasi habercilik ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte devlet, basını koyduğu kurallarla denetim altında tutmaya çalışmaktadır. Bütün bunlara rağmen devletin koyduğu yasalar ve uygulamalar arasında tartışmalar sık sık ortaya çıkmaktadır. Basın özgürlüğü ve siyasi iktidarın denetimi ile ilgili olarak yıllardır süren tartışmalar sebebiyle kuruluşların etkilendiği de bir gerçek. İletişim teknolojisinin gelişmesi, küreselleşmenin hızlanması sebebiyle de gazetecilik mesleğinin süratli değişimlere ve yeniliklere de ayak uydurması şart olmuştur. Büyük bir külfet sonucu ortaya çıkan basın kuruluşları, günümüzde artık uluslararası ticaret yapan kişi ya da kuruluşların veya devletlerin güdümü altına girmiştir. Buna son yıllarda tekelleşme adı verilmektedir. Batı Avrupa'da ticari kapitalizmin güdümünde olan gazetelerin ticari kuruluşlar olarak çıkartılmalarında piyasa şartlarının önemi vardır. (33)

Basının siyasi etkisi ve sorumluluğu 20. yüzyılda ön plana çıktı. Bir gazetenin dünyanın her yerinde gününde okunabildiği gerçeğinden yola çıkarsak, önemli bir haberin değil bir ulusu, bütün dünyayı etkisi altına alabileceğini görürüz. Basın, kamuoyunu her konuda aydınlatma görevini yüklenmiştir. Bunu haber olarak, yorum olarak aktarır. Siyasi özelliği ağır basan basının siyasi güç odaklarını takip etmesi asli vazifeleri arasındadır. Vatandaşların siyasileri takip edebilme imkanı bulunmadığından onların yerine bu vazifeyi basın yerine getirmektedir. Siyasi iktidar ile halk arasında bilgi alış

(32) Zeynep Alemdar, Basında Özdenetim, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, sy.21

(33) Oya Tokgözü, Temel Gazetecilik, Ankara 1994, sy. 31

verişini bir anlamda basın yerine getirmektedir. Siyasi iktidar basın mensuplarının gözü önündedir. Her türlü haberi gazetecinin merkezin e süratle ulaştırması gerekmektedir. İşte bu noktada siyasi iktidar ile basın arasındaki sıkı ilişki ortaya çıkmaktadır. Eğer bir gazeteci mesleğinin sorumluluğunu taşıyor ise, olumlu, olumsuz bütün haberleri yansıtmakla mükelleftir. Eğer, gazeteci siyasilerin isteğine göre hareket edip, haberleri objektif olarak yazmazsa , mesleğinin ahlaki kurallarını ve sorumluluğunu yerine getirmediği ortaya çıkar. Siyasi yöneticilerin sürekli halk tarafından izlendikleri düşüncesine kapılmaları onların kendi çıkarlarına, güçlerini kullanmalarını frenler. (34) Basının siyasi yönden toplumu etkilemesine en güzel örneklerden birisi de eski Başbakanlardan Adnan Menderes'in konuyla ilgili olarak gazetecilere söyledikleri bazı sözler örnek verilebilir. Günümüzde bile o günleri yaşıyan gazetecilerin büyük eleştirisini alan Adnan Menderes, uygulamalarına rağmen, basın hakkında ilginç düşünceleri ortaya koymuştur. Çıkan 1950. yılındaki Basın Kanunu ile ilgili görüşleri sunulan ³Menderes, basın için, "Demokrasinin vazgeçilmez şartıdır. Hürriyetleri kısıtlayan bütün kanunları kaldıracağız. Basının verdiğimiz hürriyetleri suistimal edip etmeyeceği endişesi vardır. Bunu göreceğiz. Eğer basınıımız kendisine tanınan hürriyetleri kullanmak ehliyetinde olmadığını ortaya koyarsa, biz de kendisine verdiğimiz hakların bir kısmını , geri alırız. Halk Partisi, Hürriyet çeşmesi musluğunuıyice sıkmuş, basını susuz bırakmuştır. Biz açtık, bol su verdik.Eğer bu su iyi kullanılmaz, çeşmenin çevresi batakl olmaya başlarsa, musluk elimizin altındadır, kısarız, olur biter!" demiştir. (35) Bu sözlerin altında gizli de olsa bir tehdit basının verdiği haberlerden de şikayet var. Zaten ihtilale doğru basına uygulanan sansür sebebiyle basın çevresinde Demokrat Parti'ye yönelik eleştiriler de ağırlığını arttırmıştır. Demokrat Parti'yi eleştiren yazıların yer aldığı basın organlarına yönelik yaptırımlar, hapis cezaları, uyarılar kendisini hissettirdi. Verilen haklar 1956 yılında Basın Kanunu'nda yapılan değişiklerle geri alınmaya başlanmuştır. Bu konuda Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Güreli de bir televizyon kanalında yapılan röportaj sırasında Demokrat Parti dönemini basına yönelik yaptırımların en ağır olduğu dönem olarak gördüğünü anlatmuştır. (36) Ülkemizde basın ile siyasi iktidarlar arasında sık sık mücadeleler ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Adalet Partisi ve nihayet ANAP iktidarları döneminde basınıımız sağ-sol diye ayrılırken, partilerin fikrini, icraatını bir tarafa bırakarak hep liderleri ile ilgili

İzmir

(34) Nurdoğan Rigel ; Kağıt Kaplanlar, DER Yayınları, İstanbul , 1993, sy .85

(35) İsmet Bozdağı; Dünya'da ve Türkiye'de Basın İstibdadı, Emre Yayınları, İstanbul. 1992, sy. 487

(36) Nail Güreli ; Samanyolu Televizyon kanalı, İstanbul, Ünlülerin Hayatı Programı saat 21.00

manşetleri gazetelerinde atmışlardır. Öyle ki, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı zaman zaman icraatlarıyla öven Sabah Gazetesi'nde yayınlanan bir mektup kamuoyunu ayağa kaldırmıştı. İddia edildiğine göre, Cumhurbaşkanı Turgut Özal, ABD 'ye bir şükran mektubu göndermişti. Bu iddialar üzerine Özal, haberi yazan Muaammer Bostancı'yı mahkemeye verdi. Bostancı ise mektubu, emekli general Turgut Sunalp'ten aldığını söylemişti. (37) Yine o yıllarda DYP Genel Başkanı olan Süleyman Demirel için Hürriyet Gazetesi mason olduğu yazılmıştı. Aynı manşeti, bu kez ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz için 1995 yılı genel seçimleri öncesinde Sabah Grubu'nun bir yayın organı da ayrıca Refah Partisi'ne yakınlığıyla tanınan Vakit Gazetesi'nde de görmüştük. Bunun gibi, örnekleri çoğaltmak mümkün. Zaten bu iddiaların hiçbirisi de isbat edilememişti. Kuşkusuz bu örneklerden yola çıktığımızda gazete, patronlarının siyasi partiler ile aralarındaki sıkı ilişkilerin bir yüzü ortaya çıkmaktadır. Liderlerin hedef gösterilmesi ve halkın gözünde düşürülmesi sonucunda mensup oldukları partilerin alacakları oyların düşük çıkması amaçlanmaktadır. Çünkü iddia edilen suçlamanın ispat edilmesi gerektiği gazetenin en önemli sorumlulukları arasında yer almaktadır. Son yıllarda siyasi iktidarlarla basın arasındaki sıkı ilişkiler zaten ortaya çıkan kavga ve çekişmelerle de kendisini gösterirken, okuyucular arasında da bir kamplaşmanın meydana gelmesi tehlikesi gündeme gelmiştir. 1995 yılı içerisinde gerçekleştirilen genel seçim münasebetiyle ANAP yöneticileri parti üyelerine Sabah Gazetesi'ni satın almamaları telkininde bulundular. Basında yaşanan tekelleşme ile birlikte iş dünyası gazeteciliğe soyundu. Hatta yeraltı dünyasında ismi duyulmayan kirli işlerle uğraşan kişilerin de maddi sıkıntı içerisinde bulunan gazete veya dergileri satın aldıkları görüldü. (Kumarhane işleticisi Sabri Çolak, 1993 yılında kapanmadan önce Tercüman Gazetesi'nin en son sahibi oldu) Bu konuda araştırma yapan yazarların da görüşleri doğrultusunda, yalnızca ülkemizde değil dünyanın çoğul ülkesinde bu tehlike söz konusu olmaktadır. Basın sektörüne el atan patronlar, ulusal ölçekte tek tür araçta, araçlararası ya da ham maddelerle ilgili sanayide olabildiği gibi, savaş sanayi, turizm ve eğlence sanayii, ya da bankacılıkla da ilişki kurabilmektedir. Bunun sonucunda da ideolojik bir gücü ellerinde bulundurmaktadırlar. (38) Basının kamuoyunu siyasi yönden etkilemesi bilgi ve eylemi yönlendirmesi, okuyucunun ilgisini çekecek şekilde düzenlemesi ile de oluşmaktadır. Alınan haberin yalan katılmadan, haksız yönü bulunmaması kaydıyla aktarılması halkın o yöndeki görüşlerini de kuvvetlendirmektedir. Seçim dönemlerinde yoğunlaşan siyasi haberler toplumun kanaatlerini yönlendirmede çok güçlü olmaktadır.

(37) Sabah Gazetesi, İstanbul, 17 Eylül 1991, sy. 1

(38) Ersan İlal, İletişim, Yıgınsal İletişim, Toplum, Der Yayınları, İstanbul, 1991, sy. 30

Kuşkusuz siyasilerin hedef kitleye ulaştırmak istedikleri mesajları basın duyarlı bir şekilde yayınlamak mecburiyetindedir. Okuyucusu tarafından güvenilen, beğenilen gazete, aynı zamanda tepkileri yönlendiren bir araç görevini de yerine getirmektedir. (39) Seçim dönemlerinde basının oynadığı rol daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Kararsız oyların yönlendirilmesinde önemli etken haline gelen basın içerisinde daha önce de belirtildiği üzere, son yıllarda taraf olma durumu ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da hem basın, hem de partiler büyük kavgalara girişmek durumunda kalmışlardır. Bu hem seçim öncesinde hem de seçim sonrasında devam etmiştir. Bu açıdan bakıldığında gazetelerin hedef kitlesi olan seçmenin etkilenmesi için hem resimler hem de haberler titizlikle seçilerek, sahifelere yerleştirilmektedir. Hatta, haberin önemi olmasa bile, duruma göre ön sahifelerde yer bile alabilmektedir. Bu tür habercilikte okuyucunun siyasi görüşü açısından etki altına alınması ön plana çıkmaktadır. Burada ayrıca psikolojik, ekonomik, sosyo-kültürel özellikler de gözönünde bulundurulmaktadır. (40) Yazılı basın, ideolojilerin kamuoyuna aktarılmasında da önemli rol oynar. Dünyada meydana gelen ideolojik kavgaların, taraflara aktarılması veya tarafların kanaatlerinin yönlendirilmesi gazetelerin haber ağı ile de gerçekleşebilmektedir. Teknolojik gelişme ile birlikte artan yazılı basın organları ve mükemmel sisteme sahip olan ajanslar dünyayı adeta küçültmüşlerdir. Kitle iletişim ağı içerisinde yaşayan insanların bu bilgileri aldıkları sırada aynı zamanda siyasi görüşlerinin de değişime uğradığı bir gerçektir. Basının son yıllarda gösterdiği etkin diğer bütün meslek dallarında da kendisini gösterirken, bu meslek dallarında artan teknolojik gelişmeler bile yine haberleşmenin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu da basının gücünün arttığını göstermektedir. (41)

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde halkın siyasi hayata katılımının yoğun olduğu gerçeğinden hareket edersek, kamuoyunu yönlendiren basına ilginin de o paralelde olacağı ortaya çıkmaktadır. Zaten dünya ülkelerine bakıldığında en fazla okuma yazma oranına sahip ülkelerin aynı zamanda basın organlarının da fazla olduğu görülecektir. Bu ülkelerde yalnızca bir gazetenin tirajı ülkemizin gazetelerinin toplam tirajlarından kat kat yüksek olduğu gerçektir. Örneğin Japonya'da yayınlanan Yomiuri Shimbun adlı gazetenin tirajı 18 milyon tiraja ulaşırken, ABD'de yayınlanan The Wall Street Journal gazetesi ise 1,5 milyon tiraja ulaşmıştır. (42) Ülkemizde okuma yazma oranının düşük olmasına ve

(39) Ahmet Ramazanoğlu, Halkla İlişkiler Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1991, sy. 21

(40) Hıfzı Topuz, Türkiye'de Seçim Kampanyaları, Tüses Yayınları, İstanbul, 1991, sy. 179

(41) Marie Charon, Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, sy. 20

(42) Nesrin Dalkıran, Siyasal Reklamcılık ve Basının Rolü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1994,

gazetelerimizin istenilen tiraja ulaşamamalarına rağmen halkın siyasi mücadelede etkin rol almak isteğinin arttığı görülmektedir. Son yıllarda özellikle 12 Eylül 1980 ihtilalinden sonra geçilen demokratik ortamda halkın siyasi hayata katılım isteğinin arttığı gözlemlendi. Memurların sendikalaşma istekleri, gençlerin partilerde aktif rol alabilme çabaları güzel gelişmeler olarak göze çarptı. Siyasi partilerin gençlik kollarının düzenledikleri kampanyalar, toplantılar sık sık gazetelerde yerilirken, bu hareketin büyümesinde ve parti liderleri tarafından da desteklenmesinde önemli rol oynadı.

b. Toplumsal Etkisi

Diğer iletişim araçları gibi basın da dünyada ki gelişmeleri aktarmak vazifesini yerine getirerek, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. İnsanların kuşkusuz dünyada olup biten bütün konular hakkında bilgi edinme isteği vardır. Günümüz dünyasında, ulusların gelecekleri artık birbirleri ile daha yakından ilgili hale gelmiştir. Bu bakımdan haberciliğin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Bu konuda son yıllarda meydana gelen uydu teknolojisi alanında ki, gelişmelerin basına yansımalarının da etkisi inkar edilemez. Her ne kadar televizyon kanalları son yıllarda mesafe katetse de, yazılı basının önemi de yine devam etmektedir. En azından televizyon, hedef kitleyi seçmezken, yazılı basının böyle bir şansı vardır. En azından okuma yazma imkanı olmayan, kendilerini kültürel ve sosyal yönden yetiştiremeyen insanların gazeteye aşinalığı da söz konusu olamaz. Toplumbilimci Wright Mills, "Bugün sıradan kişiler, salt kendi dünyaları içinde yaşamaktadırlar. Kendi sıkıntılarının üstesinden gelemeyizler. Bunda da oldukça haklıdır. Çünkü, sıradan kişiler sınırlandırılmış bir çember içinde sürdürürler günlük yaşantılarını. Görüşleri, güçleri, işleri, aile ve komşularıyla kısıtlanmıştır. Öteki alanlarda salt seyircidirler." demiştir.(43) Kuşkusuz bu eleştiri yeni teknolojik imkanları kullanan ve karşısındaki savunmasız kitleyi etkileyen batı dünyasının önemli propaganda cihazı olan televizyona karşı yapılmıştır. Oysa yazılı basın için kısmen de olsa bu tür bir etkileşim söz konusu olmamaktadır. Gazete okuyucusu biraz daha bilinçli bir kitleyi oluşturmaktadır.

Basın, farklı kültürler arasında bağlantı kuran bir köprü görevini yerine getirmektedir. Özellikle kapitalist ülkelerde gelişen basın, diğer kitle iletişim araçlarının günümüzü ulaşmasında da kuşkusuz ilk adımdır. Bugün basın dünyasına baktığımızda ABD, Avrupa'nın kalkınmış ülkeleri ile Japonya'nın çok uluslu, geniş bir haber ağına sahip ülkelerin hegemonyasında yaşadığına şahit olacağız. İdeolojilerin yaygınlaşmasında üniversite gibi basının rolü de büyük olmuştur. Kuşkusuz yazılı basın diğer kitle iletişim araçları gibi ekonomik

yönden kalkınmış ülkelerin ideolojilerini yansıtmada kullanılmıştır. Kapitalist kültürün ürettiği ideolojik sloganların, kalkınmakta olan veya gelişmesinin tamamlayamamış ülkelere aktarılmasında kullanılmıştır. Yirminci yüzyıl içerisinde uydu yayıncılığı, kablo şebekelerinin yaygınlaşması yazılı basın alanında da önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. Özellikle ABD ve Japonya'da teknolojik imkanların yazılı basına daha yaygın olarak yansması dikkat çekmektedir. Yazılı basın kalkınmış ülkelerin istediği görevi tarih sürecinde hakkıyla yerine getirmiş gibi gözüküyor. Örneğin İngilizcenin dünya dili haline gelmesi, batı tarzı giyim-kuşamın yaygınlaşması, tüketim tarzı, eğlenme, dinlenme tarzları dünyanın bir çok ülkesinde aynı kültürün ürünü olarak yaygınlaşmıştır. Yazılı basının bu etkileşimde oynadığı rol inkar edilemez. Kuşkusuz günümüzde artık dünya sistemi kapitalizmin ihtiyaçları ve bunları karşılama yollarına göre biçimlenmektedir. (44) İletişim teknolojisini üreten ülkeler, aynı zamanda kendi kültürlerini de diğer ülkelere aktarmaktadırlar. Ülkemiz bu tehdit ile yıllardır karşı karşıya kalmıştır. Yıllardır, hem eski teknolojiyi tüketmek hem de belirli bir süzgeçten geçen bilgiyi almak durumunda kalan ülkemizde bu durum hem görünürlüğü hem de yazılı medya da göze çarpmaktadır. Teknolojiyi üreten ülkelerin modern teknolojik imkanlarını kullanarak hedef kitleye ulaşması sebebiyle hem işleri kolaylaştırmıştır, hem de daha etkili duruma gelmişlerdir. Bu sebeple kitle iletişimi alanında ülkelerin artık kendi teknolojilerini üretmeleri gerekmektedir. Kitle iletişiminde artık etkileşimin en önemli unsuru iletişim teknolojisinin üretilmesidir. Batının aktardığı mesaj bombardımanına en güzel cevabı veren ülkelere birisi Japonya'dır. Batı'dan aldığı her yeni bilgiyi kendi değerlerinin rengine boyayan Japonya, batıya karşı kültürel mücadelesini verirken, aynı zamanda çağdaşlığı da yakalamıştır. (45) Gazete ve dergilerin en önemli vazifeleri arasında arşiv kaynağı oluşturmalarıdır. Dünyada ve ülkede meydana gelen gelişmeler günün gününe takip etme özelliğine sahip olan yazılı basının bu yönü kuşkusuz vazgeçilmez iletişim aracı olmasında önemli rol sahibi durumuna getirmiştir. Görünürlüğü basında bu söz konusu edilemez. Çünkü, insanların teknolojik imkanları arşiv oluşturmalarına imkan tanımamaktadır. Okuyucu, abone olduğu bir gazete veya dergiyi saklayarak kendi arşivine sahip olabilmektedir. Bu bakımdan ele alındığında toplumsal etkileşimde basının bir diğer rolü ortaya çıkmakta. Toplumun kültürünün nesilden nesile aktarılması bakımından da yazılı basının rolü vardır. Diğer bazı iletişim araçları gibi, yazılı basın, kültür değerlerinin devamlılığına katkıda bulunmaktadır. (46)

(44) Jean Marie Charon ; Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, sy. 244

(45) Metin İşçi, Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim, Turan Yayıncılık, 1995, İstanbul, sy. 312

(46) Rıza Kardaş, Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1980, sy. 184

Günümüzde kitle iletişim araçlarının toplumsal etkisi üzerine cilt cilt kitaplar yazılmıştır. Hedef kitleyi oluşturan izleyici, okuyucu savunmasız kişiler olarak lanse edilmişlerdir. Son yıllarda bu etkileşimin ne ülkesi ne de milleti vardı. Globalleşen dünyamızda artık bilgiyi üreten ve alan iki kesimden söz edilmeye başlandı. Fakat hepsinden önemlisi, artık ülkeler arası toplu tüfekli savaş yerine, gizli bir medya savaşı başlamıştır. Bunun en güzel örneklerini, Kuveyt'i işgal eden Irak'a teknolojinin yeni ürünlerinden olan savaş füzeleriyle saldıran ABD ile ilgili medyanın aldığı tavırda gördük. Tıpkı bir film setini andırma görüntüler, fotoğraflarla yansıtılan vahşetin arka planında yıkılan binaların altında kalan insanların olduğu nedense hiç yansıtılmadı. ABD'nin güdümü altında tuttuğu ülkelere yönelik olarak uyguladığı baskı politikasının en güzel örneklerini ünlü bilim adamı Noam Chomsky'nin Medy Gerçeği isimli eserinde bulmak mümkün. ABD'nin özellikle tirajı yüksek gazetelerini kullanarak, Nikaragua, Peru, Küba, Brezilya gibi ekonomik kalkınmasını gerçekleştiremeyen ülkelerin iç politikalarına nasıl müdahale ettiği ortaya seriliyor. Kendi kamuoyunu medyası aracılığıyla yönlendirmesi yine toplumsal bir hadise olarak gözler önüne serilmekte.

Yazılı basının en önemli haber kaynakları arasında haber ajansları yer almaktadır. Haber ajanslarının kurulu oldukları ülkelerin politikalarının etkisi altında kaldıkları bir gerçek. Uluslararası çapta haberleşme AP, UPI, Reuter, AFP ve TASS haber ajanslarının kontrolü altındadır. Bu ajansların dünya üzerinde 500'e yakın bürosu, 4 bin ise muhabiri vardır. (47) Buna karşılık, üçüncü dünya diye tabir edilen ülkelerin ise İnter Press Service adı verilen haber ajansları vardır. Bu bilgilerden yola çıkarsak, dünya üzerinde bilginin akışını ve kontrolünü sayılı haber ajansları ellerinde tutmaktadırlar. Yani kalkınmasını tamamlayamamış ülkelerin insanları, gerek kendileri hakkındaki, gerekse diğer ülkelerdeki gelişmeleri bu kuruluşların mensup olduğu ülkelerin inisiyatifi ve seçiciliği ile takip edebilmektedirler. Yazılı basın alanında ki, bu dengesizlik kuşkusuz diğer iletişim alanlarında da aynı şekildedir. Uluslararası haber dağılımının yüzde 60'ndan fazlasının büyük haber ajanslarının eliyle gerçekleştiği düşünülürse, gelişmesini tamamlayamamış ülke toplumlarının kalkınmış ülkelere haber alışında dahi bağımlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Yani, haberin, bilginin aktarılması, gelişmiş ülkelere, gelişmemiş ülkelere yönelik olmaktadır. Bu bir bakıma, bilgi üreten kitle ile hedef kitle arasındaki ilişkinin bir türüdür. Haberlerin dış kaynaklardan kullanılması, gelişmelerin onların aracılığıyla izlenmesi, ulusal bakış açısına ters düşmektedir. Bu sebeple dış ülkelerin haber ajanslarından yararlanan ülkeler arasında yeralan ülkemizin de, bu konuda uzman

(47) İdris Adil : Haberde Dışa Bağımlılık, Gazeteciler Cemiyet Yayınları, İstanbul, 1995, sy. 27

gazeteci ordusunu yetiştirmek için büyük çaba göstermesi gerekmektedir. Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında Amerika'nın Bağdat'ı bombalaması ile ilgili olarak en taze haberler CNN televizyon kanalından takip edildi. Televizyon kanallarımız gelişmeleri İngilizce'den Türkçe'ye çevirerek halka görüntülerle yansıttı. Bu görüntüler kuşkusuz yazılı basınımızı da etkiledi. Diğer ülkelerinin insanları gibi biz de savaş konusunda duygularımızı o görüntüler çerçevesinde geliştirdik. Hatta mazota boyanmış bir martıyı düşündük, beton yığınları altında can veren insanlar aklımıza dahi gelmedi. Bu da göstermektedir ki, dünya ajanslarını, yazılı basınını yönlendiren ülkeler, kamuoyunu kolayca oluşturmaktadırlar. Tepkiyi ortak bir potada toplayabilme gücüne sahip olabilmektedirler

Toplum, daima bir dinamizm içerisinde. Bu dinamizmin temel faktörü ise ferttir. Kişilerin birbirleri ile ilişkilerinin yansıması sonucu ortaya çıkan etkileşim, çeşitli kavramların da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Önceki bölümde de bahsettiğimiz gibi basın sektörü insanların kültürlerine, inanışlarına, düşüncelerine etkiye bulunmaktadır. Bu yazılı basının ilk çıktığı imparatorluklar döneminden günümüze kadar böyle devam etmiştir. Fransız ihtilalinin hazırlanışında, İngiltere'de yaşanan endüstri devrimi sırasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşanan gelişmelerde basın hep etkisini göstermiştir. Fakat günümüzde basın artık iş sahası haline geldi. Hem siyasi iktidarı hem de iş dünyasını etkileyebilmektedir. Sonucunda da ülke politikasının veya dünya politikasının yönlendirilmesinde önem kazanmaktadır. Toplumsal etkileşimin sebeplerinden birisi haline gelen basının bir özelliği de yeni kültürün benimsenmesine katkıda bulunmasıdır. İnsanların ortak duyguyu paylaşmasına tesir etmesi, bir noktaya dikkatleri çekmesi, basının sanki asli vazifesi olmuştur. Geniş bir kesim tarafından benimsenen, değişimin, alışkanlıkların görsel ve sözel olarak yeniden üretilmesi olarak tarif edilen seçkin kültür, iletişim teknolojisinin yazılı basına yerleşmesi ile birlikte bütün dünya insanların ortak değeri haline geldi. (48) Seçkin kültürü kuşkusuz iletişim teknolojisini elinde tutan, mesajı üreten ülkeler oluşturmakta veya geliştirmekte. Günlük gazetelerd'e okuduğumuz haberler, diziler, filmler vs. yavaş yavaş drama ile gerçeği karıştırmamıza neden oluyor. Tepkisizleşen insanın hayallerini ve duygularını dahi medya organları kurmakta. Teknolojinin sunduğu kalıp hayaller gerçeğin hızına hayalinin ufkunu oturtamayan bireyler oluşturuyor. (49) Bilindiği gibi 18. ve 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarında önemli bir görevi üstlenen yazılı basın, halkı biraraya getiren, bir amaç çerçevesinde birleştiren araç haline gelmişti. Siyasi otoriteye karşı gizli kalmış güçleri biraraya getirebilmeyi başarmıştır. Belki, günümüzdeki teknolojik

(48) Veysel Batmaz : Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar, İstanbul, AİTİA ları, 1981, sayı 1, sy. 164

(49) Nurdoğan Rigel : Medya Ninnileri, Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık, İstanbul, 1993, sy. 18

devrimlerin yaşanmasında birinci sırada yer alan iletişim aracı olarak kabul edilebilir. İlk dönemler haber iletişim aracı olan basın, zamanla fikirlerin aktarılması ve toplumsal etkileşim görevlerini de üzerine almıştır. Günümüzde ise çok geniş bir çerçevede değerlendirilmektedir. Basın artık, halkı bilgilendirme, eğlendirme, düşündürme, kültürel-sosyal ve dini yönden etkileme, reklam-tanıtım görevini yapma, siyasi otoriteyi etkileme veya yönlendirme, bilimsel araştırmaları teşvik etme vs. gibi saymakla bitmeyecek kadar geniş bir alanda hizmet vermektedir. (50) Yirmibirinci yüzyılda basının üstleneceği görev alanları artacak, daha değişik görevler üstlenecek, belki önemi daha da artacak, belki günümüz basınının çok değişik bir şekli olarak devam edecektir. Kuşkusuz toplumu olumlu veya olumsuz etkilemeye devam edecektir.

2- BASININ GÖREVİ VE SORUMLULUKLARI

a. Haber Alma ve Yayma Hürriyeti

İnsanların düşüncelerini ve kanaatlerini yayma hürriyeti vardır. Bu hürriyetlerin kanunlar çerçevesinde kullanılması gerekir. Hür basın, sansür edilemez kuralı devlet tarafından da ülkemizde güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 26. ve 27. maddeleri devletin kendi güvenliğini sağlaması açısından önemlidir. Buna göre, iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanmaya, isyana teşvik eder nitelikte olan veya devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırıcılar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu tutuluyorlar. (51) 1982 Anayasası'na göre, insanlar düşünce ve kanaatlerini söz, yazı resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Fakat dünyada olduğu gibi ülkemizde de bu hak ve hürriyetler maalesef istismar edilmektedir. Bu konuda basında çıkan asparagas haberler, kişilik haklarına hakaret mahiyetli haber ve yazılar bazı basın organlarımızda yer alabilmektedir. Asparagas ismi verilen yalan habercilik ağır aksak işleyen mahkemelerimiz sebebiyle, vatandaşların haklarını arayamamasına sebep olmaktadır. 1982 Anayasası'nın 25. ve 26. maddeleri düşünce özgürlüğüne yer vermektedir. 26. maddede ise insanların düşünce ve kanaatlerini yayma hakkı ve özgürlüğü düzenlenmektedir. Yine bu maddenin 2. fıkrasında ise, "Bu hürriyetlerin kullanılması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırtı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması

(50) Basına Düşen Görevler : İstanbul Ticaret Odası Yayınları., 1993, sy. 88

(51) Mahmut İhsan Özgen, Basın Ahlak Kuralları ve Basın Yasaları, Kardeşler Basımevi, İstanbul , 1988,

veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir." denilmektedir. (52) " Bazı kalkınmış ülke basınlarında olduğu gibi ülkemizde de otokontrol sisteminin işlemesi kuşkusuz devletin uygulamak için koyduğu kanunları ikinci plana atacaktır. En azından halkın basına güvenini arttıracaktır. Bu amaçla kurulan Basın Konseyi'nin amacı da basına çeki düzen vermek başıbozukluğa meydan vermemek. (53) Vatandaşların da sık sık şikayet ettiği üzere adli sistemimiz çok ağır işlemektedir Bu sebeple mağdur duruma düşen vatandaşların haklarını arayabilmesi veya tekzip haklarını kullanabilmesi bazen imkansız olmaktadır. Sorumlu bir gazetecilik anlayışının yerleşmesi halinde halkın, basına olan güveni artacak, 5 milyonu aşmayan tiraj artacak, adliyelerdeki dava dosyaları da dağ gibi birikmeyecek. Fakat maalesef günümüzde medyaya halkımızın bakışı hiç içaçıcı değil. Örneğin, Kanal 6 televizyonunda Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi, yazarlar Nazlı Ilıcak, Can Ataklı, Ayşe Önal, Şükran Soner, Altan Öymen'in de hazır bulunduğu program sırasında basın ile ilgili olarak düzenlenen bir anket sonucu açıklandı. Toplam bin 650 kişi üzerinde yapılan ankete göre, halkın yüzde 8'i basına güvendiğini açıklarken, yüzde 94'ü ise basına güvenmediğini açıkladı. (54) Açıklanan bu sonuç ülkemiz basınına olan itibarı açık olarak gösteriyordu. Bilindiği gibi, özel radyoların ve televizyonların sayılarının arttığı ülkemizde 13 Nisan 1994 yılında ise 3984 no'lu, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun çıkartıldı. (55) Bu kanunun çıkmasında yine vatandaşların yoğun tepkileri etkili oldu. Kısa adı RTÜK olan Radyo -Televizyon Üst Kurulu, en ücra köylerdeki radyolara dahi müdahalede bulunma hakkına sahip olurken, bir çok özel radyo ve televizyon kanalına kapatma ve uyarı cezası gönderdi. Bu tip yaptırımlar yazılı basın için daha önce de değindiğimiz gibi, 12 Eylül ihtilalinden hemen sonra bazı gazete ve gazeteciler için uygulanmıştı. (56)

b. Basının Görev ve Sorumlulukları Açısından Basın Ahlakı ve Uygulamalar

Ülkemizde halen çıkan günlük gazete sayısı 320'ye ulaştı. 1994-1996 yılı itibariyle Türkiye'de 670 gazete piyasada bulunmakta. Bunların 236'sı haftalık. Basın İlan Kurumu'nun rakamlarına göre 231 vasıflı, 439 ise vasıfsız olmak üzere toplam 670 gazete yayınlanıyor. Bunların toplam 183'ü il merkezlerinde çıkmakta (56) Özgür Basın, Şubat -Mart, 1995 sy. 2 Buna paralel olarak son 5 yıl içerisinde ortaya çıkan televizyon sayısı ise 200'e yakın. Yine 2 bini aşkın ise

(52) Şelale Gazetesi.; İstanbul, 1 Nisan 1995, sy. 3

(53) Türkiye Gazetesi ; İstanbul, 10 Eylül 1996 sy. 11

(54) Kanal 6 Televizyonu ; Medya Konulu Program, İstanbul, 3 Ocak 1995. saat 22.00

(55) Ali Baransel'in başkanlığında 13 Nisan 1994 yılında RTÜK kuruldu.

(56) Özgür Basın ; Şubat-Mart sayısı, İstanbul, 1995, sy. 2

radio yayın yapıyor. (57) Son yıllarda günlerde görüntülü ve yazılı medya kuruluşunun artması üzerine RTÜK anonim şirketlerin sahip olması gereken sermaye limitlerini de yükseltmek mecburiyeti duydu. Türkiye'de gazete sahibi olanların hisse oranı artık yüzde 20'yi geçmeyecek. Siyasi parti, dernek, meslek kuruluşları, kooperatifler ve sendika ile mahalli idarelere yayın yasağı konulmuştur. Federal Almanya Anayasası'nın 5. maddesinde basın için, "Herkes açık olan kaynaklardan hiç bir engelle uğramadan bilgi edinme hakkına sahip olduğu " yazılıdır. (58) Ayrıca haber alma özgürlüğü de güvence altına alınmıştır. Bizim Anayasa'ya göre ise vatandaşın haber alma özgürlüğü ile haber yayma özgürlüğü 28. madde de yer almaktadır. Basın, halk adına yürütmenin ve icra organlarının çalışmalarını denetleme görevi yapar. Yani halkın temsilcisi, halkın sesidir. Basın bir fikrin empozesini değil de, serbest düşünme ve inanma hakkı olan halkın önüne bilgileri sunma görevini yerine getirir. Bütün kesime aynı tarafsızlıkla yaklaşmalıdır.

Basında sorumluluk konusunda Basın Kanunu'nun 4. maddesi bazı yaptırımlar içermektedir. Mevketelerde basıldığı tarih ile sahibinin yazı işlerini fiilen idare eden sorumlu müdürün ve bunlar müteaddit ise idare ettikleri kısım ile birlikte her birinin adları gösterilir. (2. fıkra) Basın Kanunu'nun 16. maddesinde ise basının sorumluluğunu yerine getirmemesi halinde yapılacak yaptırımlar yer almaktadır. Mevketelerle işlenen suçlarda sorumluluk, suçu vücuda getiren y¹²azıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse ile birlikte bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne aittir. Yine sorumlu müdür, mevketelerde müstear adla veya imzasız veya resimli imza ile yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatür sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir. Sorumlu Müdür mevkutenin sahibi tarafından, rızasına aykırı olarak yayınlanan yazı veya haber veya resim veya karikatürden sorumlu değildir. Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu suçu oluşturan eserin yazarı, çevireni veya çizeni ile birlikte yayınlatana aittir. Ayrıca Basın Kanunu'nun ceza hükümleriyle ilgili 28. maddesinde ve 30. maddesinde kanuna aykırı hareket halinde çeşitli para cezaları uygulanması hükmü yer alıyor. TCK'nun 414, 415, 435, 442. maddelerinde yazılı cürümlere müteallik haber ve yazıların yayınlanması halinde mağdurların hüviyetlerini açıklayan malumat ve resimlerin neşri yasaktır. Yasağa uymayanlar hakkında ağır para cezası verilmesi kararlaştırılmıştır. Yine Basın Kanunu'nun 34. maddesi ise siyasi , iktisadi ve ticari mevketelerin sermayeleri ve bütün gelir kaynaklarına

(57) Basın İlan Kurumu Araştırması, İstanbul, 13 Nisan 1995, sy. 9

(58) Kayıhan İçel : Kitle Haberleşme Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1990 , sy.

yöneliktir. (59)Cevap ve düzeltme hakları ise 32. maddedeki belirtilen hükümler çerçevesinde 19. maddede yeralan 'Cevap ve Tekzip Hakkı' ile düzenlenmiştir. ABD'de basın ahlakı eğitim dalında bile üzerinde durulan önemli bir konudur. Basın ahlak ilkeleri ile ilgili ilk çalışmalar yine kalkınmış ülkelerde yıllar önce gerçekleştirilmiştir. ABD'de basın meslek ahlakı konusu ile ilgili ilk çalışmalar 1923 yılında başladı. 1970 yılında ise hiçbir kar amacı gütmeyen milli bir basın kurulu oluşturuldu. Bazı gazete ve dergi yöneticileri bu çalışmaya destek vermediler. ABD meclisi, bu kurulun oluşturulması, yerine kendi kendini denetim mekanizmasını kurdular. Ahlak ilkeleri sorumluluk, tarafsızlık,doğru ve dürüst habercilik yapılması çerçevesinde düzenlendi. Avrupa ülkelerinde 1950'li yıllarda basın ahlak ilkeleri oluşturulmaya başladı.

Basın ahlak ilkeleri olarak belirlenen kurallar arasında doğru ve zamanında haber, tam serbestlik içinde yazma, amaç vakıaları sergilemek, gerçeği aramak, popülist düşünceyle hareket etmemek, konuları çarp¹³ıtmamak, tesbit edilen doğruları yazmak vardır. Basın inandırıcı, ciddi, duyarlı, etkili, aktif, doğru, okura saygılı önyargısız, kavgasız, değişime açık, toplum değerlerine saygılı, gerçeği yazmak zorundadır. Cevap ve düzeltme haklarının en hızlı biçimde kullanılmasını sağlamalı, kamu çıkarı ile çatışan özel çıkarı kollamaya alet olmamalı. Ülkemizde 1960'lı yıllarda basının kendi kendini kontrolü çalışmaları başladı. Gazeteciler Cemiyeti ve İstanbul Gazeteciler Sendikası işbirliğinde Basın Şeref Divanı kuruldu. Bu divan Basın Ahlak Yasası görevini yerine getirmeyi amaçladı. Başarılı olamayınca, yine 21 Aralık 1975 yılında İkinci Basın Kurultayı toplandı. Alınan kararlara ve geniş katılıma rağmen yine olumlu sonuç alınamadı. 1986 yılında Basın Konseyi Oktay Ekşi'nin başkanlığında kuruldu. (60) Günümüze kadar çalışmalarını sürdüren Konsey, 2 bin 272 üyeye ulaştı. Toplam 175 gazete, 35 televizyon, 259 radyo, 57 dergi, 21 haber ajansı, ve 27 gazeteciler cemiyeti ve 9 yayım kuruluşu üyeliğe kabul edildi. Yayınlanan deklarasyona ise A.A Genel Müdür Yardımcısı Mehmet Muhsinoğlu, ATV Yönetim Kurulu Üyesi Ercan Arıklı, Konsey Başkanı Oktay Ekşi, Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, Kanal D Genel Müdürü Adem Gürses, Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Umur Talu, Türkiye Gazetesi ve TGRT adına başdanışman Nevzat Yalçıntaş, TRT Genel Müdür Yardımcısı Nevzat Avcı ve Zaman Gazetesi sahibi Alaeddin Kaya. (61) Bilindiği gibi 10 yıldır medya kuruluşlarını ve çalışanlarını sorumlu bir yayıncılık anlayışına uymaya çağıran Basın Konseyi, sık sık bu kurallara uymayan

(59) Mahmut İhsan Özgen, Basın-Ahlak Kuralları ve Yasaları, Kardeşler Yayıncılık, İstanbul, 1988, sy.1 83

(60) 1982 Anayasası Basın Ahlak Kuralları ve Yasaları, Ankara, sy. 155

(61) Basın Konseyi Deklarasyonu : İstanbul, 1994-1995

gazetecileri uyarmakta. Ayrıca basına yönelik haksız saldırılara karşı da uyarılarda bulunma vazifesini yerine getirmektedir.

3- TÜRK BASINI VE SİYASİ İKTİDAR İLİŞKİLERİ

a. Basının ideolojik ve siyasi yönü

Mezopotamya'dan çıkan kıvılcım, günümüz teknolojik basınına adeta ışık oldu. Daha basit amaçlı ortaya çıkan basın, şimdi olmazsa olmaz kuralına uyarak, değil uluslar için bütün dünya için önemli bir iş sahası ve etkileme aracı oldu. Basın sektörü dal budak sararken, bu sektöre eleman yetiştirilebilmesi için ise okullar açıldı. Hem eğitim alanında hem de iş sahasında basın artık önem kazanmıştır. Bütün bu gelişmelere paralel, teknolojik imkanların da artması basının önemini daha da arttırdı. Basın sektöründe çalışabilmek için artık insanın kendisini geliştirmesi ve dalında uzmanlaşması gerekiyor. Ajans ve gazete sayısı arttı. Üstüne üstlük, görüntülü medyanın da gelişmesi muhabirliği ve haberi daha değerli kıldı. Artık gazeteci hem bilgi hem de teknik cihazları kullanma yönünü geliştirmek zorunda. Hem süratli habercilik hem doğru habercilik ön plana geldi. Artık basın organları arasında haber verme savaşı başladı. Kendisini yetiştiren kaliteli muhabir en kısa sürede haberini merkeze ulaştırabilmektedir.

Basın alanında dünya ve Türkiye'de meydana gelen teknolojik gelişmelere paralel olarak basın ile siyasi iktidarlar arasında sıkı ilişkiler başladı. Artık gazetelerin manşetlerinde, eğer çok çok önemli bir olay meydana gelmemişse, siyasilerin mesajları ve beyanatları sık sık yer bulmakta. Yani siyasi habercilik artık bir muhabir için uzmanlık dalı haline geldi. Basında bu politikacıları takip eden muhabirlerin yaptığı görevin ismi 'parlamento muhabirliği' olarak telakki ediliyor. Siyasi iktidar ile partilerin ilişkisi üzerinde duran basın, kuşkusuz kamuoyunu yönlendirmek, gelişmeleri en kısa sürede doğru olarak aktarabilmek için büyük çaba göstermektedir. Bu noktada, basın sektörüne yön verenlerin, iletişim bağlantılarını ve iletişim gücünü kendi inisiyatiflerinde tutmak istemeleri dikkat çekiyor. Bunu başarabilmek için ise çok büyük maddi kaynağa sahip olmak veya yönlendirmek gerekmektedir. Son yıllarda ülkemizde olduğu gibi, ABD, Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerinde polis teşkilatlarının veya terörist grupların da medyayı özellikle yazılı medyayı yönlendirmeye çalıştıkları gerçektir. Hatta kurdukları yayın organlarıyla kamuoyunu yönlendirmeye dahi çalışmaktadırlar. (62) Dünya üzerinde yüzyıllardır sürüp giden, siyasi iktidar kavgası artık top, tüfek savaşı yerine enformasyon iletişimi ile yapılmakta. Seçimle işbaşına gelen iktidar, halkın gözünde gücünü koruyabilmek için çabalarken, muhalefet ise iktidarın puan

62) Yves Michaud, Şiddet İletişim Yayınları, İstanbul 1955, sy. 45

kaybedebilmesi için çaba göstermektedir. Bunların dışında yeraltına inen ve partiler dışında kalan fakat idareyi ele geçirerek, kendi ideolojilerini hakim kılmaya çalışan yasa dışı örgütler vardır. İnsanlık tarihi kadar eski olan siyasi kavgalar sırasında öyle tarihler yaşanmıştır ki, gazeteler ya kapatılmış, ya da kontrol altında tutulmuştur. Çünkü, elden ele dolaşan gazeteler sayesinde siyasi gelişmeleri takip eden insanlar, kolayca siyasi eylemlerini hazırlayabilmekte veya liderlerinin direktiflerini alabilmekteydi. Yakın tarihimizde bunun örnekleri yaşandı. Örneğin Bulgaristan'da 1948 yılından sonra siyasi iktidarı basının desteğiyle ele geçiren Komünist Partisi'nin ilk yaptığı iş gazeteleri ortadan kaldırmaktı! (63) Gazetenin insan hayatına girerek, kısa sürede önem kazanmasında haber merakının yanısıra okuma yazma oranının artmasının da bir önemi vardır. Her ne kadar görüntülü medyayı takip etmek insanlara daha kolay gelse de, haberlerin daha derinlemesine takip edilmesi, gazetelerin saklanabilme özelliği kendisini cazip kılıyor. Haber verme özelliği sebebiyle psikolojik ve toplumsal değerleri içeren, dinlendirme işlevini yerine getiren, bunaltıcı sorunlarından ve koşullarından uzaklaştırarak, insanları hayal ve düş dünyasına iten, d'isertlerini unutturan basın, bütün bu özellikleriyle siyasi iktidarı eline geçirmeye çalışan grupların etki altına almak için çabalamalarına sebep olmaktadır.(64) Bu bakımdan basını, toplumun siyasal etkileşiminde teknolojik ve insani etkisi ile toplumlararası iletişim dengesini kuran bir araç olarak tarif edebiliriz.(65) Teknolojik gelişimini gerçekleştirmiş ve dünya politikasını yönlendirebilen ülkelerin en önemli silahları arasında artık basın vardır. (66) Bu gücü kurdukları haber ajansları, televizyon kanalları ile desteklemektedirler. Basının toplumsal baskı veya siyasi amaçlı kullanımı açısından değerlendirme yapıldığında, her milletin veya her gazetecinin olayları kendi bakış açısından değerlendirdiği görüşü baskın çıkmaktadır. Bu konuda görüşlerini açıklayan gazeteci Cengiz Çandar, yurt dışında karşılaştığı her olaya kendi milletin gözüyle baktığını, bunun ise son derece doğal olduğunu kaydetmiştir. Çandar, bir yabancı ülkenin ajansının haberini kullandıklarında, o haberde o ülkenin mantığının bulunduğunu söyleyerek, "Haberı yayanlar, duyuranlar, olayları kendi açılarından görüp değerlendirir ve kendi ölçülerine göre seçerler. Bu dünyanın her yerinde, her zaman böyle olmuştur. Her ajans kendi politikalarına göre abonelerinin ölçülerine göre haberi değerlendirir. Bu durum da, haberleşme araçlarına sahip olan ülkelere avantaj, sahip olmayanlara ise dezavantaj

(63) Maurice Duverger: Siyasal Rejimler, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, sy. 101

(64) Oya Tokgöz: Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, sy. 46

(65) Ertuğrul Özkök ; Milletlerarası Münasebetler Türk Yılığ, Ankara, 1976, sy. 33

(66) Ülkelerin gelişmişliği veya geri kalmışlığı kullanılan teknoloji, kişi başına düşen milli gelir, harcamalar, dünya ticaretinden aldığı pay, üretimler baz alınarak değerlendirilmiştir.

getirmektedir." demektedir.(67) Cengiz Çandar'ın basına yansıyan görüşleri Günümüzde artık propaganda her sektörde ağırlığını hissettirmeye başladı. Küçük çocukların izledikleri çizgi filmlerden tutun da spor müsabakalarına kadar girdi... Basını kullanabilen siyasi güçler, ekonomik sistemin dahil, inancı, ahlakın propagandasını da yapabilmektedirler. Ülkemizde 12 Eylül ihtilalinden önce farklı görüşleri savunan gazetelerde aynı konu üzerinde farklı manşetlere sık sık rastlamak mümkün oluyordu. Geniş halk kitlesine ulaşabilen yazılı basını kullanan güçler, kamuoyunu yönlendirmek ve katılım rüzgarını değiştirebilmek için sık sık bu yola başvuruyorlardı. Ülkemizde yaşanan askeri ihtilal dönemlerinde yönetimi ele geçiren askeri kadronun ilk önce medya organlarını ele geçirmesi ve ilk gün okunan veya yazılan metinlerle propagandanın yapılması rastlantı değildir. Gazeteler okuyucusuna mesaj verirken sık sık siyasi görüşü ve kabul ettiği ideolojiyi ön planda tuttular. İşçi kesimine yönelik haberlere ağırlık veren gazeteler şehirlerde daha çok satılırken, devlet statüsünü savunan haberlere ağırlık veren gazeteler ise taşralarda veya gecekondu muhitlerinde okuyucu buldu. Bu açıdan bakıldığında ise yazılı basınının belirli bir ideolojinin güdümüne girmesi veya belirli ekonomik güçlerin eline geçmesi halinde halkın dikkatini önemsiz olaylara çekmek, onları büyütürken gerçekliğe ilişkin asıl temaları gizleme görevini yaptığı¹⁶ını ileri sürebiliriz. (68) Basının bu tür amaçlar için kullanılması kuşkusuz yalnızca ülkemizde değil, dünya politikasına yön veren ülkelerde de gerçekleştirilmektedir. Örneğin Amerika'nın dış politikasını hangi şartlarda olursa olsun destekleyen, New York Review of Books, Washington Post, The New York Times gazetelerinin ünlü köşe yazarlarının yorumları ve attıkları manşetler sık sık eleştirilere maruz kalmıştır. ABD'nin hakimiyeti altında tutmaya çalıştığı El Salvador'da La Cronica del Pueblo ve El Independiente adlı bağımsızlığı savunan gazeteler, bombalı silahlı kişiler tarafından saldırıya uğramış ve yakıp yıkılmışlardır. Bu saldırıların arkasında ABD'nin olduğu açıklanmıştır. (69) Basına yönelik saldırılar, gizli yaptırımlar veya yönlendirmeler aslında daha çok demokrasi ile yönetilmeyen, tek parti dönemlerinde uygulanmıştır. Oysa, demokratik parlamenter rejim ile yönetilen ABD'de basına yönetim tarafından baskı uygulanırken, ülke politikasına uygun yayın yapması adeta şart koşulmuştur. Bu politika, bu ülkenin bağımlı halde tuttuğu ülkelerde de uygulanmaktadır. Bir psikolojik savaş aracı olarak dahi görülen medya üzerinde durulması gereken konulardan birisi de gerçek dışı bilgi verilmesidir. 1991 yılında meydana gelen Körfez savaşında televizyon ve gazete muhabirlerinin taraflı ve gerçek dışı haberler vermesi, dünya milletlerini

(67) İdris Adil, Haberde Dışa Bağımlılık; Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1994, sy. 135

(68) Uygur Kocabaşoğlu, Haber Kavramı Üzerine Basın Yılı, 1976, Ankara, 340

(69) Noam Chomsky; Medya Gerçeği; Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1993, sy. 68

istedikleri görüşe göre yönlendirmeleri, basının kötü amaçlı kullanılmasına örnektir. Belirli bir propagandanın yapılması kasıtlı olarak haberlerin saptırılması, semboller veya mesajlar aracılığıyla insanların aldatılması yazılı basının kötü kullanıldığını ispatlar. Basını elinde tutan siyasi grupların propaganda amaçlı yalan haberlerinin yanısıra gerçeğe dayalı haberler de sık sık basında yer almakta. Gazeteci, siyasi güçler tarafından kendisine aktarılan gerçek dışı mesajları okuyucusuna aktardığı gibi belli amaçlı kamuoyu oluşturma vazifesini yapmaktadır. Bu sebeple gazetenin veya gazetecinin eğer gerçekten siyasi veya ideolojik bir amacı taşımadan tarafsız habercilik yapmak amacı var ise, kaynaklarını derinlemesine incelemesi gerekmektedir. Basının kötü amaçlı olarak siyasi güçler tarafından kullanıldığı dönemlere baktığımızda, 1878 yıllarında Alman hükümetinin Wolf ajansını kullanması, Sovyet rejiminde Stalin'in TASS ajansını kullanması örnekleri ön plana çıkar. Bu dönemlerde adı geçen ajanslar da yanıltıcı ve doğru olmayan haberler dünya basınına geçilmiştir. Tabii sonucunda her iki ünlü ajans inanırlığını ve güvenilirliğini yitirmişlerdir. (70)

b) Türkiye'de Basın ve Siyasi İktidar İlişkisi

Yaşadığımız yüzyıl içerisinde siyaset bir bilim dalı haline geldi. Siyasal hayat ile yakından ilgilenen insan, siyaset bilimi içerisinde sayılır. (71) Siyaset bilimcilerine göre, yaşadığımız dünyada her toplum içerisindeki insanlar kendi siyasal görüşünün hakim olmasını ister. Siyasal hayata katılan insanlar, kendilerini yöneten devletin kanunları çerçevesinde hareket etmek mecburiyetindedirler. Her siyasi iktidar kendi görüşünü¹⁷n hakim olmasının mücadelesini vermek mecburiyetinde kalırlarken, muhalif olanlar ise bu görüşü eleştirirler, kendi siyasi görüşlerinin hakimiyetine çalışırlar. Siyasallaşan insanların en önemli özelliklerinden birisi de gruplar oluşturmaları, örgütler kurmalarıdır. Kendi görüşlerinin basına yansıyabilmesi için yaptıkları eylemler veya diğer siyasi faaliyetler denetim altında bulundurulur. Zaten, devlet, bütün örgütleri içerisine alan geniş yelpazedeki siyasi örgütlenmenin kendisidir. Siyasi iktidarı elinde tutmak, insanları ekonomik ve siyasi yönden yönlendirmek devletin gücünün ölçüsünü gösterir.

Toplumların siyasallaşma sürecinde verdikleri mücadeleler de toplumsal gelişmişliğe göre değişiklik arz etmektedir. Örneğin, geleneksel özelliklerini koruyan toplumlarda siyasi mücadeleler duygusal ağırlıklı, ideolojik açıdan kendisini göstermiştir. Tabii bu tür toplumlarda siyasi çekişmeler hem kavgalı hem de yıpratıcı olmuştur. Geleneksel toplumlarda yönetimlerde değişim, farklılaşma, yenilik çalışmaları çok ağır ve az olarak gerçekleşirken, kültürel

(70) İkinci Dünya Savaşı ve sonrası tarihi gelişmelerle ilgili yayınlar.

(71) Esat Çam ; Siyasal Bilime Giriş, İ.Ü.İktisat Bilimleri Yayınları, İstanbul , 1985, sy.6

faaliyetler de toplum içerisinde kalmakta. Öte yandan çağdaş toplumlar da ise siyasi mücadelelerde güç yerine akıl ön plana çıkartılmakta. Tartışılan konular, vakit öldürücü konulardan ziyade, meselenin kendisidir. Silahlı çatışma değil de, karşılıklı görüşme, müzakere, tartışma, fikir teatisi şeklinde siyasi mekanizma işlemekte. (72)

Bu tip toplumlar da sistem kültürel ve yapısal açıdan belirli bir düzeye ulaşmıştır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde siyasi katılımcılık toplumun geniş kesimlerine yayılmıştır. Siyasi iktidara toplumun isteklerinin, meselelerinin yansması daha çabuk ve daha geniş imkanlarla sağlanmaktadır. Toplumda siyasi yaşamın olgunlaşmasının başlıca sebepleri vardır. İnsanların artan problemleri, siyasi iktidarlar tarafından çözümlerin bulunamaması, örgütlenme ihtiyacı, taleplerin yüksek sesle duyurulabilmesi gibi sebepleri sayabiliriz. İşte bu açıdan bakıldığında örgütlenen toplum ile siyasi iktidar arasında ilişkiyi kuracak araç olarak yazılı basın ortaya çıkmıştır. Gerçi günümüzde artık yazılı basınla birlikte görüntülü basın da ön plana çıkmıştır ancak, her ikisi de vazgeçilmez araçlar olarak siyasi hayatta ve toplum hayatında yerini korumaktadırlar. Siyasi rejimlere b¹⁸aktığımızda ise her ülkenin kendi teknolojik iletişim ağını kurarak, enformasyon alma ve aktarma gücünü arttırmaya çalıştığını göreceğiz. Daha önce de değindiğimiz gibi, ekonomik gücünü sağlayan ülkeler yüzyılın en etkili silahını ellerinde bulundurmak için çabalamaktadırlar. Siyasi iktidarlar, hem içerideki kamuoyunu hem de dünya ülkelerini ürettikleri veya elde ettikleri bilgi akımıyla istedikleri gibi yönlendirme çabası içerisinde olmuşlardır. Demokrasi ile yönetilmeyen ülkelerde kitle iletişim araçlarını merkezden yönlendirme alışkanlığı olduğu örnekleriyle bilinmekte. Siyasi iktidarın ülkemizdeki gibi, seçimle belirlendiği demokratik ülkelerde ülkeyi yönetmeye talip olan kişi ya da örgütler ile kamuoyu arasındaki ilişkiyi medya sağlamaktadır. Aynen ülke yöneticileri gibi, yönetime talip olan siyasi parti liderleri de medyanın kendi tarafından yeralmasını veya kendisini sevdirci haberler vermesini ister. İktidarın seçimle işbaşına getirildiği ülkelerde diğer medya organları gibi, iletişim teknolojilerinden faydalanan yazılı basın, seçim bölgelerinin daha da genişlemesi imkanını sağlarken, kamuoyunda gücünü de arttırmıştır. Bu sebeple siyaset ile medya artık birbirleri ile sıkı ilişki içerisine girmişlerdir. Siyasi iktidara talip olan partinin, liderlerinin amacına ulaşabilmesi için artık medyanın ilgisini çekmesi gerekmektedir. Kendisini medyaya ve kamuoyuna iyi anlatabilmelidir. Seçim dönemlerinden önce gazetelerde yayınlanan kamuoyu araştırmaları artık birer mini seçim sonucu olarak değerlendirilmekte. Tabii amaçlı ve saptırmalı kamuoyu araştırmaları hariç...Basının bu derece güç kazanması sonucunda artık

2) Ahmet Mumcu : Siyaset Tarihine Giriş., Turhan Yayıncılık, Ankara, 1990, sy.14

liderler eskisi gibi halkı kurtarmak için geldikleri mesajını vermek yerine, hlaka kendilerini anlatabilmek, onların psikolojik ve sosyolojik yapılarını anlayabilmek için çaba göstermektedirler.

Basın, haber verme görevinin yanısıra insanların siyasi kültürünü, sosyal yaşantısını ve toplumsal etkileşimini de yönlendirmiştir. İnsanlar yüzyıllardır siyasi olaylar hakkında bilgi sahibi olabilmek için başvurdukları kitle iletişim araçların belki en başında basın gelmektedir. 20. yüzyılın sonlarına doğru kitle iletişim teknolojisinin sağladığı kolaylıkları kullanan yazılı ve görüntülü basın en yüksek oranda insanlara ulaşmayı başarmıştır. Siyasetçiler, böyle etkili bir silahı kullanabilmek için çeşitli yöntemlere başvurumaktadırlar. Seçmene verilecek mesajların yazılı veya görüntülü basında nasıl kullanılacağı, verilecek mesajlar, gazetelerde yayınlanacak fotoğraflar hep ince elenip sık dokuma metodu ile belirlenmektedir.(73) Siyasi partiler tarafından hangi kitle iletişim aracına ağırlık verileceği dahi, yapılan geniş çaplı araştırmalar ve gözlemler sonucu belirlenmektedir. Örneğin, Amerika'da halkın hangi kitle iletişim araçlarına daha fazla ilgi gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre, halkın üçte ikisi güncel olaylar hakkında bilgi edinmek için televizyonu kullanırken, yarıya yakını gazete gazete okumayı tercih ediyor. Halkın yalnızca beşte biri sadece gazetelerden bilgi edinmekte. Yine yapılan araştırmaya göre halkın dörtte biri bilgilerini yalnızca gazetelerden ve televizyondan almaktadırlar.(74) Ülkemizde de sık sık yapılan inandırıcılık konusundaki araştırmaya göre de ABD halkının dörtte biri gazeteleri, yarısına yakını ise televizyonu, kalan dörtte biri ise radyo ve mecmuaları daha inandırıcı buluyor. Bu araştırmadan yola çıkıldığı vakit bir yazılı ve görüntülü basının gücü ortaya çıkmaktadır. Siyasi açıdan bakıldığında seçmenin oy verme eğilimini basının yönlendirdiği görülüyor.

Siyasi iktidarın belirlenmesine böylesine etkili olan ve kamuoyunu yönlendirebilme gücüne de sahip bulunan basın ülkemizde son yıllardaki teknolojik gelişmeye paralel olarak hem kendisini güçlendirdi, hem de etki alanını genişletti. İlk yıllarda mektepten yetişme diye tabir edilen, gazetede çalışarak işi öğrenen elemanlar basın sektöründe görev aldı. Yıllar sonra yüksek tahsilin önemi anlaşılnca, kurulan iletişim fakülteleri aracılığıyla sektöre eleman yetiştirilmeye başlandı. Sayısı arttırılan fakültelerin dört dörtlük eleman yetiştirdiği de söylenemez. Zaten büyük eleştiriler hem öğretim üyelerinden hem de gazete yöneticilerinden gelmekte. Türkiye'de şimdiye kadar 7 iletişim fakültesinden toplam on bini aşkın ¹⁹öğrenci mezun oldu. Buna rağmen mezun olan öğrencilerin sadece 10'da biri basın sektöründe görev alabildi. Okullardaki

(73) Şengül Öztan : Aktif Katılımcı Gözlem, İstanbul, 1990, sy. 205

(74) Emir Turan : Medyanın Siyasi Hayata Etkisi, İrfan Yayınları, İstanbul, 1994, sy. 45

verilen teorik derslere paralel pratik derslerin imkansızlıklar sebebiyle yeterince verilmemesi kaliteyi azaltıyor. Ülkemizdeki iletişim fakülteleri basın sektörüne günümüzdeartık önemli sayıda eleman yetiştiriyor. Artık her gazete, dergi, halkla ilişkiler veya televizyonlarda iletişim fakültesi mezunu öğrencilerinin sayısı artmakta. Zaten stajyer eleman alınırken de İletişim Fakültesi öğrencisi olması şart koşulmaya başlandı. Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Danışmanı Hasan Yılmaer, bu konudaki görüşlerini belirtirken, gazetecinin mutlaka 2 yıl teorik eğitim alması gerektiğini ve yabancı dil öğrenmesinin şart olduğunu belirtiyor. Yılmaer, medyanın bu kadar fazla eleştirilmesinin altında ise yetersiz eğitimin olduğunu kaydediyor. Hürriyet Gazetesi yazarı Oktay Ekşi ise İletişim Fakülteleri'nde ders veren akademisyenlerin gazeteciyi iyi bilmediğini, meslekte pişen deneyimi kazanan gazetecilerin ise akademisyen bilgisinden mahrum olduğunu kaydederek, öğrencilerin teorik ve pratik bulanıklıklarla mezun olduğunu söylüyor. Ülkemizde basın sektörünün İkitelli'ye taşınması ve son teknolojiyle üretilen yeni binalarına yerleşmesi, bilgisayar teknolojisini kullanmaya başlaması ön plana çıkartan, eleman yetiştirilmesi konusunda kuruluşların bu önemi gösterdikleri söylenemez. Siyasi gelişmelerin en önünde yeralan kamu kuruluşları olan basın kuruluşlarının halkı yönlendirmesi, olayları halka ulaştırması, siyasi iktidarları uyarması, toplumun nabzını tutması ve tepki oluşturulmasına katkıda bulunması görevleri bulunmaktadır. Kuşkusuz bütün bu işleri yapacak olan çalışandır. Bu sebeple basın sektörüne eleman yetiştiren tek fakülte olan İletişim Fakültesi hem siyasi iktidarların hem de basın patronlarının önem vermesi gereken okulların belki başında gelmektedir. İletişim Fakültesi'nin ülkemizde dünya standartlarının çok altında bulunduğunu belirten Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinç ise gazeteciliğin kitaplardan öğrenilemeyeceğini, pratik gerektiğini söylüyor. Erinç, gazeteciliğin artık uzmanlaşmayı gerektiren bir meslek olduğunu kendi içerisinde iç, dış, ekonomi, spor, magazin gibi dallara ayrıldığını belirterek, böyle bir uzmanlık eğitiminin okullarda verilmediğini, en büyük eksiğin de pratik yetersizliği olduğunu kaydediyor. (75) Basın sektöründe başarılı olan gazetecilerin kendi kendilerini yetiştirmeleri de önem kazanmaktadır. Siyasi, ekonomik, magazin dallarında ismini duyuran gazetecilerimizin çoğunluğunun gazetecilik okulundan mezun olduğu da bir gerçektir. İyi bir gazetecinin yetiştiği ortam ve me²⁰selek sevgisi de çok önemlidir. Zaten siyasi gazetecilik genelde röportaj, mülakat ağırlıklı olmaktadır. Röportaj yapabilmek hem konuya hakim olmayı hem de aktif olmayı gerektirir. Eğer röportaj yapılacak kişi bulunması veya görüşülmesi zor kişi ise iş daha da zor olur. Örneğin gazeteci Ertuğrul Akbay'ın yıllar önce ünlü işadamları

(75) Nokta Dergisi, İstanbul, 2-8 Nisan 1995, sayı 14, sy. 34

Vehbi Koç ile röportaj yapabilmek için bürosunun önünde sabaha kadar beklediğini ve o güne kadar çoğu gazetecinin başaramadığını başardığını ünlü gazeteci Yüksel Baştuñ anılarında sık sık anlatmaktadır. Vehbi Koç'un sonunda, kurtuluş yok dediği Akba ile görüşmek zorunda kaldığını anlatan Baştuñ, gazeteciliğin çok zor bir meslek olduğunu acar muhabirliğin ise hem akıllı hareket etmeyi hem de girişken olmayı gerektiğini belirtmektedir. (76) Haberciliğin, iyi muhabirliğin ön planda tutulması gereken basın sektöründe siyasi iktidar ile meydana gelen çekişmeler sebebiyle günümüzde artık gazetecilik mesleğinde değişik ilkeler ön plana çıkartılmaya başlanmıştır. Kaliteli eleman yetiştirmesi için fakülteler kurulan, halk tarafından önemli sayılan ve siyasi iktidarlara yerinden sarsan basın sektöründe iyi muhabirlik veya iyi gazetecilik değil de, promosyon ağırlıklı, amaçlı ve karalayıcı yayın politikası izlenmeye başlandı. Bir taraftan basın sektörü ileri gelenleri, İletişim Fakülteleri'ndeki eğitimi eleştirirlerken, diğer yandan ise bu söktöre eleman yetiştirilmesi için fedakarlıkta bulunulmasını hiç dile getirmemektedirler. Oysa devlet ile basın patronlarının birlikte hareket etmeleri halinde kaliteli elemanlar yetiştirilecektir. Hem yabancı dil bilen, hem de gazeteciliği hem²¹ pratik hem de teorik bilgisi olan elemanlar bu sektöre kazandırılacaktır. Zaten basın sektörüne son günlerde büyük şirketlerin de el atması belki de bu yüzden. Koç Topluluğu' da Bizim Haberlerimiz Gazetecilik ve reklamcılık A.Ş. adıyla 5 milyar lira sermaye ile gazete ve reklam amaçlı gazete çıkartmak için bir şirket kurdu. (77) Yine belediyeler de bu sektöre el atarak, kendi bünyelerinde gazete ve dergi çıkartmaya başladılar.

²²Ülkemiz basın söktüründe son 6 yıl içerisinde çıkan promosyon kavgaları ve tekelleşme faaliyetleri üstüne üstlük siyasi partilere yönelik taraflı yayınlar dikkat çekiyor. Siyasi hayatımızın yakın dönemlerine baktığımızda siyasi partiler ve basın arasında oluşan ilişki yoğunluğunun değişiklik arzettiği ve daha da arttığı gözleniyor. Örneğin AP'den sonra kurulan DYP'ye kadar Tercüman Gazetesi'nin Süleyman Demirel'in politikalarını hep desteklemesi, Türkiye Gazetesi'nin 12 Eylül 1980 yılından sonra Turgut Özal'ın politikalarını desteklemesi, Sabah Gazetesi'nin daha önce Turgut Özal, şimdi ise Tansu Çiller'in politik faaliyetlerine tam destek vermesi, Aydın Doğan'ın satın almasından sonra Hürriyet Gazetesi ile Milliyet Gazeteleri'nin Tansu Çiller aleyhine haberlere ağırlık vermesi ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ı desteklemesi örnek olarak gösterilebilir. Zaten 12 Eylül'den önce de MSP ve şimdi ise RP'yi açık açık destekleyen yayın organı Milli Gazete var. Basın

6) Babıali Magazin Dergisi ; İstanbul, Ağustos 1996, sy.

7) Türkiye Gazetesi ; İstanbul, 12 Şubat 1996, sy. 15

kuruluşları arasında meydana gelen siyasi çekişmelerle birlikte promosyon alanında da sık sık ağır kavgalar oldu. Bu halen devam ediyor. Promosyon şimdi basın sektörü ile siyasi iktidar arasında sıkı bir ilişki oluşmasına sebep oldu. ANAP,DYP-SHP iktidarları döneminde hiçbir kısıtlama getirilmeyen promosyona son DYP -RP iktidarı kısıtlama getirerek kanunu TBMM'den geçirdi. Kanun Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından veto edildi fakat iktidar promosyonu denetim altına almada kararlı. Türk basının da ilk promosyon uygulamalarından birisini Kemal Uzan'ın sahibi olduğu Yeni İstanbul Gazetesi 1965-1970 yılları arasında gerçekleştirdi. Kuponla yapılan çekiliş sonucu okuyucuya ev verileceği ilan edildi. Fakat hiç ilgisi olmayan kupon biriktirmeyen sade bir vatandaşa ev verildiği resimli manşetlerle ilan edilir. Bu tarihten sonra gazetenin tiraj kaybı başlar ve 1980 yılında kapatılır. Diğer bir promosyon ise Tercüman Gazetesi tarafından 1970'li yıllarda başlatıldı. Yayınlanan konser kuponları karşılığı okuyucuya çekiliş sonucu bir daire verildi. Bu tarihlerde artık basın dışı artık basın dışı promosyon devri başlamış oldu. Fakat o yapılan promosyonlar sonucu elde edilen gelirler yine basın sektörüne harcanıyordu. Çünkü amaç tirajı arttırmaktı...Günümüzde ise basın dışı yapılan promosyon kampanyaları tiraj arttırmaktan çok bir fabrikanın ürettiği ürünün satılması amaçlı. Tirajı arttırmaktan çok, ürünün satılması. Promosyon olarak sunulan mal, basın kuruluşları tarafından girdi maliyetleri gözönünde bulundurulurken veriliyor. Bunun sonucunda ise basın sektörü sanki bir fabrikatörün, iş adamının reklam aracı haline geliyor. (78) Basın ile siyasi iktidarlar arasındaki ilişkiler konusunda sık sık görüşlerini dile getiren tanınmış gazetecilerimiz de kendi hataları bulunduğunu inkar etmemektedirler. Yani siyasi iktidar ile sıkı ilişki içerisinde bulunan basının bazı eleştirilere ve yaptırımlara uğramasında kendi suçu olduğunu belirtmişlerdir. Gazeteciler Cemiyet Başkanı Nail Güreli, siyasi iktidarları, partilerin ve bürokratların yanısıra belediyelerin yolsuzluklara karışmasının sık sık basına yansımaları eleştiriyor. 1990'lı yıllarda basın sektöründe rüzgar gibi esen promosyon savaşını eleştiren Türkiye Gazetesi Genel Yayın Müdürü İsmail Kapan ise araştırmacı ve kamuoyunu aydınlatıcı, siyasi iktidarlara yönelik yapıcı eleştirilere ağırlık veren gazeteciliğin bir kenara itildiğini, promosyon gazetecilik devrinin başladığını belirtiyor. Hürriyet²³et Gazetesi yazarı Emin Çölaşan ise 1994 yılında basında kötü değerlerin kullanıldığını tekelleşme tehlikesinin ortaya çıktığını belirterek, büyük sermayenin egemen olduğunu ileri sürüyor. Aslında tekelleşme tehlikesi sadece ülkemizde değil, dünya basının da da gündemde. Örneğin Kanadalı gazete patronu Conrad Black, Avustralya kökenli ve çifte pasaport taşıyan Rubert

23) Türkiye Gazetesi, bilgisayar arşivi, İstanbul, Nisan 1996

Murdoch, İtalya'da medya patronluğu sayesinde Başbakanlık'a kadar yükselen Berlusconi isimleri basın sektörüne hakim kişilerdir. Öte yandan Japonya'da 5 büyük gazete arasında yeralan Nihon Keizai Shimbun adlı ekonomi içerikli gazetenin sahibi olan Nikkei grubu, İngiltere'de basın sektörünü paylaşan 8 grup, ABD'de basın sektöründe etkili olan ve devrimci popüler gazetelerden birisi olan USA Today'ı çıkartan Gannet Grubu da ülkelerinde tekelleşmeyi başlatan ve dışarıya yayın organları ile ulaşabilen basın kuruluşları olarak tanınıyorlar. Bu bakımdan, tekelleşme tehlikesi ile sadece ülkemiz karşı karşıya değil. Ülkemizdeki tekelleşme ve siyasi iktidar ile çıkan kavgalar konusunda rahatsız olan Cumhuriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Orhan Erinc, basının saygınlığının törpülediği kanaatinde. Medyanın son 10 yıl içerisinde güçlendiğini ve toplumda siyasette seçilen insanlardan daha güçlü olduğunu belirten Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Müdürü Ertuğrul Özkök ise toplumda medyanın denetlenemeyeceği bir güce eriştiğini kaydederek, şunları söylüyor: "İnsanların özel hayatını ihlal eder niteliğe büründü. Yargısız infaz yaptığı, ticari gruplar eline geçtiği ve gazetelerin bazılarının sistem içerisinde ağır derecede kirlendiği yönünde eleştiriler var. Bu iddiaların büyük bir bölümünde gerçek payı var. Türkiye'de gazetecilerin ve gazetelerin imajları kirlendi. Bunun sebebi ise toplumsal bozulmadır." (79) Gerçekten de basın ile toplum arasında sıkı bir ilişki söz konusu. Örneğin, İngiltere'de kraliyet ailesi ile ilgili yayınlara toplum büyük rağbet gösterirken, Fransa'da ise bunun tam tersi eleştiriliyor. Kral Charles ile eşi Diana'nın ev içerisindeki hareketleri dahil bütün özel yaşantıları en mahrem şekilde resim ve haberlere konu oluyor. Bu konuyu işleyen gazetelerin, dergilerin veya kitapların büyük bir satış yaptıkları görüldü. Fransa'da ise o zaman ki, Cumhurbaşkanı Mitterand'ın gayri meşru ilişkiden doğan kızı ile ilişkisi yayınlanınca o g²⁴azete ve dergiler protesto edildi, okuyucu sayısı düştü. Benzetmeye göre, Ertuğrul Özkök'ün söylediklerin de gerçek payı görülüyor. Sabah Gazetesi. Dış Politika Yazarı Mehmet Ali Birand yurt içinde ve yurt dışında hükümeti yöneten kişilerin veya siyaset uzmanlarının basında yeralan asılsız haberlerden veya değişik amaçlı yorumlardan şikayetçi olduklarını belirtiyor. Yunanlı bir dış siyaset uzmanının şu sözlerine anlatıyor: "Basın ve televizyon olayları öylesine değiştiriyor ki,, muhalefet, dernekler ve diğer kamusal kuruluşları öylesine yönlendiriyor ki, biz onları arkadan izlemek durumunda kalıyoruz. Gelişmeler bizim kontrolümüzün dışına çıkıyor. Her sabah kalktığımda kendimi bir itfaiye eri gibi hissediyorum. Nerede yangın çıkmışsa oraya müdahale müdahale eden ve alevleri evi sarmadan durdurmaya çalışan itfaiyeciye benziyoruz." ABD Başkanı Clinton ile Rusya Devlet Başkanı Boris

2) Medyanın Genel Sorunları Paneli; 28 Şubat 1995, İstanbul, M.Ü Rektörlük binası salonu

Yeltsin arasında içerisinde gerçekleşen zirve sırasında da basın ile ilgili ilginç konu geçmişti. Boris Yeltsin, bir gazetecinin, "İki süper güç anlaşamaz ise dünya için bir felaket sözkonusu olabilir mi ? " şeklindeki sorusuna, "Asıl felaket sizsiniz" şeklinde oldukça esprili ve düşündürücü cevap vermişti. Bu örnek, Mehmet Ali Birand'ın söylediği dış politika uzmanının sözlerini destekliyor.. Yine gazeteci Mehmet Barlas medyanın gerçekleri yansıtabilen bir olgu olduğunu fakat yansıtılan gerçeklerin üzerine gidilebilmesi için gerekli olan karar iktidar merkezleri tarafından benimsenmiyorsa, sonuçta hiçbir şeyin değişmeyeceğini kaydediyor. Basını, boşalan iktidara eskisinden daha kötü, daha yeteneksiz kadroların gelmesini engelleyemediğini belirten Barlas, bütün bunlara rağmen medyanın büyük bir yaptırım gücü bulunduğu inancında. (80) Günümüz basının kendi ayakları üzerinde durması ve gazetelerin birer ticari meta olarak kullanılmaması gerektiğini belirten Zaman Gazetesi başyazarı Fehmi Kuru ise "Bu ilişkiyi zorlamayla parçalamaya çalışmak, ister terör örgütünden isterse devletten gelsin, başarısız kalmaya mahkum bir girişimdir. Gazetelerin bu bunalımdan kendi başlarına çıkması şart. Teröre pabuç bırakmamak yalnız devletin değil, yurdunu seven herkesin bu arada basın mensuplarının da görevidir. Basını devletle özdeşleşmeye zorluyorlar. Bundan sonra bölgeden verilecek haberlere kim inanır?" diyor. (81) Türk basınının günümüzde bulunduğu durumu hakkında düşüncelerini açıklayan, ünlü gazetecileri, kuşkusuz basının siy²⁵asi iktidar ile ticari ve herhangi çıkara dayalı bir ilişkisinin bulunmaması gerektiğini aksi takdirde, basın ahlak kurallarına aykırı hareket etmiş olacağını belirtiyorlar. Aynı zamanda Türk basınının dünya basını gibi bağımsız ve ticari endişelerden arınmış olması gerektiği üzerinde duruyorlar. Oysa son günlerde siyasi iktidar ile basın arasında yaşanan kavga ve çekişmeler ilişkilerin değişik amaçlı ve değişik boyutlara ulaştığını gösteriyor. Bu ilişki içinde daha çok çıkar ilişkisi ağır basıyor. Cumhuriyet Gazetesi yazarı İlhan Selçuk, basında son yıllarda meydana gelen olumsuz gelişmeleri, siyasi iktidar arasında bulunan gizli ve çıkar ilişkilerini sık sık köşesine alan yazarlardan birisi. (82) Bazı gazetecilerin işadamlarının soytarısı olduğunu iktidar güçlüsünün dalkavuşu rolüne sıvandığını bu tip gazetecilerin işlerinin holding patronunun pabucunu cilalayıp parlatmak olduğunu belirten Selçuk, Ülkeyi çekip, çevirmek soyup sömürmek isteyen para babalarına ve siyasal güç sahiplerine yaranmak için her türlü şeyi toz pembe

(80) Sabah Gazetesi : İstanbul, 11 Kasım 1993, sy. 18

(81) Zaman Gazetesi : İstanbul, 22 Ekim 1993, sy. 1

(82) Cumhuriyet Gazetesi : İstanbul, 17 Şubat 1995, sy. 2

göstermeye çalıştıklarını yazarak, çok ağır özeleştiride bulunuyor. Cumhuriyet Gazetesi, 17 Şubat 1995 , sy. 2 Medya şirketleri patronlarının çok gizli ve değişik iş kollarında, özellikle bankacılık sektöründe faaliyet gösterdikleri bilgileri üzerine harekete geçen Radyo Televizyon Üst Kurulu ise yeni bir çalışmaya başladı. Yapılan açıklamaya göre, medya şirketlerinin hisse yapıları derinlemesine incelenecek ve medyadaki tekelleşmeye karşı önlemler alınacak. (83) Aslında daha önce de belirttiğimiz gibi ülkemizde medya da yaşanan gelişmeler diğer ülkelerde de yaşanmaktadır. Bu konuda çeşitli ülkeler bir çok tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Örneğin, son yıllarda ekonomik ve siyasi alanda dünyanın sık sık söz ettiği Çin'de medyaya fren vurulması gündemde. Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, parti toplantısında yaptığı açıklamada ulusa seslenerek, manevi değerler önem verilmesi gerektiğini belirterek, "Medya mutlaka kontrolümüz altında olmalı. Manevi kirlenmeye karşı önlemler alacağız." demiştir. (84) Yine 1980'li yıllarda Fransız Kültür Bakanı Jack Lang, ABD'nin sosyal yaşantısının reklamını yapan propaganda ağırlıklı haber veren gazeteleri ve televizyonları ağır şekilde eleştirmişti. Yine Kanada ABD kaynaklı dizi ve haber programlarına 1930'lu yıllardan bu yana kısıtlama getirmeye çalışmaktadır. (85) Türkiye'de basın, her siyasi iktidar değişimi döneminde kuşkusuz büyük depremler yaşamıştır. Zaten iktidara gelen askerlerin uyguladıkları baskı politikası sonucunda reklam gelirleri sayesinde ayakta kalabilen basın sektörü, iyice çökmeye başlamıştı. 12 Mart ihtilalinden sonra 1980 yılının^{26a} gelinceye kadar gazetelerimizi bunalımdan çıkamamışlardır. Örneğin, Tercüman gazetesi 79 bin, Hürriyet Gazetesi 30 bin, Milliyet Gazetesi ise 16 bin okuyucusunu kaybetmiştir. Fakat o dönemde ilginçtir, Cumhuriyet Gazetesi ise günlük 29 bin okuyucu kazanmıştır. (86) Reklam gelirlerinin yetersiz kalması sebebiyle Türk basını başka çareler aramaya başladı. Kimi kuruluş, diğer iş kollarına el atarken, kimisi ise holdingler kurmaya başladı. Tabii bu gelişme ile beraber, ürettikleri malları pazarlayabilmek için ise gazete ve dergiler kullanılmaya başlandı. Tirajlardaki artışı farkederek şirketler ise ilan vermek için adeta sıraya girdiler. Gücüne güç katan basın sektörü iş adamlarının ilgi alanına girince tekelleşmeye adımlar atılmaya başlamıştı. Çünkü hem kendi ürünlerini pazarlayabileceklerdi, hem de reklam gelirlerini alacaklardı. Bütün bu kaynakların yanısıra Türkiye'de iktidara gelen siyasi güçlerle de iyi ilişkiler kurulabilmesi yolu bulunacaktı. Gazetecilik bu gelişmelerle birlikte ikinci plana itilirken, muhabirlerin güçlkle

(83) Akşam Gazetesi, İstanbul, 29 Mart 1996, sy. 55

(84) Milliyet Gazetesi, İstanbul, 26 Ocak 1996, sy. 25

(85) Marie Charon ; İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, sy. 244

(86) Yazgülu Aldoğan ; Günümüz Türk Basını , BYYO Yıllığı, İstanbul, 1981, sy. 8

alabildikleri skandal kokan haberler ise ya değiştirilerek sahilere atılacak, ya da hiç basılmayacaktı. Basın sektörünün büyük şirketlerin etkisi altına alınmak istenmesi yeni bir olay değil. 1960'lı yıllardan bu yana tekelleşme faaliyetleri basın sektöründe yaşanmaktadır.

Günümüz Türk medyası özellikle bazı siyasi partiler ve geniş bir vatandaş kesiminin eleştirilerine uğramaktadır. Bu eleştirilerin büyük çoğunluğu yasa, yolsuzluk ve siyasilerin özel hayatlarıyla ilgili haberlere yapılmakta. Türk basın sektöründe önemli görevlerde bulunan Dünya Gazetesi sahibi Nezih Demirkent Demirkent, medyayı bir kırılan aynaya benzetiyor. Kırılan, çatlayan bir yınada görünenlerin yanıltıcı olacağını belirten Demirkent, haberleri gereğinden fazla büyüten ve değiştiren medyanın da bireyleri yanılttığını ileri sürüyor. Medyanın tarafsız olamayacağını ve tarafsız haber vermeye mecbur olmadığını belirten Nezih Demirkent, dünyada tarafsız gazete bulunmadığını en azından devlet televizyonlarının devletten yana olduğunu kaydederek, " Holdinglerle de ilişkisi olacak. Sermaye gruplarıyla da. Bunu içimize sindirmemiz lazım. Bir takım görünür görünmez güçlerle de ilişkisi vardır, bunu da kabul etmek lazım. Ben hiçbir gazeteyi tarafsız okumuyorum. " diye görüşlerini dilegetiriyor. İlginç görüşlere sahip gazete patronu Nezih Demirkent, medya sahibinin iş sahibi olması gerektiğini, kar elde edebilmesi için ticari ilişkileri bulunması gerektiğini söyleyerek, "Patron, işçisinin ve tüketilen kağıdın parasını verebilmek için ticari düşünmelidir. " diye son gelişmeleri normal karşıladığını kastediyor. (87) Dünya Gazetesi sahibi Nezih Demirkent'e destek veren gazeteciler arasında Hürriyet Gazetesi yazarı Kurthan Fişek var. Bazı kesimlerin tencere-tava ve tekelleşme edebiyatı yaptıklarını yazan Fişek, tekelleşmenin kapitalizmin özünde yer aldığını ve promosyonun dünyanın bütün gazetelerinin yaptığını belirtiyor. (88) Fakat tekelleşmenin beraberinde getirdiği siyasi iktidarlara gizli çıkar ilişkisine değinmiyor. Oysa son yıllarda Sabah Grubu ile Doğan Grubu ile ilgili ortaya atılan iddialar pek küçük iddialar değil. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, yaptığı bir basın toplantısında İLK SAN yolsuzluğuna değinmiş ve Tercüman Gazetesi patronu Kemal Ilıcak'ın yaptığı aracılık karşılığında yüklü bir miktar alacağını söylemişti. Bu iddiaların doğru çıkması zaten basın'a büyük bir gölge düşürmüştü. Yine ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, Sabah Grubu ile ilgili olarak Emlak Bankası aracılığıyla o zaman iktidarda bulunan hükümet tarafından İndosuez adlı yabancı bir bankanın satın alındığını ve aynı gruba verildiğini açıklamıştı. Bu konuyla ilgili medyada büyük çekişmeler olmuştu. Cumhuriyet Gazetesi yazarı İlhan Selçuk köşesinde işlediği olayla ilgili olarak, "Türkiye'nin medya tekelleşmesinde nereye

(87) Zaman Gazetesi : İstanbul, 1 Mart 1996, sy. 15

(88) Hürriyet Gazetesi : İstanbul, 20 Temmuz 1996, sy. 15

(89) Cumhuriyet gazetesi : İstanbul, 17 Şubat 1995, sy. 2

geldiğini ve basın özgürlüğü açısından ciddi bir hastalığın varlığını açıklamıyor mu? Sonuçta Sabah, Emlak Bankası ve İndosuez ile ortaklığını doğruluyor. Ne var ki, Sabah'ın ekonomi sayfasında bilgiler eksik kalıyor. Çünkü İktisat Bankası'nın patronu Erol Aksoy, Sabah'ın çıkarttığı 'Yeni Yüzyıl' gazetesinin ortağı ve Show TV'nin de patronudur. Peki, yurttaşın haber alma özgürlüğü açısından tekelleşmenin anlamı ne?" diye yazdı. (89) Selçuk, yazısında SHP ve DYP koalisyon hükümetini siyasal hırsları için kullanmakla suçluyor. Zaten bu konunun ortaya çıkmasından sonra Sabah Grubu bankayı satın almaktan vazgeçtiğini açıklamıştı.

Medya ile siyasi iktidarlar arasındaki ilişkilerin topluma rahatsızlık verdiği ve pek kabul edilebildiği söylenemez. Bu dünyanın bütün ülkelerinde böyle. Zaten son yıllarda yapılan araştırmalara göre çarpıklıklar, yozlaşma ve medyanın çıkar çevreleri ile iç içe geçerek asli vazifesini bırakıp, başka işlerle uğraşması sebebiyle dünya basını kan kaybetmeye başladı. Örneğin Fransa'nın köklü gazetelerinden birisi olan Le Monde Diplomatique'de çıkarı bir anket bu gerçeği ortaya serdi. Ankete göre, Fransızların yüzde 45'i basının haberleri ortaya koyuş şeklini kabul ediyor. Bu daha önce yüzde 56 idi. Halk haberciliğin gerçek görevinin yerine getirilmediği kanaatini açıklamış. Bu kan kaybediş ABD'deki New York Times, The Washington Post, The Los Angeles Times, Wall Street Journal gazetelerinde de devam ediyor. İngiltere'de günlük satışı 500 binin üzerinde bulunan Today adlı gazete okuyucusunu kaybedince kapandı. Fransa'da ise Chargeur adlı sanayi grubunun eline geçen Liberation zor günler yaşarken, Infomation ise kapandı. (90) Batı ülkelerinde çok çok yüksek tirajlara sahip gazetelerin bu durumlara düşmesi tabii ki, televizyon teknolojisinin gelişmesi ile de yakından bağlantılı. Zaman içerisinde insanların gazete değiştirmeleri sonucunda abonelerin azalması da tirajı etkiliyor. Fakat siyasi iktidarlar ve şirketlerle yakın ilişkiler sonucu medyanın kan kaybettiği gerçeği gözardı edilemez. Hele, halkın son günlerde hassasiyetle üzerinde durduğu yolsuzluk ve gizli ilişkilerin ortaya çıkması, basını daha çok yıpratıyor. Doğan Grubu ile Akşam Gazetesi arasında 1995 ve 1996 yıllarında çıkan kavga ve Sabah Grubu'nun da bu kavgaya karışması ile artık manşetlerde haber değil, iddialar yer almaya başlamıştı. Kemal Ilıcak'ın oğlu Mehmet Ali Ilıcak'ın sahibi olduğu Akşam Gazetesi'nde çıkan bir yazıda Aydın Doğan'ın patronu olduğu Doğan Grubu'nun Hürriyet Gazetesi'ni satın alırken, 70 milyon doları nereden bulduğu soruluyordu. Ayrıca bazı bankalarla gizli ilişki içerisinde olduğu iddia ediliyordu. (91) Milliyet Gazetesi ise Akşam Gazetesi'nde çıkan iddiaların yalan olduğunu ve haklarını aramak için mahkemeye başvurduklarını birinci sayfeden veriyordu. (Milliyet Gazetesi, 11 Nisan 1995, sy. 3) Bilindiği

(90) Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 20 Şubat 1996, sy. 18

(91) Akşam Gazetesi, İstanbul, 10 Nisan 1995 sy. 1

(92) Milliyet Gazetesi, İstanbul, 11 Nisan 1995 sy. 3-23 Ekim 1996 sy. 1

gibi 1995 yılı içerisinde Doğan Grubu ile Akşam ve Dinç Bilgin'in patronu olduğu Sabah gazeteleri arasında büyük çekişmeler ve kavgalar yaşanmıştı. Bu kavgalar sırasında Doğan Grubu ile ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz birbirlerine yakın iken, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ile Sabah Grubu da birbirlerine yakındı. Zaten genel seçimlerin yapılmasından sonra ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, Milliyet Gazetesi'ne verdiği beyanatında, Sabah Gazetesi'nin koalisyon görüşmelerinde aracılık yaptığını belirterek, "Şantajcı-satılmış" gibi ağır ifadeler kullanmıştı. (92) Bilindiği gibi, o tarihlerde Sabah Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Zafer Mutlu'nun partiler arasında koalisyonun kurulması için aracılık yaptığı iddiası ortaya atılmıştı. Aslında gazetecilerin siyasi partilerle ve politikayla bu kadar yakın olması mesleği gereği ama bizzat ilişkileri girilmesi anormal karşılanıyor. Örneğin, Hürriyet Gazetesi yazarı Emin Çölaşan'ın 'DYP-SHP koalisyonunu ben ve gazeteci arkadaşlarım evimde kurmuştuk.' diye yazması büyük tepki toplamıştı. Basına yönelik tepkiler çeşitli çevrelerden geliyor ancak, en sade vatandaş dahi en küçük problemini basına aktarabilmek için defalarca gazeteyi arar. Çünkü yetkili merciler tarafından problemi ile ilgilenilmez veya atlatılır. Kamuoyunun gözü ve kulağı olan basın yoğun tepki toplamasına rağmen, siyasi partiler dahil halkın önem verdiği sektörlerden birisidir. Son yıllarda basın kuruluşları arasındaki kavgaya siyasi partilerin de katılması işi boyutunu da büyüttü. Bu gidiş sebebiyle hem siyasi partiler hem de basın kuruluşlara çeşitli çareler aramaya başladılar. Politik yaptırımlara karşı durabilen sektör olan basının politika ile bu kadar içli dışlı olması kamuoyunu da etkiliyor. Bu konuya değinen Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, sosyolojik açıdan konuya yaklaşarak, öç alma duygusunun aklın önüne geçtiğini, siyasi iktidar ile basının kavgalı hale gelmesi sonucu gerginliğin ülke geneline yayılacağını iddia ediyor. Özkök, " Bir süredir karşımda düşmanca bakan siyasi iktidar görüyorum. Oysa bizim iktidarla ilişkilerimiz düşmanlık ya da dostluk şeklinde değildir. Gazeteciyiz, görevimizi yapıyoruz. Basına sınırlamaya kalkmanın saçmalık olacağını belirten Özkök, "Totaliter ülkede mi yaşıyoruz? " diye soruyor. Siyasi iktidarın 1996 yılı sonlarında promosyona kısıtlama getirmesinin altında basını ekonomik anlamda kuşatma ve baskı altında tutma amaçlı olduğunu kaydeden Milliyet Gazetesi yazarı Derya Sazak ise "Demokraside zaten sicili bozuk bir ülkeyiz. Economist Türkiye'yi gazetecilerin en çok baskı gördüğü 3. ülke ilan ediyor. Çin, Suriye, Küba gibi.. Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Sabah bu gazetelerden birinde boş bir sütun çıktığı anda Türkiye'deki rejimin adı değişmiştir. Dünyanın tüm demokratik kurumlarında dışlanırsınız.Faili meçhuller hala aydınlatılamadı. Basın özgürlükleri ayak altında. " diye siyasi iktidara ağır eleştirilerde bulunuyor. (93) Fakat SHP Genel Başkanları'ndan Murat Karayalçın

ise Cumhuriyet Gazetesi'ne verdiği bir beyanatta basına çok ağır sözler söylemişti. Zaten bu sözleri gazetenin birinci sahifesinde yer almıştı. Murat Karayalçın, medya için, "Medya siyaset eşkıyası" diye söz sarfetmişti. (94) Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ocak 1994, Görüldüğü gibi, medya ile siyasi parti ve liderler arasında çok sıkı ilişkiler var. Bu ilişkiler arasına şirketler de girince, ortaya çıkan gerginlikler de büyüyor. Bir lider, bir gazeteyi veya televizyona yerden yere vururken, diğer lider başka bir gazete veya televizyonu yere vuruyor. İşin enteresan tarafı ise medyayı yerlere vuran sözlerin yine bir medya organında birinci sahifede yer alması. Son günlerde basın ile hükümet arasında çıkan kavgalarla gündeme gelen 'promosyon yasağı' ile ilgili olarak Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalın Erez ile Gazeteciler Cemiyeti arasında tartışmalar başladı. Cemiyet, promosyonun bir kurala bağlanması gerektiği üzerinde dururken, hükümet ise kaldırılması taraftarı. Tabii bu tartışma daha önceki yılların bir devamı oluyor. Hürriyet, Milliyet Gazeteleleri ve Gazeteciler Cemiyeti arasında tartışma sürerken, hem hükümet açısından hem de basın açısından kamuoyundan iyi intiba oluşmadığı da bir gerçek. Zaten bu tartışmalar sonucunda hükümet tepki toplarken, Milliyet Gazetesi'nin tirajında da önemli bir düşüş olduğu gözlemlendi. Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna basını ağır şekilde eleştirerek, "Önceleri gazetelerde yaptığım iyi işler sık sık yayınlanırken, şimdi ise tek haberim gazeteye sokulmuyor. Hükümetimizin basın ile hiçbir kavgası yoktur." diye şikayette bulunmuştu. (95) Siyasi iktidarlarla basın arasındaki sürtüşmeler yıllardır süregelmiştir. Bu ekonomik yönden kalkınmış ülkelerde de ortaya çıkmaktadır. Yalnız, basının promosyon konusunda halkın güvenini kaybetmesi ve otokontrol sisteminin kuramaması, siyasi iktidarların eline birer koz vermektedir. Halkı bahane eden iktidarlar, basına yönelik baskıları gündeme getirmeyi hep bir gizli güç olarak ellerinde tutmuşlardır. Bu 2. Abdülhamit, CHP ve DP dönemi ile 12 Eylül'den sonra ki, yıllarda da yaşandı. Basın Konseyi üzerine yapılan bir tez içerisinde şu ifadeler yer verilmektedir: "Basının öz denetimini gönüllü kuruluşlara yapamaması durumunda kanunla kurulacak bir kuruluşa karşı itirazda bulunmak çok zorlaşacaktır. Basının öz denetimi, kamu yararını ön planda tutan, basın meslek ilkelerine saygılı, mesleğinin gerektirdiği sorumluluk bilincine sahip basın mensupları sayesinde başarılı olacaktır. Basın, basın özgürlüğü konusundaki taleplerini gür bir sesle kamuoyuna iletebilmesi için önce kendi saygınlık ve güvenilirliğini kazanmak zorundadır. Çünkü ülkemizde basın toplum nazarında çok büyük bir güven erozyonu içerisinde. Bu güven ve saygınlığın kazanılmasında da öz denetim sistemi büyük yarar sağlayacaktır." (96)

Bab-ı Ali'de son günlerde

(93) Milliyet Gazetesi : İstanbul, 11 Ağustos, 1996 sy. 18

(94) Cumhuriyet Gazetesi : İstanbul, 8 Ocak 1994 sy. 1

(95) Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna'nın konuyla ilgili basın toplantısı. İstanbul Eylül 1996

(96) Babıail Magazin, İstanbul, Ağustos 1996, sayı 86, sy. 30

gazete sayısında da büyük bir artış görüldü. Büyük gruplar tarafından adeta haftada bir yeni bir günlük gazete çıkartılmaya başlandı. Bu gazetelerde ya siyasi iktidara yönelik eleştiriler, ya da övgü dolu haberler değişik esprilerle işlenmeye başlandı. Çok ucuza satılan gazetelerin bu gruplara kar getirdiği iddia ediliyor. Yavaş yavaş promosyonların azalması sebebiyle okuyucu kaybına uğrayan büyük gazetelerin bağlı bulunduğu gruplar tarafından çıkartılan ucuz gazetelerde yine işçi alımı da yapılmıyor. Büyük gazetede ki haberler, küçük gazetelerde de yayınlanmakta. Fakat değişik yorumlarla. Ülkemizde yayınlanan gazeteler ve bağlı bulundukları kurumlar ise şöyle:

Sabah Grubu: Sabah, Yeni Yüzyıl, Ekip, Halkçı, Yeni Asır, Bugün, Ateş, Son Ateş, Takvim, Ekonomik Takvim, Fotomaç, Taraftar.

Doğan Grubu: Hürriyet, Milliyet, Son Havadis, Gözcü, İyi Gazete, Fanatik, Posta

Akşam Grubu: Türkiye'de Akşam, Babıali'de Akşam, Önce Vatan, Dost.

Günaydın Grubu: Yeni Günaydın, Süper Tan, 24 Saat

Günlük yayınlanan diğer gazetelerimiz ise şunlar: Türkiye, Süper Tan, Cumhuriyet, Demokrasi, Milli Gazete, Ortadoğu, Yeni Asya, Siyah-Beyaz, Bizim Gazete, Hergün, Canlı Yayın, Spor, Zaman, Akit, Gündüz., Dünya ve Global.

Türkiye son yıllarda hızlı bir değişim sürecine girdi. Tabii, bu değişim sürecinden basın da diğer kuruluşlar gibi etkilendi. Bununla birlikte basında meydana gelen yapısal bozukluktan basın çalışanları da söz etmeye başladılar. Gazete köşe yazarları arasında dahi 'satılmış' gibi ağır yakıştırmalar yer almakta. *Yazılı basın da önemli yeri olan gazeteci İlhan Selçuk, köşe yazarının kaleminin temiz olması ve kirlenmemesi gerektiği düşüncesinde. Yazılarında sık sık tekelleşme tehlikesine atıfta bulunan Selçuk, bir ülkede tekelleşme olması halinde basın ve fikir özgürlüğünden bahsedilemeyeceği düşüncesinde. Medyanın bir kaç grubun ve banka sahibi olan kuruluş yöneticilerinin eline geçmesinin yanlış olduğunu yazılarına aktardı. Siyasi partilere yönelik eleştirilerde de bulunan İlhan Selçuk onların da çıkmaz içerisinde olduğunu, bu açıktan faydalanan medyanın ise demokratik hayatı tehdit eder hale geldiğini belirtmektedir. Cumhuriyet Gazetesi'ndeki olaylar hakkında görüşlerini katıldığı toplantılarda açıklayan Selçuk, gazetenin tirajını arttırmak için herhangi bir yerden kredi almadıklarını, kimseye borçlanmadıklarını, tekelci sermayenin içinde yer almadıklarını, Başbakan'ın yolsuzluklarını çekinmeden yazdıklarını, kısaca bağımsız bir gazete olduklarını belirtmektedir. Yine yazar Vedat Zeydanlı ise hiçbir gazetecinin kalemini satılığa çıkartmayacağını ve mutlaka bir alıcı çıkacağını belirterek, gazetecilerin yanısıra siyasi partileri, liderleri, ticari kuruluşları da bu suça katıyor. Basının kendisine

* Basın Kendini Sorguluyor: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1996. (Değişik tarihlerde gerçekleştirilen panellere katılan konuşmacıların sözleri.)

saygısı olmadığını , herkesin birbirini suçladığını belirtmektedir. Reklamcılar Derneği Başkanı Atilla Aksoy ise Türkiye'de reklam pastasının 350 milyon dolar olduğunu fakat Almanya'da 25 milyar mark, İngiltere' de 10 milyar dolar olduğunu belirterek, basın sektöründe yaşanan kavganın sebebinin bu olduğu düşüncesinde. Reklam payının küçük olması sebebiyle gazetelerin devletten ucuza kredi aldıklarını belirtiyor. Aksoy, "Yarın bütün gazeteler, yarın bütün televizyonlar 100'er milyon dolar faizsiz kredi versinler, bu iş de açık olsun. Kimin iktidarla yakın ilişki içerisinde olup olmadığı zaten ortaya çıkacaktır. Reklam payının küçük olduğunu sözlerine ekleyen Aksoy, kavgaların bu yüzden çıktığını söylüyor. Prof. Dr. Çetin Özek ise tekelleşmenin doğru haber dolaşımını olumsuz yönde etkileyen, gerçekleri saptıran çok yönlü bilgi dolaşımını engelleyen, tek yönlü haber dolaşımı yoluyla yağınların gerçekdışı şartlanmasına yol açan en etken sebep olduğu düşüncesinde. Bilgilenmiş insanı amaçlayan demokratik ülkelerde kitle iletişim araçlarında tekelleşmeyi önlemeğe yönelik özel yasal düzenlemeler yapıldığını kaydeden Özek, basının sermayenin güdümüne girdiği görüşünde. Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, sermayenin basın sektörüne girmesinin yalnızca ülkemiz için söz konusu olmadığını Avrupa'da Pirelli, Fiyat ailelerinin de aynı zamanda medya sahibi olduklarını belirtiyor. Özkök, Türkiye'de sorunları yüklenmesi gereken TBMM'nin görevini yerine getirmemesi sonucu basının ön plana çıktığını kaydediyor. Önümüzdeki yıllarda medyanın gerçek anlamda kendi değerlerini bulacağını eğer bulmazsa topluma büyük zarar vereceğini kaydeden Özkök, yılların deneyimi içerisinde her kesime şu uyarıda bulunuyor ; "Çok daha güzel bir medya anlayışıyla karşı karşıya kalacağız. Ama bunu yapmanın şartı, Türkiye'nin öteki kurumlarının da, öteki müesseselerinin de aynı şekilde kendini gözden geçirme ihtiyacını duymasına bağlıdır. Meclis kendisini gözden geçirme ihtiyacını duymazsa, kendi yapısını milli iradeyi gerçek anlamda yansıtacak şekilde değiştirmezse, Türkiye'nin işi çok daha zordur. Sonunda medyanın başındaki insanları değiştirirsiniz, iş kurtulur , ama Meclisinizdeki o bozuklukların toplumdaki etkilerini çok daha acı, çok daha çarpıcı şekilde görürsünüz."

III. BÖLÜM

1- GÜNLÜK 4 BÜYÜK GAZETEMİZİN SON 5 YIL İÇERİSİNDE ATTIKLARI MANŞETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

a. Milliyet Gazetesi

Aydın Doğan'ın patronu olduğu Milliyet Gazetesi ciddi ve kaliteli habercilik yapmayı amaç edinen bir gazetedir. Parlamento haberlerine ağırlık veren Milliyet Gazetesi'nin manşetlerinde sık sık başyazarın görüşünü yansıtan manşetler dikkat çeker. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki gelişmeleri parlamento muhabirleri aracılığıyla takip eden Milliyet Gazetesi'nde ünlü köşe yazarları Taha Akyol, Yalçın Doğan, Derya Sazak'ın yanı sıra politika haberleri ile ilgilenen muhabir kadrosunda yeralan Fikret Bila, Şule Çizmeci, Zülfikar Doğan, Ruşen Çakır ve Halit Oral siyasi partilerin ve hükümetin nabzını tutarak, gündemi gazetelerine yansıtıyorlar. Şimdi Milliyet Gazetesi'nin 1991 yılında 12 ay boyunca her gün attığı manşetleri, siyasi iktidarlar açısından olumlu veya olumsuz olarak inceleyelim:²(97)

MİLLİYET GAZETESİ 1991 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ
(İKTİDAR AÇISINDAN)

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	4	22	5
ŞUBAT	2	20	6
MART	3	12	12
NİSAN	2	18	10
MAYIS	-	15	14
HAZİRAN	2	9	19
TEMMUZ	4	18	9
AĞUSTOS	8	16	7
EYLÜL	-	20	10
EKİM	-	24	7
KASIM	6	20	4
ARALIK	8	19	4

Milliyet Gazetesi'nin 1991 yılı içerisindeki manşetlerine baktığımızda Ocak ayı içerisinde 5 gün ANAP iktidarını olumsuz olarak eleştiren manşetler yerilirken, 4 gün ise olumlu manşet yeriliyor. Diğer günler ise dünya ve Türkiye gündemini işgal eden haberler manşete taşınmış. Şubat ayında yine Yıldırım Akbulut'un Başbakan olduğu ANAP hükümetinde 2 gün olumlu manşet, 6 gün ise olumsuz manşet atıldı. Mart ayında özellikle Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ANAP'a müdahalesi ve olumsuz gelişmeler sebebiyle ANAP hükümeti açısından olumsuz 16 manşet, olumlu olarak ise 3 manşet yerildi. Nisan ayında 2 olumlu manşet, 10 gün ise olumsuz manşet atıldı. Mayıs ayına gözdattığımızda ise 14 gün hükümeti eleştiren veya olumsuz icraatlarını konu alan manşet atılırken, olumlu manşet yeralmıyor. Haziran ayında 2 gün olumlu manşet, 19 gün ise olumsuz manşet atıldığı görülüyor. Temmuz ayında ise Başbakan Mesut Yılmaz'ın olumlu manşete etkisi olduğu görülüyor. ANAP hükümeti aleyhine 9 gün olumsuz manşet atılırken, 4 gün ise olumlu manşet atıldı. Ağustos ayında ANAP lehine atılan manşet sayısında artış olduğu gözleniyor. 7 gün olumlu, 6 gün ise olumsuz manşet yeriliyor. Eylül ayında ise seçim hazırlıkları sebebiyle ANAP hükümeti için 10 gün olumsuz manşet atıldı. Ekim ayında 8 gün olumsuz manşet Milliyet Gazetesi'nde yeriliyor. Olumlu ise yine yok. Kasım ayının başlarında DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel seçimden galip çıkarak, hükümeti kurma çalışmalarına başladı. Hükümet için 4 olumsuz manşet yeriliyor. Aralık ayında DYP-SHP koalisyonunun güvenoyu almasından sonra hükümet hakkında gazetede 8 olumlu manşet yerilirken, 4 gün ise olumsuz manşet yerildi.

MİLLİYET GAZETESİ 1992 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	7	20	4
ŞUBAT	5	20	3
MART	-	21	10
NİSAN	5	25	-
MAYIS	4	24	3
HAZİRAN	4	26	-
TEMMUZ	3	18	10
AĞUSTOS	3	22	6
EYLÜL	1	22	7
EKİM	7	21	3
KASIM	3	20	7
ARALIK	4	24	3

1992 yılında Milliyet Gazetesi'nin DYP - SHP koalisyonuna ve Başbakan Süleyman Demirel'e yönelik manşetleri ilk aylarda oldukça olumlu.

Ocak ayında manşetlerden 7'si olumlu olurken, 4'ü ise olumsuz. Şubat ayında 5 olumlu manşet, 3 olumsuz manşet yeralıyor. Bu ay içerisinde özellikle Devlet Bakanı Güler İleri'nin yolsuzluğa isminin karışması hükümet icraatına olumsuz puan veriyor. Mart ayında 10 olumlu manşet atılırken, olumsuz yok. Nisan ayında da 5 olumlu manşet olumsuz yok. Mayıs ayında 4 olumlu manşet 3 olumsuz. Haziran ayında 4 olumlu manşet atılmış, olumsuz manşete rastlanmadı. Temmuz ayında 3 olumlu manşet, olumsuz yine yok. Ağustos ayında 3 olumlu manşet, 8 ise olumsuz manşet olduğu dikkat çekiyor. Bu ay içerisinde özellikle SHP'deki bazı milletvekillerinin hükümete yönelik tehditkar davranışları etkili olmuş. Eylül ayında 8 olumlu manşet, 1 gün olumsuz manşet yeralıyor. Ekim ayında 7 olumlu, 3 olumsuz manşet, Kasım ayında 3 gün olumlu, 7 gün olumsuz manşet, Aralık ayına baktığımızda ise 3 gün olumsuz manşet yeraldığı görülüyor. Anlaşıldığı gibi, Milliyet Gazetesi DYP-SHP koalisyonuna yönelik manşetlerinde ılımlı hava izliyor. Milliyet Gazetesi'nin 1993 yılındaki aylık manşetlerinin değerlendirmesi ise şöyle: (99)

2

MİLLİYET GAZETESİ 1993 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	3	28	-
ŞUBAT	3	19	6
MART	5	23	3
NİSAN	1	11	18
MAYIS	1	20	10
HAZİRAN	4	20	6
TEMMUZ	10	10	11
AĞUSTOS	10	11	10
EYLÜL	4	16	10
EKİM	4	9	18
KASIM	-	17	13
ARALIK	2	18	11

Milliyet Gazetesi'nin 1993 yılı içerisinde aylara göre hükümet en ağır eleştirileri son aylarda alıyor. Özellikle İSKİ skandalının patlamasından sonra bakanların isimlerinin de bu skandala karışması hükümeti sarstı. Çiller'in DYP kongresinden Genel Başkan olarak çıkmasından sonra hükümete yönelik olumlu manşetler bir çok gün atıldı. Fakat ilerleyen aylarda bu olumlu manşetler yerini olumsuz manşetlere bıraktı. Ocak ayı içerisinde 3 gün olumlu manşet yerilirken, olumsuz ise yok. Şubat ayı içerisinde 3 olumlu 6 olumsuz. Mart ayı içerisinde 5 olumlu, 3 olumsuz, Nisan ayı içerisinde 16 olumsuz, 1 olumlu, Mayıs ayında 10 olumsuz, 1 olumlu, Haziran ayında 5 olumsuz 4 olumlu, Temmuz ayında ise 10 gün olumlu manşet yerilirken, 10 gün olumsuz manşet yeraldı. Ağustos ayında 10 olumlu, 10 olumsuz manşet, Eylül ayında 4 olumlu, 10 olumsuz, Ekim ayında 4 olumlu, 16 olumsuz, Kasım ayı içerisinde 13 olumsuz, 2 olumlu ve Aralık ayı içerisinde ise 2 gün olumlu, 11 gün olumsuz manşete yer verildi. Kuşkusuz DYP-SHP koalisyon hükümetinin hakkında olumsuz manşet atılmasında PKK terörünün tırmanması, koalisyon içerisinde tartışma ve İSKİ -İLKŞAN skandallarının payı büyük. Milliyet Gazetesi'nin 1994 yılı içerisinde her ay her gün attığı manşetlerin hükümet hakkındaki değerlendirmesi ise şöyle: (100)

MİLLİYET GAZETESİ 1994 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	1	16	14
ŞUBAT	-	14	14
MART	2	18	11
NİSAN	6	13	11
MAYIS	4	15	12
HAZİRAN	2	12	16
TEMMUZ	1	20	10
AĞUSTOS	1	20	10
EYLÜL	1	20	9
EKİM	-	23	8
KASIM	1	20	9
ARALIK	2	20	9

Milliyet Gazetesi'nin 1994 yılı içerisinde DYP - SHP koalisyonuna yönelik olumsuz manşetleri arttı. Bu olumsuz manşetlerin atılmasında Başbakan Tansu Çiller'in mal varlığı üzerindeki iddiaların da rolü büyük. Gazete ayrıca her geçen gün güçlenen RP'ye yönelik olumsuz manşetlere ağırlık verdi. SHP'deki iç tartışmalar da bu parti ve iktidar hakkında olumsuz manşetler atılmasına etkide bulundu. Bu yıl içerisinde zam furyası olumsuz manşet atılmasına, mafya ve eroinciler ile teröre yönelik hareketler ise olumlu manşet atılmasında etkili oldu.

Milliyet Gazetesi'nin 1994 yılında her gün attığı manşetlerin değerlendirmesine bakarsak; Ocak ayında 8 olumsuz, 1 olumlu manşet, Şubat ayında 14 olumsuz, manşete karşılık hiç olumlu manşet atılmamış. Mart ayında 2 olumlu manşet, 11 olumsuz manşet yer aldı. Nisan ayında 13 olumsuz 6 olumlu manşet, Mayıs ayında 12 olumsuz, 4 olumlu, Haziran ayında 16 olumsuz, 1 olumlu, Temmuz ayında 10 olumsuz, 1 olumlu, Ağustos ayında 1 olumlu, 9 olumsuz, Eylül ayında 6 olumsuz manşete karşılık hiç olumlu manşete yer verilmedi. Ekim ayında 8 olumsuz, 1 olumlu; Kasım ayında 9 olumsuz, 1 olumlu ve Aralık ayında ise 9 olumsuz 2 olumlu manşete yer verildi.

Milliyet Gazetesi'nin 1995 yılı içerisinde 12 ay boyunca her gün attığı manşetleri değerlendirdiğimizde ise şöyle bir tablo çıkıyor ortaya; (101)

MİLLİYET GAZETESİ 1995 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	1	16	14
ŞUBAT	4	14	10
MART	12	7	12
NİSAN	2	22	6
MAYIS	1	24	6
HAZİRAN	4	9	17
TEMMUZ	4	20	7
AĞUSTOS	2	24	5
EYLÜL	3	17	10
EKİM	6	15	10
KASIM	-	23	7
ARALIK	3	24	4

Milliyet Gazetesi'nin 1995 yılında hükümet hakkında attığı manşet sayısı daha da arttı. Özellikle Deniz Baykal'ın CHP'nin başına geçmesinden sonra hükümetteki sallantı manşeti olumsuz yönde etkiledi. Ayrıca hükümet içerisindeki söz sahibi kişilerin yolsuzluklara isimlerinin karışmasında bu yönde olumsuz manşetler atılmasında etkili oldu. Ocak ayında 14 gün olumsuz manşet atılmasına rağmen olumlu manşet yok. Şubat ayında 10 olumsuz 4 olumlu, Mart ayında 12 olumsuz manşete karşılık 12 de olumlu manşet yeraldı. Nisan ayında 2 olumlu , 6 olumsuz manşet, Mayıs ayında 6 olumsuz manşete karşılık, 1 olumlu manşet, Haziran ayında ise 17 olumsuz manşete karşılık 4 olumsuz manşet yeraldı. Temmuz ayına baktığımızda 4 olumsuz, 7 olumlu manşet yeraldı. Eylül ayında Deniz Baykal'ın CHP liderliğine seçilmesi ve verdiği beyanatlar olumsuz manşetler atılmasında etkili oldu. Bu ay içerisinde 10 olumlu manşete karşılık, 3 olumlu manşet atıldı. Ekim ayında ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile Sabah grubu arasındaki kavga ve Milliyet Gazetesi'nin de bu kavga içerisinde yer alması hükümete yönelik olumsuz manşeti azalttı. Manşetlerde daha çok Sabah'a sataşma yeraldı. Bu ay içerisinde ise 6 olumlu, 10 olumsuz manşet gazetede yeraldı. Kasım ayında genel seçim havasına girildiği sıralar hükümeti eleştiren manşetler çok. 10 gün manşet olumsuz iken, olumlu manşet atılan gün yok. Aralık ayına baktığımızda ise Gümrük Birliği'ne kabul edilmemiz hükümet hakkında olumlu manşet atılmasında etkili oldu. Bu ay içerisinde 3 olumlu manşet, 4 ise olumsuz manşet yeraldı.

b.Sabah Gazetesi

Diğer bir büyük gazetemiz Sabah Gazetesi'nin 1991-1995 yılları arasında Türkiye'nin gündemini etkilemede önemli bir rolü olduğu muhakkak. Turgut Özal'ı başbakanlığı döneminde Cengiz Çandar, Mehmet Altan gibi önemli gazetecileri ile takip eden Sabah Gazetesi, sonraki dönemlerde Tansu Çiller'i başbakanlığı döneminde desteklemiştir. Şimdi Sabah Gazetesi'nin 1991 yılı içerisinde her ay her gün attığı manşetleri değerlendirelim; (102)

SABAH GAZETESİ 1991 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	1	26	4
ŞUBAT	3	19	6
MART	4	18	9
NİSAN	4	24	3
MAYIS	3	21	7
HAZİRAN	6	19	5
TEMMUZ	13	17	1
AĞUSTOS	5	26	-
EYLÜL	1	19	10
EKİM	2	22	7
KASIM	7	22	1
ARALIK	6	16	9

Sabah Gazetesi'nin 1991 yılı içerisinde her gün attığı manşetlerde özellikle Turgut Özal'a yönelik olumlu manşetler ağırlık kazanıyor. Öte yandan o dönemde başbakanlık görevini yürüten Yıldırım Akbulut manşette çok az yer alıyor. Bu durumda Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı olmasına rağmen, hükümette etkin rol almasının etkisi görülüyor. ANAP ile Turgut Özal o dönemde zaten ayrı düşüncede değildi. Mesut Yılmaz'ın 29 Mayıs 1991 tarihinde kongreden Genel Başkan olarak çıkışına kadar. O tarihten sonra ANAP ve Özal hakkında atılan manşetlerin daha değişik değerlendirildiği özellikle olumlu manşetlerde Mesut Yılmaz'ın da yer alması dikkat çekiyor.

1991 yılı içerisinde Ocak ayında 1 gün olumlu, 4 gün olumsuz manşet yer aldı. Şubat ayında ise 3 olumlu, 6 olumsuz manşet yer aldı. Mart ayında 9 olumsuz, 4 olumlu manşet, Nisan ayında 3 olumsuz, 4 olumlu manşet yer aldı. Bu ay atılan manşetlerde Özal ön planda yer alıyor. Zaten Özal'ın uyguladığı politika, ANAP'ın politikasıydı. Mayıs ayında 3 olumsuz, 7 olumlu manşet, Haziran ayında 6 olumlu, 5 olumsuz manşet, Temmuz ayında ise 13 olumlu manşet atıldı. Bu ay içerisinde olumlu manşete yer verilmedi. Ağustos ayında 5 olumlu manşete karşılık olumsuz manşet yer almadı. Eylül ayında ise 10 olumsuz manşete karşılık, 1 olumlu manşet yer aldı. Ekim ayında Başbakan değişiyor. Süleyman Demirel hükümeti kurmakla görevlendiriliyor. Bu ay içerisinde hükümetle ilgili 2 olumlu , 7 olumsuz manşet yer aldı. Kasım ayında 7 olumsuz, 1 olumlu, Aralık ayında ise 9 olumsuz, 6 olumlu manşet yer aldı. 1991 yılında manşet daha çok Körfez Savaşı'na ayrılmış. Gazetenin 1992 yılı manşetlerinin değerlendirmesi ise şöyle: (103)

SABAH GAZETESİ 1992 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	7	20	4
ŞUBAT	4	18	6
MART	2	23	6
NİSAN	2	26	2
MAYIS	8	20	3
HAZİRAN	5	20	5
TEMMUZ	3	16	12
AĞUSTOS	3	23	5
EYLÜL	3	22	5
EKİM	8	18	5
KASIM	5	21	4
ARALIK	-	27	4

Sabah Gazetesi'nde 1992 yılı içerisinde DYP-3SHP koalisyon hükümetine yönelik eđ ağır manşetler yolsuzluk haberlerine ayrıldı. Özellikle Devlet Bakanı Güler İleri'nin oğlunu devlet parası ile okutması konusunda atılan manşetler hükümet için eksi puan olarak değeriendirildi. Yine Devlet Bakanı Cavit Çağlar'ın iş adamları ve muhalefet liderleri ile atışması da yine manşetlere taşındı. Ocak ayında 4 gün olumsuz manşet yerilirken, 7 gün ise olumlu manşete yer verildi. Şubat ayında 6 olumlu, 4 olumsuz manşet, Mart ayında 2 olumlu, 6 olumsuz manşet, Nisan ayında 2 olumlu, 2 olumsuz manşet gazetede yerildi. Mayıs ayında 8 olumlu, 3 olumsuz, Haziran ayında 5 olumsuz manşet, 5 olumlu manşet atıldı. Temmuz ayında hükümete yönelik manşetlerde 12 gün olumsuz, 3 gün ise olumlu. Ağustos ve Eylül aylarında 5 olumsuz, 3 olumlu manşet atılırken, Ekim ayında 8 olumlu, 5 olumsuz manşet yerildi. Bu ay içerisinde özellikle enflasyon ve insanların geçim sıkıntılarının artması üzerine manşetler kuruldu. Kasım ayında 4 olumsuz 5 olumlu manşet, Aralık ayında ise hiç bir gün olumlu manşet yerilmedi. 4 olumsuz manşet atıldı.

Sabah Gazetesi'nin 1993 yılında attığı manşetlerin hükümet açısından değeriendirmesi ise şöyle : (104)

SABAH GAZETESİ 1993 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	1	29	1
ŞUBAT	2	19	7
MART	1	27	3
NİSAN	-	17	13
MAYIS	-	20	11
HAZİRAN	1	26	3
TEMMUZ	7	14	10
AĞUSTOS	6	14	11
EYLÜL	4	6	20
EKİM	7	16	7
KASIM	9	18	3
ARALIK	5	25	1

Sabah Gazetesi 1993 yılı içerisinde DYP-SHP koalisyon nükümetine verdiği desteği geri çekti. Bunda başlıca koalisyon⁴ hükümetinin 500 gün içerisindeki vaatlerini yerine getirmemesinin rolü de var. Cumhurbaşkanlığı'na Süleyman Demirel'in gelmesinden sonra DYP Kongresi'nden başarıyla çıkan Tansu Çiller'e baştan bu yana Sabah Gazetesi'nin desteğini görüyoruz. Manşetlerdeki olumlu puanların büyük bir çoğunluğu ise Çiller hakkında . Gazetenin olumsuz manşetlerinde ise en fazla İLK SAN ve İSKİ skandalı yer alıyor. Ocak ayı içerisinde hükümet ile ilgili olarak 1 olumsuz 1 de olumlu manşet var. Şubat ayı içerisinde 7 olumsuz, 2 olumlu manşet var. Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın gezilerine katılmaması, protesto etmesi, gazete tarafından olumsuz manşetlerle değerlendirildi. Mart ayında Özal ve Demirel kavgası daha çok manşette yer aldı. Hükümet ile ilgili olarak ise 3 olumsuz, 1 olumlu manşet yer aldı. Nisan ayında 13 olumsuz manşet yer aldı, olumlu yok. Mayıs ayında 11 olumsuz, olumlu yok, Haziran ayında 3 olumsuz , 1 olumlu manşet yer aldı. Temmuz ayında 10 olumsuz, 7 gün ise olumlu manşet var. Ağustos ayında 11 olumsuz, 6 olumlu manşet, Eylül ayında 6 olumsuz, 4 olumlu manşet, Ekim ayında 7 olumsuz 7 olumlu manşet, Kasım ayında 9 olumlu, 3 olumsuz manşet yer alırken, Aralık ayında ise 5 olumlu, 1 olumsuz manşete yer verildi.

Sabah Gazetesi'nin 1994 yılı manşetlerinin değerlendirilmesi şöyle: (105)

SABAH GAZETESİ 1994 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	4	21	6
ŞUBAT	3	21	4
MART	4	26	1
NİSAN	11	15	5
MAYIS	8	18	5
HAZİRAN	3	23	4
TEMMUZ	6	17	8
AĞUSTOS	3	24	4
EYLÜL	1	27	2
EKİM	1	22	8
KASIM	4	22	4
ARALIK	3	25	3

Sabah Gazetesi'nin 1994 yılı içerisinde Tansu Çiller'in Başbakanlığı'na olumlu mesaj içeren manşetler attığı görüldü. DYP -SHP koalisyon hükümetine desteği Tansu Çiller yüzünden verdiği görüldü. Zaten olumsuz manşetlerde Murat Karayağın ve SHP'li bakanların karıştıkları yolsuzluklar ve beyanatları yereldi. Tansu Çiller ile ilgili olarak ABD 'nin olumlu tutumu, PKK'ya yönelik hareketlerde beyanatları olumlu manşetler olarak yereldi. Fakat son yıllarda gündeme gelen batık bankalarla ilgili olarak ise Tansu Çiller'in bürokratları ile ilgili olumsuz manşetlere yer verildi. Sabah Gazetesi'nde yine bu yıl içerisinde Temmuz ve Ağustos ayında basında kavga ile ilgili manşetlere de ağırlık verilmesi dikkat çekti. Cıvagate skandalı ile ilgili manşetler ise özellikle Eylül ayında hemen hemen her gün manşette yereldi.

Ocak ayında 6 olumsuz, 4 olumlu manşet, Şubat ayında 4 olumsuz, 3 olumlu manşet, Nisan ayında 5 olumsuz 11 olumlu manşete yer verildi. Mayıs ayında 5 olumsuz, 8 olumlu, Haziran ayında 3 olumlu, 4 olumsuz, Ağustos ayında 3 olumsuz 3 olumlu manşete yer verildi. Yine Eylül ayında 2 olumsuz 1 olumlu, Ekim ayında 4 olumsuz 1 olumlu, Kasım ayında 4 olumlu, 4 olumsuz ve Aralık ayında ise 3 olumlu, 3 olumsuz manşete yer verildiği görüldü.

1995 yılı her gün atılan manşetler ise şöyle değerlendirilebilir: (106)

SABAH GAZETESİ 1995 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	5	25	1
ŞUBAT	4	23	1
MART	8	18	5
NİSAN	3	27	-
MAYIS	1	29	1
HAZİRAN	3	24	3
TEMMUZ	6	24	1
AĞUSTOS	2	29	-
EYLÜL	1	18	11
EKİM	15	15	1
KASIM	3	24	3
ARALIK	8	23	-

Sabah Gazetesi'nin 1995 yılı içerisinde ve DYP-CHP koalisyon hükümetlerine yine destek verdiği manşetlerinden anlaşıldı. Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde gerçekleştirdiği faaliyetleri çoğu gün manşete taşıdı. Özellikle ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile mücadelelerinde Tansu Çiller'e tam destek verdi. Dışbank'ın Doğan Grubu'na verilmesini Sabah Grubu eleştirdi. Devlet tarafından kuruluşlara verilen krediler de manşetlere taşındı.

Ocak ayı içerisinde hükümet ile ilgili olarak atılan manşetlerde 5 gün olumlu, 1 gün olumsuz yorum yapıldı. Anayol için halkın nabzı da yoklandı. Şubat ayında 3 gün olumlu 1 gün olumsuz manşet atıldı. Bu ay içerisinde SHP yerini CHP'ye bırakınca yeni bir hükümet ortaklığı ortaya çıktı. Mart ayında Gümrük Birliği'nin imzasının yaklaşması ile ilgili manşetler atılmasına sebep oldu. PKK'ya yönelik büyük hareket ile ilgili Başbakan Çiller'in sözleri yeraldı. Mart ayında 8 olumlu, 5 olumsuz manşet yeraldı. Nisan ayında 3 olumlu manşet yeralırken, olumsuz manşete yer verilmedi. Mayıs ayında CHP-DYP arasında zaman zaman yaşanan kriz sebebiyle 1 olumlu, 1 olumsuz manşet yeraldı. Necdet Menzir'in emniyet müdürlüğü sırasında istifa ettirilmesi için SHP'nin yaptığı baskı hükümeti karıştırdı. Çiller'in Paris gezisi manşette yeraldı. Haziran ayında 3 olumsuz, 3 olumlu manşet yeraldı. Temmuz ayında Gümrük Birliği ile ilgili batı ülkelerinin destekleri ve Anayasa'daki değişiklikler sebebiyle koalisona olumlu manşetler atıldı. 9 olumlu, 1 olumsuz manşet yeraldı. Ağustos ayında 2 olumlu manşet yeralırken, olumsuz manşet yok. Eylül ayında bazı bakanların yolsuzlukları ve SHP'deki kurultay hazırlıkları sebebiyle 11 olumsuz manşet, 1 olumlu manşet yeraldı. Ekim ayında Deniz Baykal kongrede liderliği ele geçirdi. 15 olumlu manşet, 1 olumsuz manşet yeraldı. Kasım ayında seçim sisteminin hazırlanması sebebiyle kavgalar yeraldı. Hükümet hakkında manşette 3 olumlu, 3 olumsuz manşet yeraldı. Aralık ayında ise özellikle Tansu Çiller'e büyük destek verici olumlu manşetler yeraldı. 8 gün olumlu manşet yeralırken, olumsuz manşet yok.

c. Hürriyet Gazetesi

Gazetenin parlamento muhabirleri siyasi gelişmeleri gazetelerine aktarmaktadırlar. Muharrem Sarıkaya, Turan Yılmaz, Sezai Şengün gibi politika muhabirlerinin yanı sıra Sedat Ergin, Ertuğrul Özkök, İsmet Solak, Tufan Türenç, Emin Çölaşan ve Oktay Ekşi politikayı Hürriyet Gazetesi'nde değerlendiren muhabir ve köşe yazarları arasında. Hürriyet Gazetesi Aydın Doğan tarafından Erol Simavi'den satın alındıktan sonra kadrosunu korudu. Yine Ertuğrul Özkök gazetenin Genel Yayın Yönetmeni. Oktay Ekşi ise başyazar olarak görevini sürdürüyor. Hürriyet Gazetesi'nin 1991 yılı manşet değerlendirmesi şöyle (107):

*) Hürriyet Gazetesi, İstanbul, 1991 yılı arşivi

HÜRRİYET GAZETESİ 1991 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ
(SİYASİ İKTİDAR AÇISINDAN)

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	1	23	7
ŞUBAT	-	17	11
MART	5	15	11
NİSAN	2	20	8
MAYIS	-	18	13
HAZİRAN	1	17	12
TEMMUZ	2	25	4
AĞUSTOS	6	18	7
EYLÜL	3	24	3
EKİM	2	26	3
KASIM	7	21	2
ARALIK	7	19	5

Hürriyet Gazetesi 1991 yılı içerisinde Mesut Yılmaz'ın Genel Başkan seçildiği aya kadar, hükümeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın icraatlarıyla değerlendirdi. Bunun sebebi de Başbakan Yıldırım Akbulut'un, Özal'ın sözünden dışarı çıkmaması ve onun dediğini yerine getirmesiydi. Başbakan Akbulut'un manşete çıktığı günlerde ise hatalarının ve komik olarak değerlendirilen sözlerinin yer aldığı görüldü. Bu yıl içerisinde işçi grevleri, sık sık yapılan zamlar, terör olayları ANAP hükümeti aleyhine manşetlerin atılmasında etkili oldu. Özal'ın Çankaya'da Kürt liderlerle görüşmesi de manşete olumsuz yansdı. ANAP kongresi öncesi Turgut Özal'ın ailece Mesut Yılmaz'ı desteklemesi de Başbakan Yıldırım Akbulut tarafından eleştirildi. Bu da sık sık manşetlere yansdı. Haziran ayında Mesut Yılmaz'ın başbakanlık koltuğuna oturmasından sonra olumlu manşet atılan gün sayısında artış olduğu görüldü. Yine Kasım ayından itibaren Başbakan olun Süleyman Demirel'in de demokratik kararları ve sözleri olumlu manşetler olarak göze çarptı. Fakat Turgut Özal ile ilgili daha önce verdiği sözleri unutmaması bazı günler olumsuz olarak manşetlere yansdı. Bu yıl gazetenin manşetinde en fazla gün Irak-ABD savaşı ile ilgili gelişmeler yer aldı. Tabii, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın sözleri... Ocak ayı içerisinde hükümet ile ilgili olarak 7 gün olumsuz manşet, 1 gün ise olumlu manşet atıldı. Şubat ayı içerisinde 11 gün olumsuz manşet yer alırken, olumlu manşet yer almadı. Mart ayında 11 olumsuz manşet, 5 olumlu manşet yer aldı. Nisan ayında 8 olumsuz, 2 olumlu, Mayıs ayında terör hareketlerinin artması sebebiyle 13 olumsuz manşet yer aldı. Olumlu manşet yok. Haziran ayında 12 olumsuz 1 olumlu, Temmuz ayında 2 olumlu, 4 olumsuz manşet, Ağustos ayında 6 olumsuz, 7 olumlu manşet, Eylül ayında 3 olumlu , 3 olumsuz manşet yer aldı. Genel seçim yapılan Ekim ayında 4 olumsuz, 2 olumlu, Kasım ayında ise 7 olumlu, 2 olumsuz manşet yer aldı. Süleyman Demirel'in hükümeti SHP ile kurduğu Aralık ayında ise 8 olumlu, 5 olumsuz manşet Hürriyet Gazetesi'nde yer aldı. Hürriyet Gazetesi'nin Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu koalisyon hükümeti ile ilgili olarak 1992 yılında attığı manşetlerin değerlendirmesi ise şöyle :

1

2

HÜRRİYET GAZETESİ 1992 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	3	21	7
ŞUBAT	3	16	9
MART	5	21	5
NİSAN	6	22	2
MAYIS	3	26	2
HAZİRAN	8	16	6
TEMMUZ	6	18	7
AĞUSTOS	-	23	8
EYLÜL	4	22	4
EKİM	2	25	4
KASIM	2	24	4
ARALIK	3	27	1

Hürriyet Gazetesi'nin 1992 yılı içerisinde attığı manşetlere baktığımızda DYP-SHP koalisyonuna oldukça sıcak baktığı görülüyor. ANAP döneminin yolsuzluk iddialarını ve mahkeme safhalarını manşete taşıyan Hürriyet Gazetesi, hükümet ile ilgili olarak yine yolsuzluk dosyaları ve terör hareketlerini olumsuz manşetler olarak attı. Koalisyon hükümetinde en olumlu manşetelere Devlet Bakanı Tansu Çiller'in verdiği mesajlar atıldı.

Ocak ayında koalisyonun diğer ortağı SHP'nin yolsuzluk iddiaları, işçi eylemleri sebebiyle olumsuz manşetler 7 gün yeraldı. Olumlu manşetler ise 3 gün. Şubat ayında yine Devlet Bakanı Güler İleri'nin yolsuzluğa adının karışması olumsuz manşet olarak yeraldı. ABD Başkanı Bush ve Başbakan Demirel'in aralarındaki diyalog olumlu olarak manşete yansıdı. Şubat ayında 9 gün olumsuz, 3 gün olumlu manşet yeraldı. Mart ayında yine terör hareketlerinin artması, sağlık problemleri sebebiyle olumsuz manşetler 3 gün yeralırken, Başbakan Demirel'in uygulamaları ve beyanatları olumlu olarak 5 gün manşete taşındı. Nisan ayında teröre indirilen darbeler manşette sık sık yeraldı. Hükümete olumlu manşetler olarak yansıdı. 6 gün olumlu manşet, 2 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Mayıs ayında rüşvet iddiaları hükümeti sarstı, bakan Çiller'in açıklamaları olumlu değerlendirildi. 3 gün olumlu, 2 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Haziran ayında Almanya ve Yunanistan ile sıcak diyaloglar manşete taşındı. Fakat Cumhurbaşkanı Demirel'in yakınlarının yolsuzlukları da olumsuz olarak manşete yansıdı. Bu ay, 9 gün olumlu, 6 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Temmuz ayında çeşitli kamu kuruluşlarındaki yolsuzluklar, suikastlar olumsuz manşet olarak yeraldı. Devlet Bakanı Tansu Çiller'in beyanatları olumlu manşet olarak yansıdı. Bu ay ise 6 olumlu, 7 olumsuz manşet yeraldı. Ağustos ayında artan terör hareketleri ve hükümetin tedbir almaması manşete taşındı. Yine Devlet Bakanı Cavit Çağlar'ın kredi yolsuzluğu olumsuz manşet olarak yansıdı. Bu ay ise 8 gün olumsuz manşet, yeralırken olumlu manşet yok. Eylül ayında Kuzey Irak'a büyük hareket yapıldı. Hükümet ile ilgili 4 gün olumlu, 4 gün olumsuz manşet yeraldı. Kasım ayında terör örgütlerinin Doğu'daki eylemleri ve yapılan kamuoyu araştırmaları olumsuz manşetler olarak yeraldı. 4 gün olumsuz, 2 gün ise olumlu manşet yeraldı. Aralık ayında ise 3 gün olumlu, 1 gün ise olumsuz manşet atıldı. Bu ay içerisinde işadama Vehbi Koç, hükümeti ağır şekilde eleştirdi.

Hürriyet 1993 yılı manşet değerlendirmesi ise şöyle: (109) Hürriyet Gazetesi 1993 yılı arşivi

3

HÜRRİYET GAZETESİ 1993 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	5	21	5
ŞUBAT	2	18	8
MART	5	18	8
NİSAN	1	19	8
MAYIS	4	22	5
HAZİRAN	7	22	1
TEMMUZ	5	16	10
AĞUSTOS	8	19	4
EYLÜL	7	16	7
EKİM	5	19	7
KASIM	7	20	3
ARALIK	2	19	10

Hürriyet Gazetesi'nde ilk dönemlerde hükümete yönelik olumlu manşetler daha çok gün görülüyordu. Özellikle Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanlığı'na ve Tansu Çiller'in başbakanlığa geldiği ilk aylarda hükümete yönelik manşetlerde olumlu hava vardı. Fakat iş dünyası ile hükümet arasında kavga başlayınca ve terör olaylarında da artış olunca olumsuz manşetler daha sık görülmeye başladı. DYP içerisindeki kavgalar, SHP içerisindeki tartışmalar ve yine iki koalisyon ortağı arasındaki demokratikleşme ve özelleştirme, terörle mücadele, adli sistemin düzenlenmesi konularındaki sık sık gündeme gelen tartışmalar olumsuz olarak manşete yansdı.

Ocak ayında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Başbakan Tansu Çiller'in tartışmaları olumsuz olarak manşete yansırken, faili meçhul cinayetlere adı karışan bazı sanıkların yakalanması ise olumlu olarak yansdı. Bu ay içerisinde 5 olumlu manşet, 5 ise olumsuz manşet yereldi. Şubat ayı içerisinde cezaevlerindeki firarlar, İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzir'in terörle mücadele ile ilgili olarak SHP'yi hedef alıcı konuşmaları krize sebep oldu. Yine Şırnak Valisi Mustafa Malay'ın SHP'li bakanları Güneydoğu'da devletin parasıyla PKK'nın ihale aldığını açıklaması ve bakan Onur Kumbaracıbaşı'nı kayıtsız kalmakla suçlaması da koalisyonu sarsarken, koalisyon hükümetine yönelik olarak manşete olumsuz yansdı. Yine bu ay içerisinde 8 olumsuz manşet, 5 olumlu manşet yereldi. Nisan ayında özel radyoların yasaklanması, İKSAN yolsuzluğu hükümeti olumsuz etkiledi. Bu ay 8 gün olumsuz manşet, 1 gün ise olumlu manşet yereldi. Haziran ayında 7 gün olumlu manşet, 1 gün ise olumsuz manşet yereldi. Temmuz ayında Sivas'ta çıkan olaylarda çok sayıda insanın ölmesi koalisyonu sarstı. Bu Hürriyet Gazetesi'nin manşetine de günlerce olumsuz yansdı. Yine memur zamlarının az yapılması da olumsuz olarak manşete çıktı. Bu ay ise 10 gün olumsuz, 5 gün ise olumlu manşet yereldi. Ağustos ayında SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün istifa etmek istediği söylentisi koalisyonu etkiledi. Bu ay yolsuzluk haberleri ile birlikte Tansu Çiller'in olumlu mesajları yereldi. Bu ay 8 olumlu, 4 olumsuz manşet yereldi. Eylül ayında Murat Karayalçın SHP Genel Başkanlığı'na seçildi. Hükümet ile ilgili olarak 7 gün olumlu manşet, 7 gün ise olumsuz manşet yereldi. Ekim ayında Hürriyet Gazetesi ile Star televizyon kanalı sahibi Uzan ailesi arasında kavga sık sık manşete taşındı. Bu ay 7 gün olumsuz, 5 gün ise olumlu manşet yereldi. Kasım ayında işadamlarının hükümet ile ilgili eleştirileri yereldi. Terör ile ilgili olarak Başbakan Tansu Çiller'in beyanatları manşete taşındı. 7 gün olumlu, 3 gün

olumsuz manşet yeraldı. Aralık ayına baktığımızda ise Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Başbakan Tansu Çiller'in birbirleri haklarında söylediği sözler yeraldı. Yine işadamlarının hükümeti eleştirileri vardı. Bu ay içerisinde ise 2 gün olumlu, 10 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Hürriyet Gazetesi'nin 1994 yılı içerisinde her gün attığı manşetleri değerlendirdiğimizde ise şu tablolar ortaya çıkıyor: (110) 4

HÜRRİYET GAZETESİ 1994 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	2	19	10
ŞUBAT	3	18	7
MART	8	17	6
NİSAN	9	16	5
MAYIS	9	16	6
HAZİRAN	2	25	3
TEMMUZ	9	14	8
AĞUSTOS	4	20	7
EYLÜL	-	28	2
EKİM	-	27	4
KASIM	3	23	4
ARALIK	3	24	4

Hürriyet'in 1994 yılında Tansu Çiller'in Başbakanlığı'ndaki koalisyona bakışı değişiklik gösterdi. Zaman zaman ağır eleştiri yüklü manşetlere yer veren gazete, Çiller'in olumlu icraatlarını ise manşete taşıdı. Olumsuz manşetlerde SHP kanadındaki iç kavgalar, kongre sürtüşmeleri yerilirken, DYP kanadında ise Süleyman Demirel'e yakın milletvekillerinin beyanatlari yeraldı. Ocak'ta uluslararası kuruluşlarının ülke ekonomisi için değerdendirmeleri olumsuz manşetler olarak atıldı. İş dünyasının muhtıra nitelikli beyanatlari manşette yeraldı. Memur ve işçi grevleri de olumsuz manşetler olarak yeraldı. Bu ay içerisinde 2 gün olumsuz manşet, 10 gün ise olumlu manşet yeraldı. Olumlu manşetlerde terörün yokedilmesine yönelik operasyonlarda Başbakan Tansu Çiller'in beyanatlari etkili oldu. Şubat ve Mart aylarında ise DEP milletvekillerinin tutuklanmaları, enflasyonun tırmanışı, teröristlerin yakalanmaları manşette yerilirken, 3 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Mart ayında 8 gün olumlu, 6 gün olumsuz manşet atıldı. Nato'nun Sırlari vurmasında hükümetin başarısı dikkat çekti. Bu ay içerisinde 9 gün olumlu, 5 gün olumsuz manşet, PKK teröristlerine yönelik kararlı hareketlerin gerçekteştiği Mayıs ayında 9 gün olumlu, 6 gün olumsuz manşet yeraldı. Bu ay Anayol için arayışlar da manşete taşındı. Çetin Emeç ve Turan Dursun'un zanlılarının yakalanması ve Ankara Emniyet Müdürü Orhan Taşanlar'ın görevinden alınması koalisyonu zora soktu. Haziran ayında 3 gün olumsuz, 2 gün olumlu manşet yeraldı. SHP'de liderlik kavgası, Çiller'in malvarlığı soruşturma tartışması, mafyaya darbe gibi manşetlerin yeraldığı Temmuz ayında ise 8 olumsuz, 7 olumlu manşet gazetede yeraldı. Ağustos ayında hükümet ABD'nin şartlı yardımını reddetti. Habur sınır kapısı açıldı. ÖSYM'nin sınavında kopya skandalı yaşandı. Bu ay 7 gün olumsuz manşet, 4 gün ise olumlu manşet atıldı. Eylül ayında Civan skandalı başladı, Tanju hapse girdi, RP'nin Bosna için topladığı paraların esrarı gibi manşetler atıldı. Hiç olumlu manşet atılmazken, 2 de olumsuz manşete yerverildi. Ekim'de koalisyonda KİT'leri özelleştirme kavgası yaşandı. 5 olumsuz manşet yeraldı. Kasım ayında seçim atmosferine girildi. Dışişleri Bakanı Mümtaz Soysal istifa etti. 1 olumlu manşet, 5 olumsuz manşet yerilirken, Aralık ayında ise DEP milletvekilleri hapse girdi. Özelleştirme yasası tartışıldı. Bu ay içerisinde ise 4 gün olumsuz manşet atıldı, 3 gün ise olumlu manşet atıldı.

Hürriyet Gazetesi'nin 1995 yılı içerisinde her gün attığı manşetlerin değerdendirmesi ise şöyle : (111) «

5

HÜRRİYET GAZETESİ 1995 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	1	20	10
ŞUBAT	4	15	9
MART	9	18	4
NİSAN	-	24	6
MAYIS	-	25	6
HAZİRAN	1	14	15
TEMMUZ	6	20	5
AĞUSTOS	2	23	6
EYLÜL	1	26	3
EKİM	2	22	7
KASIM	1	26	3
ARALIK	2	27	2

Hürriyet Gazetesi 1995 yılında Başbakan Tansu Çiller yönetimindeki koalisyon hükümetine, yönelik eleştiri mahiyetindeki manşetlerine daha fazla gün yer verdi. Aydın Doğan tarafından Sedat Simavi'den satın alınan gazetede özellikle iş dünyasının olumsuz eleştirileri manşete taşındı. DYP-CHP koalisyon hükümetinin özelleştirme, polis ile ilişkiler konusunda birbirleri ile tartışmalarına gazete büyük önem verdi. Necdet Menzir'in görevden alınması için CHP kanadı tarafından yapılan baskılar da gazetede yeraldı. Kuşkusuz bu yıl içerisinde koalisyon hükümetine olumlu manşetlerin yansımada Gümrük Birliği sürecinde meydana gelen gelişmeler etkili oldu.

Ocak ayında CHP-SHP birleşmesi sürecinde liderlik kavgası ön planda yeraldı. Hükümet olumsuz etkilendi. Bu ay içerisinde Hürriyet Gazetesi'nde koalisyon hükümetine yönelik 10 gün olumsuz manşet, 1 gün ise olumlu manşet yeraldı. Şubat ayında Hazar petrolünün ülkemiz topraklarından geçmesi için gerçekleştirilen çabalar yeraldı. SHP'li milletvekillerinin ihale yolsuzluğu, TÜSİAD'ın hükümeti eleştirmesi, İstanbul Milli Eğitim Müdürü'nün yolsuzluklara karışması olumsuz manşetler olarak yeraldı. Bu ay içerisinde 9 gün olumlu, 4 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Mart ayında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in hükümeti eleştirmesi, iki parti arasında özelleştirme konusunda ki, tartışmalar yeraldı. Bu ay içerisinde 9 gün olumlu, 4 gün olumsuz manşet yeraldı. Nisan ayında 6 gün olumsuz manşet yeralırken, olumlu manşete yer verilmedi. Mayıs ayında TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un Başbakan Tansu Çiller'e yönelik ağır eleştirileri yeraldı. Ulaştırma Bakanı Mehmet Köstepen'in de istifa etmesi olumsuz manşet olarak yeraldı. Mayıs ayında ise 6 gün olumsuz manşet yeraldı, olumlu manşete yer verilmedi. Haziran ayında koalisyon hükümetinin 3 ilçeye il sözü vermesi eleştirildi. Çalışma Bakanı Ziya Halis'in yolsuzluklarda isminin geçmesi de hükümet hakkında eleştirilere sebep oldu. Bu ay 14 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet yeraldı. Temmuz ayında DYP-SHP milletvekillerinin kendi yakınlarını KİT'lere yerleştirmesi olumsuz manşet olarak yeraldı. Fakat Standart and Poors kuruluşunun ekonomiye olumlu puan vermesi hükümet hakkında eleştirileri azalttı. Bu ay 5 gün olumsuz manşet, 6 gün ise olumlu manşet yeraldı. Ağustos ayında 6 gün olumsuz manşet, 2 gün ise olumlu manşet yeraldı. Eylül ayında terör hareketleri ve İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzir'in CHP kanadı tarafından eleştirilmesi olumsuz manşet olarak yeraldı. Bu ay 3 gün olumsuz manşet, 1 gün ise olumlu manşet yeraldı. Ekim ayında ise Medya dünyasında kavgalar manşete taşındı. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın Sabah Gazetesi hakkındaki sözleri manşette yeraldı. Hükümet ile ilgili olarak 7 gün olumsuz, 2 gün ise olumlu manşet yeraldı. Kasım

ayında da hükümet krizi yaşandı. 3 gün olumsuz 1 gün ise olumlu manşet yeraldı. Gümrük Birliği'nin bu ay içerisinde imzalanması olumlu manşet olarak yeraldı. Aralık ayında işçi ve memur eylemleri, genel seçimler ve Refah Partisi'nin birinci parti olarak çıkması manşetlerde yeraldı. Hükümetle ilgili olarak 2 gün olumlu, 2 gün ise olumsuz manşet yeraldı.

d. Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi TBMM kulisini yılların gazetecisi Cüneyt Arcayürek, Hikmet Çetinkaya ile yorumlayıp okuyucusuna aktarıyor. Gazete kadrosunda ayrıca siyasi haberleri takip eden Doğan Akın ve Ayşe Sayın'ı da bulunduruyor. Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerinin yanısıra Demokrat Parti iktidarını gören gazete, hükümetlerin, sendika ile ilişkilerine manşetlerinde sık sık yer vermeyi ilke haline getirmiş durumda. Özellikle işçi hareketleri ve hükümet kurmaylarının tutumları yorum ağırlıklı olarak gazetede yeralmakta.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 1991 yılında hükümete yönelik attığı manşetlerin değerlendirmesi şöyle: (112)

CUMHURİYET GAZETESİ 1991 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	2	19	10
ŞUBAT	1	20	7
MART	3	11	17
NİSAN	3	16	11
MAYIS	2	9	20
HAZİRAN	3	8	19
TEMMUZ	8	11	12
AĞUSTOS	4	25	2
EYLÜL	-	23	7
EKİM	-	22	9
KASIM	12	17	1
ARALIK	11	14	6

Cumhuriyet Gazetesi'nde 1991 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'la ilgili manşetleri sık sık yeraldı. ANAP hükümeti döneminde işçi eylemleri, düşük zamlar, ekonomik sıkıntı, terör ve önemli görevlerde bulunmuş emekli subaylar ile polislere ve Güneydoğu'da bazı gazetecilere yönelik suikastler yeraldı. ANAP'ta genel başkan olma yarışı ve çekişme manşete taşındı. Semra Özal'ın parti içerisinde önemli çıkışları, İstanbul İl Başkanı olması ve kongredeki gerginlikler manşette yeraldı. Mesut Yılmaz'ın Genel Başkan ve Başbakan olmasından sonra ise eski Başbakan Yıldırım Akbulut'un Turgut Özal'ı eleştiren sözleri vardı. Ekim ayında yapılan genel seçimden sonra kurulan DYP-SHP koalisyonuna Cumhuriyet'in olumlu manşetler attığı ve görüldü. Ocak'ta işçi eylemleri, enflasyon ve suikastler manşete taşındı. ABD, Irak savaşı gazetede günü gününe manşetten verildi. Bu ay içerisinde 10 gün olumlu, 2 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Şubat ayında yapılan zamlar, iş dünyasının ağır eleştirileri ve Semra Özal'ın aktif siyasete atılması manşette yeraldı. İşçi grevinin bitmesi de gazetenin manşetinden duyuruldu. Bu ay içerisinde 7 gün olumsuz, 1 gün olumlu manşet yeraldı. Mart ayında yatırımlardaki aksaklıklar, Özal ailesinin hükümete müdahaleleri ve hükümet içerisinde sıkıntılar manşete taşındı. 17 gün olumsuz, 3 gün ise olumlu manşet vardı. Nisan ayında THY grevi, Semra Özal'ın il başkanı olması ve genel af ilan edilmesi önemli manşetler olarak yeraldı. 10 gün olumsuz, 2 gün de olumlu manşet yeraldı. Mayıs ayında ülke genelinde yaşanan ekonomik kriz, ANAP içerisinde bölünmeler, fabrikalardan işçi çıkartılması ve yapılan ankette ANAP'ın 4. parti olarak çıkması manşette yeraldı. Bu ay içerisinde 20 gün olumsuz, 2 gün olumlu manşet yeraldı. Haziran ayında ise işçi grevleri oldu ve Mesut Yılmaz genel başkan seçildi. 3 gün olumlu, 19 gün se olumsuz manşet yeraldı. Temmuz ayında Lale Aytaman'ın ilk kadın vali olarak atanması, enflasyon, terör olayları ve işçi ile anlaşma manşetlerdeydi. 8 gün olumlu, 12 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Ağustos ayında PKK'ya darbe ve seçim hazırlıkları vardı. 2 gün olumsuz, 4 gün olumlu manşet gazetede yeraldı. Eylül ayında ise Maliye Bakanı Adnan Kahveci'nin marketlerde kullanılmak üzere kendi yaptığı makinenin kullanılması için emir vermesi ve patentini üzerine alması ile ilgili skandal haber, hayat pahalılığı ve artan işsizlik manşete taşındı. 7 gün olumsuz manşet yeralırken, olumlu manşet yoktu. Ekim ayında emekli subaylara suikastler, terör hareketleri ve genel seçim manşette yeraldı. Hükümete yönelik 9 gün olumsuz manşet, yeraldı. Olumlu manşet yeralmadı. Kasım ayında ise DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in hükümeti kurma çalışmaları vardı. 2 gün olumsuz, 3 gün ise olumlu manşet yeraldı. Aralık'ta kurulan DYP -SHP hükümetine ve üniversitelere yönelik siyasi yasakların kaldırılması, bazı

kitapların okutulması yasağının kalkması, yargıda reform çalışmaları, üstüste yapılan zamlar ve DYP milletvekilleri Hüsamettin Cindoruk ile bakan Ömer Barutçu arasında büyük tartışmalar manşetlerde yeraldı. 11 gün olumlu manşet, 6 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Cumhuriyet Gazetesi'nin 1992 yılı içerisinde birinci sahifeden attığı manşetlerin değerlendirmesi ise şöyle : (1113)

m:

en

u

ç

ç

m:

en

u

ç

ç

CUMHURİYET GAZETESİ 1992 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	6	21	4
ŞUBAT	5	14	9
MART	1	23	7
NİSAN	18	10	2
MAYIS	1	25	5
HAZİRAN	4	19	7
TEMMUZ	3	23	5
AĞUSTOS	6	17	8
EYLÜL	2	22	6
EKİM	6	18	7
KASIM	5	21	4
ARALIK	-	24	7

Cumhuriyet Gazetesi 1992 yılı başlarında Başbakan Demirel ile Cumhurbaşkanı Özal'ın 12 Eylül ihtilali sonrasında devam eden çekişmelerini diğer gazeteler gibi manşetten verdi. Koalisyonun görevde olduğu bu yıl içerisinde olumsuz eleştiri en fazla enflasyon, işçi grevleri, eğitim problemleri ve terör örgütlerinin şehirlerdeki kanlı eylemlerle ilgili yapıldı. Ocak'ta artan enflasyon ve SHP'deki kurultay ile Özal- Demirel kavgası manşete taşındı. Hükümetle ilgili 6 gün olumlu, 4 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Şubat'ta terör örgütlerinin düzenlediği kanlı eylemler, Devlet Bakanı Güler İleri'nin oğlunu devlet parası ile okutması gibi gelişmeler manşette yeraldı. 9 gün olumsuz manşet 5 gün ise olumlu manşet atıldı. Hükümetin uyumlu çalışması olumlu manşetler atılmasına sebep oldu. Mart'ta ise nevrüz bayramında yaşanan kanlı olaylar, artan terör ve Demirel-Özal kavgası manşeti işgal etti. Bu ay da ise 7 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet atıldı. Nisan'da HEP'in SHP'den kopması, eğitim, işsizlik, enflasyon, iş güvencesi ve yargı reforma konusunda hükümetin icraatları manşete taşındı. 15 gün olumlu manşet, 2 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Grev dalgasının yayıldığı, SSK hastanelerindeki başıbozuklukların ve Bağ-Kur'un problemlerinin manşete taşındığı Haziran'da 4 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet atıldı. Temmuz'da memura yapılan zam düşük tutuldu, hükümetin görevde bulunduğu 250 gün içerisinde bekleyen problemler manşete yansıdı. Yargı reformu çalışmalarının da yer aldığı bu ay içerisinde 3 olumlu, 5 olumsuz manşet atıldı. Ağustos ayında ise TEK'in yerini alan AKTAŞ elektiriğin halkı soyduğu manşetten verildi. Yine artan terör eylemleri, Şırnak'ta kanlı çatışmalar manşete taşındı. Bu ay 8 olumsuz, 6 da olumlu manşet atıldı. Eylül ayında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Cudi dağında operasyonu, CHP'de gerçekleşen kongreden Deniz Baykal'ın başkan olarak çıkmasının yankıları manşete taşındı. 6 gün olumlu, 2 gün ise olumsuz manşet atıldı. Ekim ayında ise darbe söylentileri, PKK'nın katliamları, Kuzey Irak'taki operasyon ve eğitim alanında çalışmalar manşetten verildi. Fabrikalardan işçi atılmasını da manşete taşıyan gazete hükümetle ilgili olarak 6 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet attı. Kasım ayında yine artan terör eylemleri, koalisyonda bunalımlar, memura sendika hakkının tanınması , yargı reformu çalışmaları manşete taşındı. 5 gün olumlu, 4 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Bu yılın son ayında ise hükümetin başarısız olduğu, ekonomik hedefleri tutturamadığı, faili meçhul cinayetlerin devam ettiği manşetten verildi. Aralık ayında hiç bir gün olumlu manşet yeralmazken, 7 gün olumsuz manşet atıldı. Cumhuriyet

gazetesi'nin 1993 yılı içerisinde attığı manşetlerin mevcut hükümetler açısından
değerlendirmesi ise şöyle : (114)²

3

CUMHURİYET GAZETESİ 1993 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	2	24	5
ŞUBAT	4	16	8
MART	8	16	7
NİSAN	4	19	7
MAYIS	2	22	7
HAZİRAN	2	21	7
TEMMUZ	4	9	18
AĞUSTOS	1	20	10
EYLÜL	6	16	8
EKİM	3	16	12
KASIM	3	16	11
ARALIK	4	20	7

1993'te Nisan'a kadar Demirel'in Başbakan olduğu koalisyonu diğer yıllarda olduğu gibi, işçi, memur ücretlerinin belirlenmesi ve eylemler konusunda olumsuz manşetler atıldı. Yılın başında özel radyoların kapatılması olumsuz değerlendirildi. Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasından sonra Başbakan olan Tansu Çiller'in, KİT'lerin kapatma kararını eleştiren gazete, terörü ve suikast sonucu öldürülen Uğur Mumcu dosyasında ilerlemenin olmamasını da manşete taşıdı. Lira'nın değerinin düşmesi, ekonomik sıkıntının artması, işsizlik yine gazetede manşette yer buldu. Ocak ayında işverenin hükümeti eleştirmesi, Irak savaşı, terör ve Uğur Mumcu dosyası manşete taşındı. DYP-SHP koalisyonu ile ilgili olarak 2 gün olumlu, 5 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Şubat'ta solda birlik çabası, iki eski ANAP'lı bakanın yolsuzluktan yargılanmak üzere Yüce Divan'a gönderilmesi, ve özel radyoların kapatılması yeraldı. 4 gün olumlu, 9 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Mart ayında Özal-Demirel kavgası, polisin infaz yaptığı iddiası, manşete taşındı. Bu ay da 8 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Nisan'da Cumhurbaşkanı Özal vefat etti. IMF'nin olumsuz görüşleri, genel af çağrısı, çöp patlaması manşetten verildi. 4 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet atıldı. Mayıs'ta ise PKK terörü, 1 Mayıs olayları DYP'de genel başkanlık yarışı manşetteydi. 7 gün olumlu, 2 gün ise olumsuz manşet vardı. Haziran'da Kıbrıs politikasında taviz verilmesi iddiaları, KİT'lerden işçi çıkartılması, AKTAŞ elektrik vargunu ve DYP'de Çiller'e yönelik isyan hareketleri manşetten verildi. Bu ay 2 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Temmuz'da ise Sivas'taki otel yangını , Erzincan'da terör ve memur eylemleri yeraldı. 4 gün olumlu, 18 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Ağustos'ta Merkez Bankası Başkanı Saraçoğlu, Başbakan Çiller'le anlaşamayıp istifa etti. PKK'ya operasyonlar manşetteydi. 1 gün olumlu, 9 gün ise olumsuz manşet vardı. Eylül'de özelleştirme için DYP ile SHP arasındaki görüş birliği, İSKİ ve İLKSAN yolsuzlukları manşetteydi. 6 gün olumlu , 7 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Ekim'de Başbakan Çiller'in Kıbrıs için ABD'ye taviz verdiği, sağlık memurlarının maaş eylemi manşetten verildi. 12 gün olumsuz, 7 gün ise olumlu manşet yeraldı. Kasım'da PKK'nın Lice'deki eylemi, enflasyon, işsizlik, ekonomik çöküntü, DYP'de bakanlık için kavgı, Türk Lirası'nın düşüşü manşetten verildi. 11 gün olumsuz, 3 gün ise olumlu manşet yeraldı. Aralık'ta koalisyonda laiklik konusunda anlaşmazlık, Hizbullah örgütüne darbe, Demirel ile Çiller'in kavgası manşetteydi. Bu ay içerisinde 7 gün olumsuz, 4 gün ise olumlu manşet yeraldı. 1994 yılı manşet değerlendirmesi ise şöyle: (115) ⁴

5) Cumhuriyet Gazetesi : İstanbul. 1994 yılı arşivi

CUMHURİYET GAZETESİ 1994 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	-	18	13
ŞUBAT	-	20	8
MART	4	18	9
NİSAN	1	17	12
MAYIS	4	22	5
HAZİRAN	1	11	18
TEMMUZ	2	17	12
AĞUSTOS	1	21	9
EYLÜL	1	21	8
EKİM	1	23	7
KASIM	2	13	15
ARALIK	2	21	8

Cumhuriyet Gazetesi'nde 1994 yılı içerisinde koalisyona yönelik eleştiri ağırlıklı manşet sayısı arttı. Artan işçi ve memur eylemleri, Başbakan Tansu Çiller ile eşi Özer Çiller'in vergi ödemedikleri ve şaibeli olarak elde ettikleri iddia edilen yurt içinde ve yurt dışındaki mal varlıkları, Gümrük Birliği sürecinde Avrupa ülkeleri ve ABD'nin Türkiye'ye yönelik tavrı, artan terör eylemleri, işsizlik, iç göç hareketleri, enflasyon ve yaşanan ekonomik kriz sık sık manşette yer aldı. Ayrıca DYP ve SHP partilerinde liderlik kavgaları ile SHP ve DYP'nin özelleştirme kavgası, sık sık manşetteydi. Ocak ayında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in hükümeti eleştirmesi, memura Ankara ve İstanbul'daki eylemleri sırasında atılan polis dayığı, uluslararası ekonomi araştırma kuruluşları tarafından dünya çapındaki kredi notumuzun düşürülmesi, yazar Uğur Mumcu'nun katillerinin uzun süre geçmesine rağmen yakalanamaması yine bazı günler manşette yer aldı. Hükümetin açıkladığı tüketim ürünlerine yapılan zamlar ve devalüasyon da olumsuz manşetler olarak atıldı. Gazetede 13 gün olumsuz manşet yer alırken, olumlu manşet yoktu. Şubat'ta hükümetin atadığı önemli bürokratların istifası, eleştiriler manşette yer aldı. Terör, manşette bazı günler yer aldı. Bu ay 8 olumsuz manşet yer aldı. Mart ayı içerisinde ise DEP'li milletvekillerinin gözaltına alınması, memur eylemi, dış kredi krizi bazı gün manşetteydi. Yerel seçimde koalisyonun iki partisi başarısız oldu. Bu ay 9 gün olumsuz, 4 gün olumlu manşet atıldı. Nisan ayında gerek DYP içerisinde gerekse, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in demeçlerinde yeni hükümet arayışları gazetede manşet olarak atıldı. Ayrıca özel bazı bankaların batması, dövizdelerinin feryatları ve hükümete yakın kişilerin daha önce aldıkları haberler sonucu döviz aldıkları ve fahiş karlar elde ettikleri iddiaları yer aldı. Konuyla ilgili olarak Merkez Bankası Başkanı Osman Ünsal, sık sık manşette yer aldı. Cumhuriyet Gazetesi'nde bu ay 12 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet atıldı. İşadamlarının hükümete eleştirisi, koalisyonda özelleştirme kavgasının manşette yer aldığı Mayıs'ta ise 4 gün olumlu, 5 gün ise olumsuz manşet atıldı. Haziran'da iflas eden SSK, artan işsizlik, devlet ve özel kuruluşlarından işçilerin çıkartılmaları, ve özelleştirme fiyaskosu ile Başbakan Çiller'in gizlediği iddia edilen serveti yine manşette yer aldı. Koalisyonda yer alan DYP ve SHP bakanları ve milletvekillerinin özelleştirme, demokratikleşme konularında görüş ayrılıkları da yer aldı. 18 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet atıldı. Temmuz'da Çiller'in mal varlığına soruşturma açılacağı, SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın ile Aydın Güven Gürkan'ın takışmaları manşette yer aldı. Bu ay 12 gün olumsuz, 2 gün olumlu manşet atıldı. Ağustos ayında gücü artan mafya, SHP'li Mümtaz Soysal'ın özelleştirmeye karşı çıkışı, Özer Çiller hakkında yolsuzluk iddiaları manşette yer aldı. Bu ay içerisinde 9 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet

yeraldı. Satışa sunulan hazine bonolarına ilgisizlik, PKK tarafından öldürülen öğretmenler, Özer Çiller'in hükümette artan etkinliğinin bazı günler manşetten verildiği Eylül ayında ise 8 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet atıldı. Ekim'de 1 gün olumlu, 7 gün ise olumsuz manşet yeraldı. Seçim hazırlığı, bütçenin iflası, hükümetin toprak reformu, terör , memur eylemi ve özelleştirmenin gündeme geldiği Kasım'da ise 5 gün olumsuz 2 gün ise olumlu manşet atıldı. Aralık ayında ise Başbakan Tansu Çiller'in eşi Özer Çiller'in hiçbir yetkisi olmadığı halde Türkiye'ye adına önemli yabancı diplomatlarla görüşmesi ve spekülasyonlar sık sık manşetteydi. Bu ay içerisinde ise 8 gün olumlu, 3 gün olumsuz manşet yeraldı.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 1995 yılı manşetlerinin değerlendirmesi ise şöyle:

(116)

5

CUMHURİYET GAZETESİ 1995 YILI MANŞET DEĞERLENDİRMESİ

AY	OLUMLU	İLGİLİ OLMAYAN	OLUMSUZ
OCAK	-	23	8
ŞUBAT	4	16	8
MART	3	17	11
NİSAN	-	21	9
MAYIS	2	17	12
HAZİRAN	-	18	12
TEMMUZ	4	21	6
AĞUSTOS	-	22	9
EYLÜL	-	20	10
EKİM	2	20	9
KASIM	1	24	5
ARALIK	2	27	2

koalisyon hükümetini oluşturan DYP'ye yönelik olumsuz manşetlerine ağırlık verdi. Demokratikleşme paketine karşı çıkan, Anayasa'nın bazı maddelerindeki değişiklik oylamaları sırasında ANAP ve RP ile işbirliği içerisinde olan DYP'li milletvekillerinin tavırları olumsuz olarak manşete yansıdı. Bu da koalisyon hükümeti ile ilgili olumsuz manşetler atılmasında etkili oldu. Artan işsizlik, enflasyon ve terör olayları da olumsuz atılan manşetler arasındaydı. Bu yılın son aylarında girilen seçim ortamında DYP ve SHP'nin yeni arayışlar içerisinde olması yine gazetenin manşetinde bazı günler yeraldı.

Ocak ayında DYP'li Ömer Bilgin'in başında olduğu TURBAN tesislerinin keyfi yönetimi, Başbakan Tansu Çiller'in gizlediği malvarlığı, CHP'de birleşme çabaları manşette yeraldı. Bu ay hükümet ile ilgili olumlu manşet yeralmazken, 12 gün olumlu manşet atıldı. Şubat ayında SHP ile CHP'nin birleşmesi, 51. hükümet arayışları, ANAP'ın hükümeti ağır eleştirmesi, TTK'nın yine KİT olarak bırakılması, enflasyon, artan işsizlik manşete taşındı. Bu ay 8 gün olumsuz, 4 gün ise olumlu manşet atıldı. Mart ayında KİT olarak satışı yapılan Erdemir'de yolsuzluk olayı ile ilgili olarak Başbakan Tansu Çiller'in suçlanması, Cumhurbaşkanı Demirel'in yeni hükümet kurulmasını istemesi, GB için Yunan vetosu, koalisyonun vaatlerini yerine getirmemesi, Özer Çiller'in hükümete müdahaleleri manşetten verildi. Bu ay içerisinde 11 olumsuz, 3 olumlu manşet yeraldı. Nisan ayında Hentbol Milli Takımımız'ın Rum kesimi ile maç yapması, ANAP Genel Başkanı Yılmaz tarafından eleştirildi. Açıklanan 5 Nisan kararlarının ağır eleştirisi, işçi ve memur haklarının verilmediği, demokratikleşme adımlarının atılmaması konuları manşete taşındı. Olumlu manşet yeralmazken, 9 gün olumsuz manşet atıldı. Mayıs ayında ise Ulaştırma Bakanı Mehmet Köstepen'in istifası ve Başbakan Çiller'i hedef alıcı beyanatları ile DYP'de Çiller'e yönelik eleştiriler manşete taşındı. Bu ay içerisinde 12 gün olumsuz manşet, 2 gün ise olumlu manşet yeraldı. Haziran ayında hükümetin asayiş ve yeni iş sahalarının açılması konusunda yetersiz kaldığı, seçim hazırlığı amacıyla 3 ilçeye il sözü verilmesi ve Cumhurbaşkanı Demirel'in geri çevirmesi, eğitimde karmaşa, yeni zamlar, memur eylemleri, demokratikleşme konusunda Avrupa baskısı manşete taşındı. 12 gün olumsuz, manşet yeraldı. Temmuz ayında ANAP Genel Başkanı Yılmaz ile Başbakan Çiller arasında sözlü atışma ve Güneydoğu'daki kaos ortamı, partilerde erken seçim hazırlığı manşetten verildi. Bu ay içerisinde 4 gün olumlu, 6 gün ise olumsuz manşet atıldı. Ağustos ayında CHP kongresinden Deniz Başkal'ın zaferle çıkması, işçi ve memurların hükümete yönelik eylemleri, artan pahalılık, işsizlik manşetten yeraldı. Eylül ayında ise CHP'de milletvekilleri arasında çekişme, yaşanan grevler, koalisyonun geleceğinin belirsizliği, Deniz Baykal'ın seçim için ısrarlı olması manşette

yeraldı. 10 gün manşette hükümeti eleştiren olumsuz manşetler yeraldı. Ekim ayında ise gün gün hükümet arayışları, Yeni hükümetin kurulması, güvenoyu krizi, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile Sabah gazetesinin kavgası yeraldı. Yeni hükümetin de kurulduğu bu ay içerisinde 9 gün olumsuz manşet, 2 gün ise olumlu manşet atıldı. Kasım ayında gazetenin manşetinde bazı gün Başbakan Tansu Çiller'in eşinin adının karıştığı İstanbul Bankası yolsuzluğu , Gümrük Birliği'ne giriş hazırlığında Avrupa desteği, CHP lideri Deniz Baykal'ın DYP'ye soğuk mesajları ve partilerin seçim hazırlıkları manşette yeraldı. Bu ay içerisinde ise 5 gün olumsuz, 1 gün ise olumlu manşet yeraldı. Genel grev, Gümrük Birliği'ne Türkiye'nin kabul edilmesi, seçimlerin yapılması, yeni hükümet arayışları konularında manşetlerin atıldığı Aralık ayında ise hükümet ile ilgili olarak 2 gün olumsuz, 2 gün ise olumlu manşet yeraldı. Olumlu manşette Gümrük Birliği'ne kabul ediliş imzası yeraldı.

Günlük yayınlanan 4 büyük gazetemizin 5 yıl boyunca siyasi iktidara yönelik attıkları olumlu manşetlerin yüzdesi ise aylara göre şöyle;

MİLLİYET- 1991

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	4	12.9
28	ŞUBAT	2	7
31	MART	3	6.4
30	NİSAN	2	6.6
31	MAYIS	0	0
30	HAZİRAN	2	6.4
31	TEMMUZ	4	12.9
31	AĞUSTOS	8	25.8
30	EYLÜL	0	0
31	EKİM	0	0
30	KASIM	6	20
31	ARALIK	8	25.8
365	<i>YIL BOYU</i>	39	10.68

MİLLİYET- 1994

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	1	3.2
28	ŞUBAT	0	0
31	MART	2	6.4
3	NİSAN	6	20
31	MAYIS	4	12.9
30	HAZİRAN	2	6.6
31	TEMMUZ	1	3.2
31	AĞUSTOS	1	3.2
30	EYLÜL	1	3.3
31	EKİM	0	0
30	KASIM	1	3.3
31	ARALIK	2	6.4
365	<i>YIL BOYU</i>	21	5.75

MİLLİYET- 1992

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	7	22.5
29	ŞUBAT	5	17.2
31	MART	0	0
30	NİSAN	5	16.6
31	MAYIS	4	12.9
30	HAZİRAN	4	13.3
31	TEMMUZ	3	9.6
31	AĞUSTOS	3	9.6
30	EYLÜL	1	23.3
31	EKİM	7	22.5
30	KASIM	3	10
31	ARALIK	4	12.9
366	<i>YIL BOYU</i>	51	13.93

MİLLİYET- 1995

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	1	3.2
28	ŞUBAT	4	14.2
31	MART	12	38.7
30	NİSAN	2	6.6
31	MAYIS	1	3.2
30	HAZİRAN	4	13.3
31	TEMMUZ	4	12.4
31	AĞUSTOS	2	6.2
30	EYLÜL	3	10
31	EKİM	6	18.6
30	KASIM	0	0
31	ARALIK	3	9.6
365	<i>YIL BOYU</i>	42	11.50

MİLLİYET-1993

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	3	9.6
28	ŞUBAT	3	10.7
31	MART	5	16.1
3	NİSAN	1	3.3
31	MAYIS	1	3.2
30	HAZİRAN	4	13.3
31	TEMMUZ	10	32.2
31	AĞUSTOS	10	32.2
30	EYLÜL	4	13.3
31	EKİM	4	12.9
30	KASIM	0	0
31	ARALIK	2	6.4
365	<i>YIL BOYU</i>	47	12.87

SABAH- 1991

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	1	3.2
28	ŞUBAT	3	10.7
31	MART	4	12.9
3	NİSAN	4	13.3
31	MAYIS	3	9.6
30	HAZİRAN	6	20
31	TEMMUZ	13	41.9
31	AĞUSTOS	5	16.1
30	EYLÜL	1	3.3
31	EKİM	2	6.4
30	KASIM	7	23.3
31	ARALIK	6	19.3
365	YIL BOYU	55	15.06

SABAH- 1994

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	4	12.9
28	ŞUBAT	3	10.7
31	MART	4	12.9
3	NİSAN	11	36.6
31	MAYIS	8	25.8
30	HAZİRAN	3	10
31	TEMMUZ	6	19.3
31	AĞUSTOS	3	9.6
30	EYLÜL	1	3.3
31	EKİM	1	3.2
30	KASIM	4	13.3
31	ARALIK	3	9.6
365	YIL BOYU	51	13.97

SABAH- 1992

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	7	22.5
28	ŞUBAT	4	14.2
31	MART	2	6.4
3	NİSAN	2	6.6
31	MAYIS	8	25.8
30	HAZİRAN	5	16.6
31	TEMMUZ	3	9.6
31	AĞUSTOS	3	9.6
30	EYLÜL	3	10
31	EKİM	8	25.8
30	KASIM	5	16.6
31	ARALIK	0	0
365	YIL BOYU	50	13.69

SABAH- 1995

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	5	16.1
28	ŞUBAT	4	14.2
31	MART	8	25.8
3	NİSAN	3	10
31	MAYIS	1	3.2
30	HAZİRAN	3	10
31	TEMMUZ	6	19.3
31	AĞUSTOS	2	6.4
30	EYLÜL	1	3.3
31	EKİM	15	48.3
30	KASIM	3	10
31	ARALIK	8	25.8
365	YIL BOYU	59	16.16

SABAH- 1993

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	1	3.2
28	ŞUBAT	2	7.1
31	MART	1	3.2
3	NİSAN	0	0
31	MAYIS	0	0
30	HAZİRAN	1	3.3
31	TEMMUZ	7	22.5
31	AĞUSTOS	6	19.3
30	EYLÜL	4	13.3
31	EKİM	7	22.5
30	KASIM	9	30
31	ARALIK	5	16.1
365	YIL BOYU	43	11.78

HÜRRİYET- 1991

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	1	3.2
28	ŞUBAT	0	0
31	MART	5	16.1
30	NİSAN	2	6.6
31	MAYIS	0	0
30	HAZİRAN	1	3.3
31	TEMMUZ	2	6.4
31	AĞUSTOS	6	19.3
30	EYLÜL	3	10
31	EKİM	2	6.4
30	KASIM	7	23.3
31	ARALIK	7	22.5
365	YIL BOYU	36	9.86

HÜRRİYET- 1994

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	2	6.4
28	ŞUBAT	3	10.7
31	MART	8	25.8
30	NİSAN	9	30
31	MAYIS	9	29
30	HAZİRAN	2	6.6
31	TEMMUZ	9	29
31	AĞUSTOS	4	12.9
30	EYLÜL	0	0
31	EKİM	0	0
30	KASIM	3	10
31	ARALIK	3	9.6
365	YIL BOYU	52	14.24

HÜRRİYET- 1992

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	3	9.6
29	ŞUBAT	3	10.3
31	MART	5	16.1
30	NİSAN	6	20
31	MAYIS	3	9.6
30	HAZİRAN	8	26.6
31	TEMMUZ	6	19.3
31	AĞUSTOS	0	0
30	EYLÜL	4	13.3
31	EKİM	2	6.4
30	KASIM	2	6.6
31	ARALIK	3	9.6
366	YIL BOYU	45	12.29

HÜRRİYET- 1995

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	1	3.2
28	ŞUBAT	4	14.2
31	MART	9	29
30	NİSAN	0	0
31	MAYIS	0	0
30	HAZİRAN	1	3.3
31	TEMMUZ	6	19.3
31	AĞUSTOS	2	6.4
30	EYLÜL	1	3.3
31	EKİM	2	6.4
30	KASIM	1	3.3
31	ARALIK	2	6.4
365	YIL BOYU	30	8.21

HÜRRİYET- 1993

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	5	16.1
28	ŞUBAT	2	7.1
31	MART	5	16.1
30	NİSAN	1	3.3
31	MAYIS	4	12.9
30	HAZİRAN	7	23.3
31	TEMMUZ	5	16.1
31	AĞUSTOS	8	25.8
30	EYLÜL	7	23.3
31	EKİM	5	16.1
30	KASIM	7	23.3
31	ARALIK	2	6.4
365	YIL BOYU	58	15.89

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK		
28	ŞUBAT		
31	MART		
30	NİSAN		
31	MAYIS		
30	HAZİRAN		
31	TEMMUZ		
31	AĞUSTOS		
30	EYLÜL		
31	EKİM		
30	KASIM		
31	ARALIK		
365	YIL BOYU		

CUMHURİYET- 1991

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	2	6.4
28	ŞUBAT	1	3.5
31	MART	3	9.6
30	NİSAN	3	10
31	MAYIS	2	6.4
30	HAZİRAN	3	12
31	TEMMUZ	8	25.8
31	AĞUSTOS	4	12.9
30	EYLÜL	0	0
31	EKİM	0	0
30	KASIM	12	40
31	ARALIK	11	35.4
365	YIL BOYU	59	16.16

CUMHURİYET- 1992

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	6	19.3
29	ŞUBAT	5	14.2
31	MART	1	3.2
30	NİSAN	18	30
31	MAYIS	1	3.2
30	HAZİRAN	4	13.3
31	TEMMUZ	3	9.6
31	AĞUSTOS	6	19.3
30	EYLÜL	2	6.6
31	EKİM	6	19.3
30	KASIM	5	16.6
31	ARALIK	0	0
366	YIL BOYU	57	15.57

CUMHURİYET- 1993

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	2	6.4
28	ŞUBAT	4	14.2
31	MART	8	25.8
30	NİSAN	4	13.3
31	MAYIS	2	6.4
30	HAZİRAN	2	6.6
31	TEMMUZ	4	12.9
31	AĞUSTOS	1	3.2
30	EYLÜL	6	6.6
31	EKİM	3	9.6
30	KASIM	3	10
31	ARALIK	4	12.9
365	YIL BOYU	43	11.78

CUMHURİYET- 1994

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	0	0
28	ŞUBAT	0	0
31	MART	4	12.9
30	NİSAN	1	3.3
31	MAYIS	4	12.9
30	HAZİRAN	1	3.3
31	TEMMUZ	2	6.4
31	AĞUSTOS	1	3.2
30	EYLÜL	1	3.3
31	EKİM	1	3.2
30	KASIM	2	6.6
31	ARALIK	2	6.4
365	YIL BOYU	19	5.20

CUMHURİYET- 1995

GÜN	AY	SAYI	ORAN
31	OCAK	0	0
28	ŞUBAT	4	14.2
31	MART	3	9.6
30	NİSAN	0	0
31	MAYIS	2	6.40
30	HAZİRAN	0	0
31	TEMMUZ	4	12.9
31	AĞUSTOS	0	0
30	EYLÜL	0	0
31	EKİM	2	6.4
30	KASIM	1	3.3
31	ARALIK	2	6.4
365	YIL BOYU	18	4.93

Günlük 4 büyük gazetemizin 5 yıl boyunca attıkları manşetlerin değerlendirmesi sırasında siyasi parti ve liderlerin özelliklerine göre olumlu veya olumsuz manşetlerin yeralması dikkat çekici. Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri'nden farklı olarak Sabah Gazetesi Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın icraatlarını ve beyanatlarını sık sık manşete taşıdı. Özellikle Cumhurbaşkanı Özal ile ABD Başkanı Bush'un görüşmeleri ve imza törenleri bütün gazetelerde önemli manşetler olarak yer buldu. Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde Başbakan Yıldırım Akbulut ve ANAP gazete manşetlerinde ikinci planda yer aldılar. Turgut Özal, Semra Özal ve oğulları ile ilgili haberlere basın büyük ilgi gösterdi. Kuşkusuz bütün gazetelerin manşetleri 1991 yılında genel olarak hep Körfez Savaşı'na ayrılmıştı. Bazı günler yeralan siyasi manşetlerde yine Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın girişimleri hep yer buldu. Ağustos ayında yüzde olarak 25.8'lik olumlu manşet gazetede yer buldu. Olumlu manşetin yeralmadığı en düşük ay ise Eylül Ekim ve Kasım oldu. ANAP Genel Başkanlığı'na 29 Mayıs 1991 yılında seçilen Mesut Yılmaz ile ilgili olarak sık sık olumlu manşetler 4 günlük gazete de yer aldı. Bu yıl içerisinde siyasi iktidara yönelik olarak Milliyet Gazetesi 39 gün olumlu manşet attı. 365 gün içerisinde iktidara yönelik olumlu manşet yüzde olarak ise 10.68. Yine bu yıl içerisinde Sabah Gazetesi ise özellikle Özal'ın icraatlarına olumlu manşetler attı. Sabah gazetesi 1991 yılında ANAP iktidarına yönelik olumlu manşetlere yer verdi. En yüksek olumlu manşet yüzdesi 41.9 ile Temmuz ayında yeralırken, en düşük manşet ise Ocak ayında yüzde 3.2 ile yeraldı. 365 gün içerisinde yüzde 15.6 'lık bir oranla olumlu manşet gazetede yeraldı. Hürriyet Gazetesi'nde ise Mayıs ve Şubat ayında siyasi iktidar ile ilgili olarak hiç olumlu manşet yeralmadı. Yüzde 23.3'lük bir oranla en fazla manşet Kasım ayında yeraldı. 365 gün içerisinde yüzde 9.86'lık bir olumlu manşet oranı yeraldı. Cumhuriyet Gazetesi'nde ANAP hükümetine yönelik olumsuz manşet oranı ilk aylarda çok az yer buldu. Fakat DYP - SHP koalisyon hükümetinin kurulduğu son aylarda ise olumlu manşet yüzdesi arttı. Eylül ve Ekim ayında hiç olumlu manşet yeralmazken, yeni koalisyon hükümetine yönelik yüzde 35.4 oranla Aralık ayında olumlu manşet atıldı. Yıl boyunca ise yüzde 16.16 olumlu oy yüzdesi gazetede yeraldı. 59 gün olumlu manşet yeraldı.

Başbakan Süleyman Demirel'in SHP ile kurduğu koalisyon hükümeti 1992 yılında basında ümitle karşılandı. Bu yıl içerisinde Cumhurbaşkanı Özal ve Başbakan Süleyman Demirel arasındaki kavga sık sık manşete taşındı. İşçi grevleri, SSK Hastaneleri'nin durumu, işsizliğin artması, PKK eylemleri ve ordunun hareketleri manşette sık sık yerbuldu. Milliyet Gazetesi, 1992 yılında koalisyon hükümetine yönelik olarak Eylül ayında yüzde 23.3 ile en fazla manşete yer verdi. Mart ayı içerisinde hiç olumlu manşet yeralmadı. 366 gün içerisinde olumlu manşet yüzdesi ise 13.93 oldu. Toplam 51 gün olumlu manşet atıldı. Sabah Gazetesi ise Aralık

ayında koalisyon hükümetine hiç olumlu manşet atmadı. En çok manşet olumlu 25.8'lik oran ile Mayıs ve Ekim aylarında yer aldı. 366 gün boyunca toplam 50 olumlu manşet atıldı. Yüzdesi ise 13.69 oldu. Hürriyet Gazetesi koalisyon hükümetine yönelik olarak Ağustos ayında hiç olumlu manşet atmadı. Buna karşın Haziran ayında 26.6'lık yüzde oranla en fazla manşeti attı. Yıl boyunca ise 45 olumlu manşetle yüzde 12.29 oranlık manşet yereldi. Cumhuriyet Gazetesi ilk günler olumlu manşetlere sık sık yer verirken, koalisyon hükümetinin icraatlarıyla ilgili olarak daha az olumlu manşet atmaya başladı. Aralık ayında hiç olumlu manşet yeralmazken, Ocak ve Ağustos aylarında 19.3'lük yüzde oranla en fazla manşet yereldi. 366 gün boyunca ise 5 gün olumlu manşet yer buldu. Olumlu manşet yüzdesi ise 15.57 oldu.

1993 yılında ise patlak veren İSKİ skandalı hükümetin SHP kanadını yaraladı. Koalisyon hükümetini de olumsuz yönde manşetler atılmasıyla etkiledi. Yine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile zamanın Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan ve Devlet Bakanı Mehmet Ali Yılmaz'ın isimlerinin karıştığı İlksan skandalı manşetlerde yer buldu. Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı protesto ederek, dış gezilere katılmadı. Yine bu yıl içerisinde Özal vefat edince, Demirel, Cumhurbaşkanlığı'na aday oldu, Çiller ise DYP Genel Başkanlığı'na. ANAP'lı eski bakanlar Cengiz Altinkaya, Safa Giray Yüce Divan'a gönderildi. PKK'nın doğu ve batıda büyük şehirlerde gerçekleştirdiği vahşi katliamlar, Kuzey Irak'ta ordunun gerçekleştirdiği operasyonlar, artan işsizlik, grevler, koalisyon hükümeti içerisinde özelleştirme ve demokratikleşme kanunları ile ilgili hararetli tartışmalar manşetlere taşındı. Cumhuriyet Gazetesi'nde ise Uğur Mumcu'nun katillerinin bulunamaması manşetlerde yereldi. Yine Başbakan Tansu Çiller'in eşi Özer Çiller ile ilgili iddialar manşetler de yer buldu. Milliyet Gazetesi 1993 yılında Kasım ayı içerisinde hiç olumlu manşete yer vermezken, Temmuz ve Ağustos aylarında ise 32.2'lik oranla en çok gün olumlu manşete yer verdi. 365 gün içerisinde 47 gün olumlu manşet yerbuldu. Yüzdesi ise 12.87. Sabah Gazetesi'nde Nisan ve Mayıs aylarında olumlu manşet yer bulmadı. Temmuz ve Ekim aylarında 22.5 yüzdeler oranla en fazla manşete yer verildi. Yıl boyunca ise 43 gün olumlu manşet yer aldı. Yüzdesi ise 11.78. Hürriyet Gazetesi Nisan ayında yüzde 3.3'lük oranla en az manşete yer verdi. En fazla manşet ise yüzde 25.8'lik oranla Ağustos ayında yer buldu. 58 gün olumlu manşet yer aldı. Yüzdesi ise 15.89. Cumhuriyet Gazetesi'nde Ağustos ayında olumlu manşet yüzdesi 3.2 oldu En çok olumlu manşet ise 25.8'lik yüzde oranla Mart ayında yer aldı. 43 gün olumlu manşetin yer bulduğu yıl boyunca yüzde 11.78 yüzde oranla olumlu manşet yer buldu.

1994 yılında ise Başbakan Tansu Çiller hakkında malvarlığı ile ilgili olumsuz manşetler ağırlıktaydı. SHP içerisinde yeralan kavgalar. Hüsamettin Cindoruk ile arkadaşlarının Tansu Çiller ile tartışmaları, yine artan işsizlik, SSK'nın

kötü durumu, yurt çapına yayılan grevler ve polisin sopalı müdahalesi, hükümetin iki kanadı arasında özelleştirme ve demokratikleşme kanununun çıkartılması sırasında tartışmalar, Başbakan Tansu Çiller'in eşi Özer Çiller ile ilgili banka yolsuzlukları, gizli ilişkileri ve yolsuzluk iddiaları manşette yer buldu. Hükümetin PKK ile mücadelesi sık sık manşette olumlu olarak yer buldu. Yine Avrupa ve ABD ile iyi ilişkiler kurulması için yapılan görüşmelere de sık sık manşette yer verildi. Milliyet Gazetesi bu yıl Şubat ve Ekim ayında hiç olumlu manşet atmadı. Nisan ayında yüzde 20'lik oranla en çok manşete yer verdi. Yıl boyunca koalisyon hükümeti ile ilgili olarak 21 gün, yüzde 5.75'lik oranla olumlu manşete yer verdi. Sabah Gazetesi'nde ise Eylül ayında yüzde 3.3 olumlu manşet atıldı. Nisan ayında yüzde 36.6 oranı ile en çok gün olumlu manşet atıldı. Yıl boyunca 51 gün olumlu manşet atıldı. Yüzdesi ise 13.97. Hürriyet Gazetesi'nde bu yıl Eylül ve Ekim aylarında hiç olumlu manşet atılmadı. Nisan ayında yüzde 30'luk oranla olumlu manşet yer buldu. Yıl boyunca ise 52 gün yüzde 14.24'lük oranla olumlu manşet yer buldu. Cumhuriyet Gazetesi'nde ise Ocak ve Şubat aylarında olumlu manşet yer bulmadı. 12.9'luk yüzde ile en çok olumlu manşet Mart ve Mayıs aylarında yer buldu. Yıl boyunca ise 5.20'lik bir olumlu manşet yüzdesine ulaşıldı.

Kurulan yeni hükümetlere yönelik olumlu manşetler ilk aylarda biraz daha fazla atıldı. Milliyet Gazetesi'nde 1994 yılında olumlu manşet yüzde 5.75 gibi orana inerken, Sabah ve Hürriyet Gazeteleri'nde olumlu manşet yüzdesinde önemli bir düşme gözlenmedi. Turgut Özal ve Tansu Çiller'e yönelik manşetler sık sık olumlu yüzdesini 4 yıl içerisinde siyasi iktidara yönelik olarak arttırdı. Fakat 1994 yılı başlarında koalisyon hükümetine yönelik olumlu manşetlerde düşüş oldu. Özellikle Cumhuriyet Gazetesi olumlu manşet yüzdesini yüzde 16'lardan yüzde 5'lere kadar düşürdü. Bu düşüşte koalisyon hükümetinin vaatlerini yerine getirememesinin büyük etkisi oldu.

1995 yılı içerisinde Deniz Baykan CHP Genel Başkanı oldu. Koalisyon hükümetini olumsuz etkiledi. SHP kanadı hükümette kalıp kalmamayı sık sık tartışırken, bu tartışmalar manşetlerde yer aldı. Bu yıl içerisinde ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile Sabah Gazetesi arasında kavga çıktı. Sık sık manşette basının güvenilirliği ve siyasi parti liderlerinin medya ile ilgili olumsuz görüşleri yer aldı. Bu kavgada Aydın Doğan'ın sahibi olduğu Hürriyet, Milliyet Gazeteleri de yer aldı. Yine Hüsamettin Cindoruk'un Tansu Çiller'i ve hükümeti eleştiren mesajları manşetlerde bazı gün yer buldu. TUSİAD'ın hükümete yönelik ağır eleştirileri, memnuniyetsizlik olarak manşetteydi. İstanbul Emniyet Müdürü Necdet Menzir'in SHP'li milletvekillerini suçlaması bir hükümet krizine sebep oldu. Gazetelerde bu krizi sık sık manşetlerinde işlediler. Olumlu manşete ise Gümrük Birliği'ni Türkiye'nin kabul edilmesi ve Avrupa ülkeleriyle sürdürülen temaslar taşındı. KİT'lerin satışının gecikmesi bazı gazeteler tarafından eleştirildi,

Cumhuriyet Gazetesi ise manşetinde sık sık satışa karşı çıktı. Ulaştırma Bakanı Mehmet Köstepen'in Başbakan Çiller ile kavga etmesi, ülke genelindeki grevler manşetlerde yer buldu. Milliyet Gazetesi 1995 yılında Kasım ayında hiç olumlu manşete yer vermedi. 38.7'lik bir yüzde ile Mart ayında en çok manşet atıldı. Bu yıl 42 gün olumlu manşet yeraldı. Yüzdesi ise 11.50. Sabah Gazetesi ise Mayıs ayında yüzde 3.2'lik bir oranla en az manşete yer verdi. Ekim ayında ise olumlu manşet yüzde 48.3 oranı ile yer buldu. 59 gün olumlu manşet atılırken, yüzdesi ise 16. 16 oldu. Hürriyet Gazetesi ise bu yıl içerisinde Nisan ve Mayıs ayında hiç olumlu manşete yer vermedi. Temmuz ayında yüzde 19.3'lük bir olumlu manşet yeraldı. Toplam 30 gün olumlu manşet atıldı. Yüzdesi ise 8.21. Cumhuriyet Gazetesi'nde ise Ocak, Nisan, Ağustos ve Eylül aylarında olumlu manşet atılmadı. En çok olumlu manşet yüzde 14.2'lik oranla Şubat ayında atıldı. Yıl boyunca 18 gün olumlu manşet atıldı. Yüzdesi ise 4.93 oldu.

SONUÇ

Dünya'daki her yenilik insan oğlunun ilgisini çekmiştir. Gerçekleşen her değişim ve yenilik insanların üzerinde mutlaka bir etki bırakmaktadır. Bu etkiler gerek nitelik gerekse nicelik olarak kendisini göstermiştir. Sosyal, siyasal ve ticari hayatımızı etkileyen basın gerçekleşen her yenilikten belki en başta nasibini alan sektörlerden birisi. Modern toplumun insan hayatını yönlendirdiği 20. yüzyıl içerisinde yeni yeni teknikleri geliştirerek kullanan basın her kesimin sesi kulağı oldu. Kitle kültürünün insanları etkilemesinde basın etkili bir iletişim aracı oldu. Küçük gruplar halindeki etkileşim yerini geniş grupların etkileşimine bıraktı. Yapılan bilimsel araştırmaların sonucunda da kitle kültürünün ortaya çıkışında ve yayılmasında basının rolünün olduğu ispatlanmıştır. Sosyolog Edgar Morin, 1960'lı yıllardan itibaren kitle iletişimini toplumsal ve sosyolojik açıdan ele alırken, tarihsel açıdan önemi olduğunu da çalışmalarında ortaya koymuştur. Bu açıdan en eski kitle iletişim araçlarından olan basın, insanların siyasi hayata aktif olarak katılmasına yardım etmiştir. Telgrafın bulunmasıyla ilk teknolojik cihazla dünyaya kollarını uzatarak, enformasyonun kitlelere ulaştırılmasını sağlamıştır. Daha sonraki yüzyıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte yazılı ve görüntülü medya hem askeri hem de siyasi bir güç haline gelmiştir. Gazeteci Ahmet Oktay, günümüzde aşırı üretim ve tüketim ilkesi çevresinde örgütlenen çalışmayı temel amaç haline getiren toplumların medyanın empoze ettiği fikirlerin etkisinde kaldığını belirterek, Stanley Aronowitz'in söylediği gibi, boş zamanları sömürgeleştirdiğini ve popüler kültürün yaşamın her anında ideoloji ürettiğini kitlelerin bilinçaltına yerleştirdiğini ileri sürmekte. Gerçekten de, ekonomik refaha kavuşan ülkeler bilgisayar ağıyla donattıkları iletişim araçlarını, hem kalkınmakta olan ülkelere satıp gelir elde ederlerken, hem de ürettikleri ve yönlendirdikleri enformasyonları da ihraç etmektedirler. Batı dünyası ünlü yayın organlarından akan haber bombardımanının hedefleri arasında yeralan ülkemiz, uydu teknolojisine geçiş sürecinde henüz yazılı basınına rayına oturtamadı. Nüfusu 60 milyonu aşan Türkiye'de yazılı basın organlarının düzenledikleri promosyon kampanyalarına rağmen, 10 milyon tiraja ulaşamaması düşündürücü. Bununla birlikte Türk basınına halkın güveni de çok az. Türk toplumunun aynası gibi görünen basının, son yıllarda siyasi hayata müdahalede bulunması da dikkat çekici. Hatta gazetecilerin hükümet arayışları sürecinde taraflar arasında kuryelik yaptığı iddialarının ortaya atılması da basının tarafsızlığına gölge düşürmüştür. Gazetelerimizin, son 6 yıl

içerisinde başlattıkları promosyon yarışı okuyucunun şikayetleri ile karşılaşırken, siyasi iktidarların zaman zaman tepkisine sebep olmuştur. Zaten bu promosyon yarışında halka verilen hediyelerin çoğunluğunun ithal olduğu ve döviz verilerek alındığı da bir gerçek. Batı ülkelerinde halk tabakalarını aşan, nüfusun büyük çoğunluğu tarafından satın alınan ve kitlesel nitelik kazanan gazetelerin herhangi bir promosyon kampanyasına veya yarışına girdiği görülmedi. Mesela sadece verdikleri haberleri satan Alman Bild Zeitung gazetesi ailelerin yüzde 25'ine , Kyoto Shimbun ise japon ailelerinin yüzde 60'ı tarafından okunabilmektedir. Oysa ülkemizde verdikleri bütün promosyonlara rağmen bir gazetenin satışı 1 milyonu dahi geçememektedir. İngiltere, Almanya ve Hollanda'da görüntülü medyaya rağmen yazılı basının güçlü olduğu ve kamuoyu oluşturmada bir numara olduğu gerçektir. Gazeteciliği sadece haber vermek için yapan kuruluşlara sahip ülkelerde okuyucu ile basın içiçe geçmiştir. Hem okuma - yazma oranının hem de gelir düzeyinin düşük olduğu ülkemizde yazılı basın herşeye rağmen etkili güce sahip. Fakat bu gücünü bazen amaçlı bir kampanya çerçevesinde kullanması sonucunda okuyucunun basına karşı şüphe ile bakmasına sebep olmuştur. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimi öncesinde tirajı yüksek gazetelerimiz de bazı adayların büyükşehirleri kazanmasının kesin olduğu günlerce manşetten verildi. Seçim sonucunda ortaya çıkan tablo ise tam tersi oldu. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir. Tecrübeli gazeteci Nezih Demirkent ise Türk basının da son yıllarda ortaya çıkan siyasi taraflı yayınlara destek çıkarcasına, dünyanın hiçbir yerinde tarafsız basın olmadığını ve tarafsız haber vermeye de mecbur olmadığını belirtmiştir! Son yıllarda siyasi partiler ve yazılı basın arasında ilişkilerin değişik boyutlara ulaşmasında kuşkusuz tekelleşmenin etkisi de var. Bu konuya zaman zaman araştırma haberlerinde sık sık yer veren Cumhuriyet Gazetesi, 'ikiz gazete döneminden' bahsederken, sabit masrafların birim başına düşen maliyeti azaltmasını ve medya patronlarının ek yük getirmeden aynı bina içerisinde aynı personelle, aynı matbaayı kullanarak, kağıt masraflıyla yeni bir kar kapısı açtığını kaydediyor. Oysa konunun başka bir boyutu daha var. O da, basın sektörü dışında iş sahaları ile de ilgilenen patronların, kendi iş sahalarının ve piyasayı olumsuz yönde etkileyecek siyasi iktidar kararlarına daha etkili muhalefet yapabilmek imkanı artmış oluyor. Çünkü, ciddi bir gazete de, lakayit veya dalga geçici manşetlerin atılması düşünülemez. Oysa kardeş kuruluş olan diğer ucuz gazetede muhalefet argo manşetlerle yerilebilmekte. Yine bir taşla iki kuş vurularak, alt kültürdeki insanları da etki altına alma imkanı bulunuyor. Yine kar-zarar dengesi kardeş kuruluşların birbirlerine

kestiği faturalarla korunurken, reklam pastasındaki payını da büyütmüş oluyor! Promosyon yarışı, ucuz gazete yarışı ne yazık ki, yazılı basınının yıllardır vazgeçemediği bir kazanç yöntemi oldu. Kaliteli personel yetiştirilmesi ve basın dünyasına kazandırılması hep gözardı edilmekte, ucuz , tecrübesiz eleman kullanılmakta. Basın sektöründe 1996 yılı itibariyle Doğan Grubu'nun 8 adet, Sabah Grubu'nun 11 adet, Akşam Grubu'nun 4, Günaydın Grubu'nun 3 adet günlük gazetesi yayınlanmaktadır. Diğer gazetelerin sayısı ise 19'u bulunmakta. Üstüne üstlük bu grupların kontrolünde olan dağıtım şirketi ise güçlerine güç katmaktadır. Tez içerisinde aktardığımız gibi, İlhan Selçuk gibi bazı gazeteciler siyasi iktidar ile basının sıkı ilişkisini 'kalemlerin satılması' şeklinde ifade ederlerken, Ertuğrul Özkök gibi bazı gazeteciler ise bunun dünyanın kalkınmış ülkelerinde de söz konusu olduğu görüşündeler...

Siyasi iktidarların müdahaleleri, büyük şirketlerin basını baskı altına almaları , promosyon yarışları gibi bütün gelişmeler ilginçtir ülkemizde gazete patronları ve gazete yöneticileri tarafından da yoğun eleştirilere sebep olmaktadır. Dinç Bilgin, Mehmet Ali Ilıcak, Aydın Doğan gazetelerin promosyon uygulamasının hiçbir kar getirmediğini, bilakis kuruluşlarını zarara uğrattıklarını belirtirlerken,, geri adım atmaya da yanaşmamaktadırlar. Basın sektörünün önemli kuruluşlarından birisi olan Gazeteciler Cemiyeti tarafından düzenlenen panellerde de ünlü gazeteciler, konusunda uzman olan kişiler, son yıllarda daha çok gündeme gelen siyasi iktidar-basın kavgaları, tekelleşme, promosyon kavgaları, haber özgürlüğünün kısıtlanması gibi yoğun şekilde tartışılan konularında görüşlerini açıklamışlardır. Gazeteciler Cemiyet Başkanı Nail Güreli, toplumsal olaylarda teşhis ve tedavi için özeleştirisinin çok önemli ve yararlı olduğu görüşünde olduğunu kaydederken, basın sektöründeki alarm veren gelişmeleri itiraf etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar basın hep sorunlar yumağında yaşamıştır. O günleri yaşayan tecrübeli gazeteciler, Demokrat Parti döneminde yaşadıkları sıkıntıların CHP döneminde biteceğini sandıklarını oysa aynı sorunlarla yine karşı karşıya kaldıklarını anılarında belirtmektedirler. Örneğin ünlü gazeteci İlhan Selçuk, basın sektöründe en önemli kişinin muhabir olduğunu fakat onun getirdiği haberlerin ya patronun, ya da yönetim kadrosunun emriyle çöp tenekesine atıldığını siyasi iktidarların hoşuna gidecek haberlere sık sık yer verildiğini günlük köşe yazılarında okuyucusuna sık sık aktarmaktadır. Sermaye ile devlet ilişkilerinin sıklığı gözönüne alındığı vakit, gerçekten de basının özgürlüğü sadece lafta kalmaktadır. Kuşkusuz iletişim teknolojisinin nimetlerinden faydalanan Türk toplumunda oluşan çok sesliliğin geniş kitlelere ulaşması, okuyucunun

gazetesini haber için ve bilinçli olarak satın alması ülkemiz basınının kalitesini de arttıracaktır. En azından basın kendisine çeki düzen verecektir, halkın gerçek sesi olacaktır. Eğer bilinçli okuyucu kitlesini oluşturamaz ise ülkemiz, basının yönlendirmesi ile hep karşı karşıya kalacaktır. Basının da otokontrol sistemine sadık kalması durumunda siyasi iktidarlar, değişik amaçlarla müdahale de bulunma şanslarını kaybedeceklerdir. Hem okuyucuya hem basına görevler düşmektedir. Kısacası, ne çalışanlar basının gidişatından memnun, ne de enformasyonu alan okuyucu kitle.. Bu sebeple hem basının hem de okuyucunun birbirlerini tamamlaması ile sağlıklı basın ortaya çıkacaktır. Bu konuda zaten tecrübeli köşe yazarları ve gazeteciler fikirlerini dile getirmişlerdir ve konuyla ilgili her toplantıda itiraf etmektedirler.

Ülkemizde

bütün sıkıntılara ek olarak gazetecilik mesleğini yerine getirmek gerçekten zor. Her türlü tehlike ile basın sektörü karşı karşıya. Bir siyasi parti ile ilgili olumsuz haberler yayınlandığı vakit gazete kurşunlanabilmekte, gazeteci öldürülebilmekte, siyasi iktidar her türlü yaptırıma başvurarak kapıya kilit vurdurabilmekte. Türkiye'de görev yapan Hollandalı gazeteci Jesica Lutz, karşı karşıya kaldığı güçlükleri Gazeteciler Cemiyeti tarafından düzenlenen panellerde de dile getirmekte. Türkiye'de basın sektöründe görev alan kişinin güçlüklerine yakından tanık olan Jesica Lutz isimli gazeteci, Türkiye'de gazetecilerin yaptıkları haberler sebebiyle sık sık komplocu olarak suçlandığını, oysa ülkesi Hollanda'da herşeyi söylemenin, yazmanın serbest olduğunu yalnızca direkt kişilere zarar veren konuların yazılamayacağını söylüyor. Kişilere yapılan hakaretler sonucu yaptırımların hemen uygulamaya konulduğunu kaydeden Lutz, "Türk basını birtakım şeyleri yazamıyor, istediği gibi. Türk Devleti de kendi basınına sanki düşman olarak görüyor. Yani Devleti eleştiren düşman olarak görülüyor." diyerek ülkemizde gazeteci olarak görev yapmanın güçlüklerini dile getiriyor. Yabancı bir gazeteci devlet ile basın arasında husumet olduğunu belirtirken, gerçekten zaman zaman gazete manşetlerine gazete ve gazetecilere yönelik olumsuzluklar yansıyor. Apoletli Medya kitabının yazarı Ragıp Duran ise tersine ülkemizde basının devlet güçlerinin kontrolünde bulunduğunu, haberlerin kaynağında yönlendirici olarak ise generallerin veya devleti yönlendiren diğer kişilerin rol oynadıklarını ileri sürüyor.

Gazeteci olmanın diğer bir güç tarafı da, işten kovulmaları. Eğer bir gazeteci siyasi iktidara yönelik eleştirici bir haber yapıyor ise, başbakan olsun, bakan olsun gazete patronuna telefon açarak o gazetecinin görevine son verilmesini dahi istediği köşe yazılarına da yansıdı. Bu tip örnekler çoğaltılabilir. Geniş

bir çerçeveden bakıldığında basın gerçek bir güç. Ancak bu gücü elinde bulundurma savaşı içerisinde siyasi iktidarlar ile basın patronları zaman zaman karşı karşı gelmektedirler. Sonucunda en büyük zararı yine basın görüyor. Ülkemiz basınının siyasi iktidar ile ne kadar sıkı bir ilişki içerisinde olduğu son yıllarda iyice su yüzüne çıkıyor. Bu gerçek, zaten basın organlarında yeralan siyasi iktidar ile ilgili haberlerde sık sık yeralmaktadır. DYP-RP iktidarı ile bazı medya grupları arasında gerçekten çok büyük kavga yaşanıyor. Kavganın devam ettiği sırada DYP- RP koalisyon hükümeti basın organlarının büyük kampanyalar sonucu okuyucuya ulaştırdığı promosyona bir takım tedbirler getirici yasayı çıkarttı. Medya kuruluşlarında büyük tepki gören bu karara göre, gazetelerdeki mevcut promosyon kampanyaları devam edecek, kampanyaların bedeli kadar banka teminatı mektubu Sanayi Bakanlığı'na verilecekti. Yine promosyon kampanyaları bittikten sonra 15 gün içerisinde mal dağıtımına başlanacak ve 45 gün içerisinde tamamlanacaktı. Ayrıca Meclis tarafından kabul edilen yasaya göre gazete kampanya süresince promosyon maliyetini gerekçe göstererek zam yapamayacak, 'katkı payı' ve her ne ad altında olursa olsun okuyucudan para istenmeyecekti. İşte bu yasaya tepki gösteren bazı basın kuruluşları, 'tamamen basını kontrol altına almak veya gazeteleri batırmak amacıyla bu yasanın hazırlandığını ileri sürdüler. Milliyet yazarı ve milletvekili Altan Öymen, iktidarın bu yasayı inatla ve aceleyle getirdiğini belirterek, tepki gösterdi. Bu yasa meclisteki milletvekillerini dahi tartışmalara sürükledi. Bu karar basın kuruluşları tarafından, siyasi iktidara yönelik ağır yazılarından dolayı basını 'cezalandırma' diye nitelendirilirken, okuyucu tarafından ise genel olarak memnuniyetle karşılandı...

yazar

İstanbul

1991

1991

1991

1991

1991

1991

1991

1991

KAYNAKLAR

Korkmaz Alemdar; Türkiye'de Çağdaş Haberleşmenin Kökenleri, AİTİA Yayınları İstanbul, 1981

Zeynep Alemdar ; Basında Özdenetim, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1994

İdris Adil; Haberde Dışa Bağımlılık, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1996

Feyzullah Akben ; Dünya Küçülüyor, Vural Matbaacılık A.Ş. Ankara, 1990

Akşam Gazetesi; İstanbul, 10 Nisan, 1995- 29 Mart 1996

Yazgülü Aldoğan; Günümüz Türk Basını, İstanbul, 1979

Babıali Magazin; İstanbul, Eylül 1994

Babıali Magazin; İstanbul, Ağustos, 1996

J.A.C. Brown ; Siyasal Propaganda, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992

İsmet Bozdağ ; Dünya'da ve Türkiye'de Basın İstibdadı, Emre Yayınları, İstanbul, 1994

İsmet Bozdağ; İnsanlığın Son Çerçevesi, Üçüncü Çözüm; Emre Yayınları, İstanbul, 1991

Basına Düşen Görevler, İTO Yayınları, İstanbul, 1995

Basın Konseyi Deklarasyonu, İstanbul, 1990

Basın Kendini Sorguluyor, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1996

Veysel Batmaz ; Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramlar ve Yaklaşımlar, AİTİA Yayınları, İstanbul, 1994

Marie Charon; Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994

Noam Chomsky ; Medya Gerçeği, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1994

G.Child ; Kendini Yaratan İnsan, Çeviren F. Ofluoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1991

Cumhuriyet Gazetesi; 1991 yılı arşivi, İstanbul

Cumhuriyet Gazetesi; 1992 yılı arşivi, İstanbul

Cumhuriyet Gazetesi; 1993 yılı arşivi, İstanbul

Cumhuriyet Gazetesi 1993 yılı arşivi, İstanbul

Cumhuriyet Gazetesi, 1994 yılı arşivi, İstanbul

Cumhuriyet Gazetesi, 1995 yılı arşivi, İstanbul

Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 20 Şubat 1996

Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, İstanbul 1985

Esat Esat; Siyasal Bilime Giriş, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985

Nesrin Dalkıran ; Siyasal Reklamcılık ve Basının Rolü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1994

Ragıp Duran; Apoletli Basın, Yol Yayınları, İstanbul 1996

Maurice Duverger; Siyasal Rejimler, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

Brian Groombridge ; Toplum ve İnsanlar, Der Yayınları, İstanbul 1994

Hürriyet Gazetesi, İstanbul, 20 Temmuz 1996

Hürriyet Gazetesi, 1991 yılı arşivi, İstanbul

Hürriyet Gazetesi, 1992 yılı arşivi, İstanbul

Hürriyet Gazetesi, 1993 yılı arşivi, İstanbul

Hürriyet Gazetesi, 1994 yılı arşivi, İstanbul

Hürriyet Gazetesi, 1995 yılı arşivi, İstanbul

Kayihan İçel ; Kitle Haberleşme Hukuku, Beta Basım Yayım
Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1990

Kanal 6 Televizyonu; Basın konulu program, 3 Ocak 1995, İstanbul,
saat 22.00

Rıza Kardeş ; Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1980

Nuri İnüğür ; Basın Yayın Tarihi, AİTİA Yayınları, İstanbul, 1992

Metin İşçi ; Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim, Turan Yayıncılık,
İstanbul, 1995

Milliyet Gazetesi; 1991 yılı arşivi, İstanbul

Milliyet Gazetesi; 1992 yılı arşivi, İstanbul

Milliyet Gazetesi; 1993 yılı arşivi, İstanbul

Milliyet Gazetesi; 1994 yılı arşivi, İstanbul

Milliyet Gazetesi, 1995 yılı arşivi, İstanbul

Medyada Saygınlık konulu panel; 30 Ocak 1995

Medya ve Tekelleşme konulu panel; 7 Şubat 1995

Medya ve Promosyon konulu panel; 15 Şubat 1995

- Medyada Şiddet konulu panel; 17 Nisan 1995
- Medyada Kişilik Hakları konulu panel; 10 Nisan 1995
- Yves Michaud; Şiddet İletişim Yayınları, İstanbul, 1995
- Ahmet Mumcu ; Siyaset Tarihine Giriş, Turan Yayıncılık, Ankara, 1990
- Nokta Dergisi; İstanbul, 2-8 Nisan 1995
- Ahmet Oktay; Toplumsal Değişme ve Basın, Bilim-Felsefe Yayıncılık, Ankara, 1990
- Ahmet Oktay; İletişim - Yazım ve İdeoloji, Adam Yayınları, İstanbul, 1982
- Okuyucu ve İzleyici Soruşturmaları Genel Sonuçları; TRT Halkla İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1993
- Şengül Özertan; Aktif Katılımcı Gözlem , Ankara, 1990
- Ertuğrul Özkök; Milletlerarası Münasebetler, Türk Yıllığı, Ankara 1994
- Nurdoğan Rigel ; Kağıt Kaplanlar, Der Yayınları, İstanbul, 1993
- Nurdoğan Rigel ; Medya Ninnileri , Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. İstanbul, 1993
- Ahmet Ramazanoğlu ; Halkla İlişkiler, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları Ankara, 1991
- Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna'nın basın toplantısı. İstanbul, Eylül 1996
- Sabah Gazetesi; Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, 1. Cild. 1995
- Sabah Gazetesi; İstanbul, 18 Ağustos 1996
- Sabah Gazetesi; 1991 yılı arşivi, İstanbul,

Sabah Gazetesi; 1992 yılı arşivi, İstanbul

Sabah Gazetesi, 1993 yılı arşivi, İstanbul

Sabah Gazetesi, 1994 yılı arşivi, İstanbul

Sabah Gazetesi, 1994 yılı arşivi, İstanbul

Sabah Gazetesi, 1995 yılı arşivi, İstanbul

Server Tanilli; Fransız Devriminden Portreler, SAY Yayınları, İstanbul, 1990

Philip Schesinger; Medya Ulus, Devlet, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994

Tercüman Gazetesi; İstanbul, 27 Mayıs, 1990

Oya Tokgöz; Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara, 1993

Emir Turam; Medyanın Siyasi Hayata Etkileri ; İrfan Yayıncılık, İstanbul , 1994

Tarih Medeniyet Dergisi, Mayıs, 1994

Hıfzı Topuz; Türkiye'de Seçim Kampanyaları, Tuses Yayınları, İstanbul, 1991

Besim Tibuk; Basına Bakış, Şahinkaya Matbaacılık Kol. Şir. İstanbul, 1995

THY Büroşürleri, İstanbul, 1993

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Ortak bildirisi, İstanbul, 1994

Türkiye Gazetesi; Yay-Sat Raporu, 31 Ocak 1995, İstanbul

TGRT 12 Nisan 1995, saat: 22.20, RTÜK Konulu program

Türkiye Gazetesi ; İstanbul, 13 Nisan 1995

Türkiye Gazetesi; İstanbul, 12 Şubat 1996

YAYSAT A.Ş Haftalık Net Satış Raporları, İstanbul, 1996

Yeni Yüzyıl Gazetesi, İstanbul

Zaman Gazetesi; İstanbul, 22 Ekim 1993

